

પરિવર્તન પામતાં ગુજરાતનાં આદિવાસી ગામે.

કાકડવેલ (વલસાડ જિલ્લો)

અહેવાલ લેખક :
લીખાલાલ સો. પરેલ

સંકલન :
ડૉ. ડા. ભા. નાયક

આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્ર
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૪

૧૯૯૦

276

ALL INFORMATION CONTAINED HEREIN IS UNCLASSIFIED DATE 03-01-2001 BY 60322 UCBAW

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525

વિસ્તારપરિચય અભ્યાસનો હેતુ, કાર્યક્ષેત્ર અને અભ્યાસ પદ્ધતિઓ.

આ દિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્ર ગુજરાત વિદ્યાપીઠ દ્વારા ૧૯૬૯-૭૦ના વર્ષમાં ગુજરાતની જુદી જુદી મુખ્ય આ દિવાસી જાતિઓ દ્વારા અભ્યાસ કરવાનું કામ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું. આ તપાસમાં ગુજરાતના આઠ જિલ્લાઓમાંથી જુદી જુદી આ દિવાસી વસ્તી ધરાવતા જુદા જુદા ગામો પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા. તેમાં મુખ્યત્વે ભીલ જાતિની વસ્તી ધરાવતા અને બીજી ધોડિયા, ચંધેરી, વસાવા, વારલી, કોંક્ણા અને નાયકજાતિની વસ્તીવાળાં ગામોની પસંદગી કરવામાં આવી હતી. જેમાં ધોડિયા જાતિની વસ્તી ધરાવતા વલસાડ જિલ્લાના ચીખલી તાલુકાની પસંદગી કરી 'કાકડવેલ' ગામ પસંદ કરવામાં આવ્યું હતું. તે વખતે ગામની સગવડો, ગમિમાં વસતા આ દિવાસીઓની આર્થિક, સામાજિક, શૈક્ષણિક તેમજ વિકાસલક્ષી પાસાઓને ધ્યાનમાં લઈ અભ્યાસ હાથ ધર્યો હતો. તેજ ગામોને ધ્યાનમાં લઈ દસ વર્ષ બાદ ૧૯૭૯-૮૦માં 'કદની તપાસ વખતે સર્વેક્ષણમાં આવરી લીધેલાં કુટુંબોને ધ્યાનમાં લઈ તપાસના આ દિવાસી ગામોમાં શું પરિવર્તન આવ્યું. સામાજિક, આર્થિક તેમજ વિકાસના ક્ષેત્રે શું હાંસલ કર્યું તેને ધ્યાનમાં લઈ કરીથી તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી. તેજ ગામોને ચાલુ વર્ષે એટલે કે ૧૯૮૯-૯૦ના વર્ષમાં ૨૦ વર્ષ પહેલાં થયેલી કામગીરીને આજના વિકાસ કાર્યક્રમો અને આ દિવાસી વિકાસના સંદર્ભમાં યુન: તપાસનું કાર્ય હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું.

તપાસના ઉદ્દેશો :

૧૯૬૯-૭૦ના વર્ષમાં જે ગામો પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા અને જે કુટુંબોનું સર્વેક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું તેના તેજ કુટુંબોનો ૧૯૭૯ અને ૧૯૮૯ના વર્ષમાં અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો હતો. આ તપાસનો મુખ્ય ઉદ્દેશ એ હતો કે છેલ્લા ૨૦ વર્ષમાં આ દિવાસી ગામોમાં કેલું અને કયા પ્રકારનું પરિવર્તન આવ્યું હતું. સરકારશ્રીની વિવિધ વિકાસ યોજનાઓથી આ દિવાસીઓના જીવનમાં તેમની રહેણીકરણીમાં શું ફેરફાર થયો હતો, તેમની અકસ્યામતોમાં કેટલો વધારો થયો હતો, વિકાસ યોજનાઓનો કેટલો લાભ આ ગામોમાં રહેતા આ દિવાસીઓએ લીધો હતો, અને તેના

થકી તેમનામાં, તેમની આર્થિક, સામાજિક, શૈક્ષણિક સ્થિતિમાં અગાઉ કરતાં કેટલું પરિવર્તન થયું હતું તે જાણવાનો હતો.

આ ઉપરાંત આ દિવાસી લોકો સરકારની વિવિધ યોજનાઓથી કેટલા ફાયદા મેળવે છે અને હતા. આ યોજનાઓએ લોકો કે પછી તેમનામાં આપમેળે કેટલી જાગૃતતા કેળવાઈ છે તે પણ જાણવાનો મુખ્ય આશય હતો. કેમકે લોકોમાં આવતી જાગૃતી કે પરિવર્તન તે તેમનામાંથીજ આવડ્યું હોય તોજ સરકારશ્રીનો યોજનાઓનો વધુ લાભ લેતા થઈ શકે.

તપાસ પદ્ધતિ :

આ દિવાસી ગામોની તપાસ સર્વેક્ષણ પદ્ધતિ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવી હતી. આ દિવાસી ગામોની પુનઃ તપાસમાં સંખ્યાત્મક અને સાથો સાથ ગુણાત્મક પાસાઓને પણ મહત્વ આપવામાં આવ્યું હતું. સર્વેક્ષણ પદ્ધતિની સાથોસાથ આ જાતિના અભ્યાસ માટે એક પ્રશ્નાવલી પણ તૈયાર કરવામાં આવી હતી. પ્રશ્નાવલીના ઉપયોગથી મુલાકાત અને નિરીક્ષણ તેમાંય સહભાગી નિરીક્ષણ દ્વારા આ દિવાસીઓના જીવનના દરેક પાસાઓને કેન્દ્રમાં રાખી માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવી હતી.

૧૯૬૯-૭૦ના વર્ષ દરમિયાન 'કાકડવેલ' ગામમાંથી ૧૫૭ કુટુંબોમાંથી ૫૩ કુટુંબોને અભ્યાસમાં આવરી લીધાં હતાં. ૧૯૭૯ વખતે પણ તેના તેજ ૫૩ કુટુંબોને લક્ષમાં લઈ તેમાંથી ૪૮ હયાત કુટુંબોની મુલાકાત લઈ અભ્યાસ હાથ ધર્યો હતો. ૧૯૮૬ની તપાસ વખતે તેજ પદ્ધતિથી હયાત ૩૫ કુટુંબોની મુલાકાત લઈ અભ્યાસ કર્યો હતો.

વિસ્તાર પરિચય :

ભૌગોલિક પરિસ્થિતિ :

જિલ્લાનું મુખ્ય મથક 'વલસાડ' દરિયા કિનારાની સપાટીથી ૯૦૦ મીટરની ઉંચાઈએ આવેલું છે. જિલ્લામાં વાર્ષિક વરસાદ ૨૨૭૩.૭ મિ. મિ. પડે છે. તેનું સૌથી વધુ ઉષ્ણતામાન સરેરાશ ૩૩.૭ એન સૌથી ઓછું ઉષ્ણતામાન ૨૨.૮° સેન્ટીગ્રેડ રહે છે. જ્યારે ચીખલી તાલુકા મથક દરિયા કિનારાની સપાટીથી ૨૬૦૦ મિટરની ઉંચાઈએ આવેલું છે. અહીં સરેરાશ ૧૮૦૦ મિ. મિ. જેટલો વરસાદ પડે છે. તેનું સૌથી વધુ ઉષ્ણતામાન ૩૮.૯° સેન્ટીગ્રેડ અને સૌથી ઓછું ઉષ્ણતામાન ૫.૦° સેન્ટીગ્રેડ જેટલું રહે છે.

જિલ્લામાં શિયાળામાં સખત ઠંડી અને ઉનાળામાં સખત ગરમી પડે છે. વરસાદનું પ્રમાણ અનિશ્ચિત છે છતાં વધુ છે. આબોહવા સામાન્ય રીતે ભેજવાળી રહે છે.

જિલ્લાનો પરિચય :

વલસાડ જિલ્લો રાજ્યના દક્ષિણભાગમાં આવેલો છે. તેની પૂર્વ સરહદે ડાંગ જિલ્લો, પશ્ચિમે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યની સરહદ, ઉત્તરે સુરત જિલ્લાની સરહદ અને દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર આવેલો છે. જિલ્લાનો કુલ વિસ્તાર ૧૯૭૧માં ૫૨૩૮.૦ ચો.કિ.મી. હતો. ૧૯૮૧માં તેમાં થોડો વધારો થયો હતો. કુલ વિસ્તાર ૫૨૪૪.૦ ચો.કિ.મી. થયો હતો.

૧૯૭૧ની વસ્તીગણતરી પ્રમાણે જિલ્લાની કુલ વસતિ ૧૪,૨૮,૭૪૨ ની હતી. તેમાં ૫૦.૧ ટકા પુરુષો અને ૪૯.૯ ટકા સ્ત્રીઓની વસતિ હતી. જ્યારે ૧૯૮૧માં જિલ્લાની કુલ વસ્તી ૧૭,૭૪,૧૩૬ની થઈ હતી. જેમાં ૫૦.૫ ટકા પુરુષો અને ૪૯.૫ ટકા સ્ત્રીઓની વસતિ હતી. તેમાં ગ્રામ્ય વસ્તીનું પ્રમાણ ૧૯૭૧માં ૮૨.૧ ટકા અને શહેરીવસ્તીનું પ્રમાણ ૧૭.૯ ટકા હતું. ૧૯૮૧માં કુલ વસતિમાં ગ્રામ્ય વસતિનું પ્રમાણ ધટીને ૭૮.૧ ટકા થયું હતું જ્યારે શહેરી વસતિનું પ્રમાણ ૧૭.૯ ટકાની વધીને ૨૧.૯ ટકા થયું હતું એટલે કે છેલ્લા બે દાયકામાં ગ્રામીણ વસતિનું શહેરી વિસ્તારો તરફનું સ્થળાંતર અને સ્થાયી કરણની પ્રક્રિયા વિકસી હતી. જિલ્લામાં વસ્તી વધારાની દ્રષ્ટિએ જોઈએ ૧૯૭૧માં રાજ્યની સરખામણીએ ૨૫.૨૭ ટકા વસ્તી વૃદ્ધિ થઈ હતી. જ્યારે ૧૯૮૧માં ૨.૧૭ ટકા દર જળવાઈ રહ્યો હતો. વસતિની ગીચતા દર ચો.કિ.મી. ૨૭૩ માણસોની હતી. (૧૯૭૧) જ્યારે ૧૯૮૧માં બધીને ૩૩૮ માણસોની થઈ હતી. એટલે કે વસતીની ગીચતાનું પ્રમાણ વધવા પામ્યું હતું. દરહજાર પુરુષોએ સ્ત્રીઓની સંખ્યા ૧૯૭૧માં ૯૯૭ ની હતી તે ધટીને ૧૯૮૧માં ૯૮૨ની થઈ હતી.

વલસાડ જિલ્લાની જમીન કાળી અને કાંપવાળી છે. ચોમાસામાં ડાંગર અને શિયાળામાં જુવારનો પાક થાય છે. મુખ્ય ષોરાક પણ ભાત જુવારના રોટલા અને કઠોળ છે. જિલ્લાના લોકો હવે ખાદ્યપાકો તરફથી રોકડિયા પાકો શેરડી, આંબા અને ચીકુ તરફ વળેલા જોઈ શકાય છે. જિલ્લામાં ઔદ્યોગિકરણની પ્રક્રિયા પણ ખુબ વેગીલી છે. રશિયાની મોટામાં મોટી ઔદ્યોગિક વસાહત પણ આ જિલ્લામાં જોવા મળે છે. (ઔદ્યોગિક વસાહતની દ્રષ્ટિએ)

જિલ્લામાં કુલ ૮૨૨ ગામો અને ૧૪ શહેરો આવેલાં છે. જિલ્લામાં પુખ્તવે આદિવાસીઓની વસ્તી વધારે જોવા મળે છે. જ્યારે બિન આદિવાસી વસતિનું પ્રમાણ ઓછું છે. જેમાં વાણિયા, બ્રાહ્મણ, જૈન, અને મુસલમાન વગેરે બિન આદિવાસીઓ અને ઘોડિયા, કોકણા, કોલયા અને વારલી આદિવાસી જાતિઓ વસે છે. જિલ્લાની કુલ વસતિમાં ૭૮.૧૮% વસ્તી ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં અને ૨૧.૮૨% વસતિ શહેરી વિસ્તારમાં વસવાટ કરે છે. (૧૯૮૧) જિલ્લાની કુલ વસતિમાં ૫૪.૬% આદિવાસીઓની વસતિ છે.

શિક્ષણની દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો જિલ્લામાં ૧૯૭૧ની વસતિ ગણતરી પ્રમાણે કુલ ૩૭.૫% લોકો અક્ષરજ્ઞાન પામેલા હતા. ૧૯૮૧માં આ પ્રમાણ વધીને લગભગ ૪૭% જેટલું થયું હતું. જેમાં પુરુષો અને સ્ત્રીઓમાં શિક્ષણનું પ્રમાણ વધવા પામ્યું હતું.

૧૯૭૧ની વસતિ ગણતરી અને ૧૯૮૧ની વસતિ ગણતરી પ્રમાણે જિલ્લાની કુલ વસતિ, વિસ્તાર, વસતીની ગીચતા અક્ષરજ્ઞાન કુલ આદિવાસી વસતિ ગામો-શહેરી વિસ્તાર અને કામ કરનાર વસતિનું વર્ગીકરણ નીચેના કોઠામાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

		૧૯૭૧	૧૯૮૧
જિલ્લાનો કુલ વિસ્તાર (ચો. કિ.મી.)		૫૨૩૮.૦	૫૨૪૪.૦
કુલ વસતિ	કુલ	૧૪૨૮૭૪૨ (૧૦૦.૦)	૧૭૭૪૧૩૬ (૧૦૦.૦)
	પુરુષ	૭૧૫૪૭૩ (૫૦.૧)	૮૮૫૩૧૩ (૫૦.૫)
	સ્ત્રી	૭૧૩૨૬૯ (૪૯.૯)	૮૭૮૮૨૩ (૪૯.૫)
ગ્રામ્ય	કુલ	૧૧૭૨૩૨૬ (૮૨.૧)	૧૩૮૫૨૭૪ (૭૮.૧)
	પુરુષ	૫૮૧૮૨૨	૬૬૦૨૬૨
	સ્ત્રી	૫૯૦૫૦૪	૬૬૫૦૧૨
શહેરી	કુલ	૨૫૬૪૧૬ (૧૭.૯)	૩૮૮૮૬૨ (૨૧.૯)
	પુરુષ	૧૩૩૬૫૧	૨૦૫૦૫૧
	સ્ત્રી	૧૨૨૭૬૫	૧૮૩૮૧૧

		<u>૧૯૭૧</u>	<u>૧૯૮૧</u>
દશકાનો વસતિ વધારો		૨૫.૫૭	૨૪.૧૭
૧૯૭૧-૮૧			
વસતિની ગીચતા ચો.કિ.મિ.		૯૯૭	૯૮૨
(ગુજરાત સ્ટેટ)		(૯૩૪)	(૯૪૨)
શહેરોની સંખ્યા	કુલ	૩૭.૫૦	૪૬.૯૫
	પુરુષ	૪૬.૪૪	૫૫.૭૪
	સ્ત્રી	૨૮.૬૮	૩૭.૯૯
કુલ શહેરોની વસ્તી	કુલ	૫૩૬૮૧૪	૯૬૮૯૧૮
		(૩૭.૬)	(૫૪.૬)
	પુરુષ	૩૩૨૨૬૮	૪૮૪૪૫૮
	સ્ત્રી	૨૦૪૫૪૬	૪૮૪૦૬૦
ગામોની સંખ્યા	કુલ	૬૨૩	૮૨૨
શહેરો વિસ્તારોની સંખ્યા		૧૪	૧૪
વસવાટવાળા રહેણાંકના ઘરોની સંખ્યા		૨૩૯૩૦૨	૩૧૨૭૮૪

કુલ કામકરનારાઓના પ્રમાણમાં ટકાવારી

		<u>૧૯૭૧</u>	<u>૧૯૮૧</u>
(૧) ખેડૂતો	કુલ	૪૦.૩	૩૬.૨
	પુરુષ	૪૦.૯	૩૫.૪
	સ્ત્રી	૩૮.૮	૩૮.૫
(૨) ખેતમજૂરો	કુલ	૨૯.૮	૨૫.૦
	પુરુષ	૨૨.૩	૧૮.૪
	સ્ત્રી	૪૮.૯	૪૩.૪
(૩) અન્યકામ કરનાર	કુલ	૨૯.૯	૩૮.૮
	પુરુષ	૩૬.૮	૪૬.૨
	સ્ત્રી	૧૨.૩	૧૭.૭
(૪) કુલ વસતિમાં અનુ.જાતિની વસ્તી		૩.૦૧	૩.૧૦
(૫) અનુચિત જાતિની વસ્તી		૫૪.૩૩	૫૪.૫૯

કોઠા પરથી જોઈ શકાય છે કે ૧૯૭૧ની વસતિ ગણતરી સને ૧૯૮૧ની વસતિ ગણતરી પ્રમાણે જિલ્લામાં કામ કરનારાઓની ટકાવારી પ્રમાણે બેઠૂતો, બેતમજૂરો અને અન્ય કામકરનારાઓની સંખ્યામાં બેઠૂતો અને બેતમજૂરોની સંખ્યા ઘટી છે. જ્યારે અન્ય કામકરનારની સંખ્યામાં વધારો થયો છે. જિલ્લામાં જિલ્લાના લોકોનો મુખ્ય ઇંદો બેતો હોવા છતાં, વરસાદની અનિશ્ચિતતાઓ અને આ જિલ્લામાં વધતી જતી ઔદ્યોગિક વસાહતોને લીધે ઔદ્યોગિક મજૂરોની સંખ્યામાં સતત વધારો થતો જોવા મળ્યો છે. જિલ્લાના બેઠૂતો બેતોની સાથે, બેતીમજૂરો, પશુપાલન અને અન્ય ઇંદાઓમાંથી પૂરક રોજગારી મેળવે છે.

તાલુકાનો પરિચય :

ચીખલી તાલુકાનો કુલ વિસ્તાર ૫૭૩.૦૪ ચો.કિ.મિ. છે. ૧૯૬૧ની વસતિ ગણતરી મુજબ તાલુકાની કુલવસ્તી ૧૩૯૯૮૬, ૧૯૭૧માં વધીને ૧૭૬૦૮૯ થઈ હતી અને ૧૯૮૧માં ૨૧૪૧૨૮ની હતી, તેમાં અનુસૂચિત જાતિની વસતી ૧૯૬૧માં ૨.૯ ટકા હતી. ૧૯૭૧માં ૨.૬૮ ટકા થઈ હતી એટલે કે ઘટી હતી. જ્યારે ૧૯૮૧માં ૩.૮ ટકા હતી. જ્યારે કુલ વસતિમાં આ દિવાસીઓની વસતિ ૧૯૬૧માં ૬૫.૯ ટકા, ૧૯૭૧માં ૬૮.૦ ટકા અને ૧૯૭૧માં ૬૯.૧ ટકા હતી. એટલે કે આ દિવાસી વસતિમાં સતત વધારો થતો રહ્યો છે. તે સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. તાલુકાની આબોહવા સામાન્ય રીતે ગરમ અને બેજવાળી રહે છે.

ચીખલી તાલુકાની સામાન્ય માહિતી ૧૯૬૧, '૭૧ અને '૮૧ પ્રમાણે અહીં નીચે કોઠામાં દર્શાવી છે. તેનો અભ્યાસ હેલ્લા બે દાયકાના પરિવર્તનો જોવા માટે યોગ્ય લેખાશે.

— પા. ૬૭ —

ચીખલી તાલુકાનો વિસ્તાર, વસ્તી અને કુલ કમાકરનાર :

		<u>૧૯૬૧</u>	<u>૧૯૭૧</u>	<u>૧૯૮૧</u>
૧)	કુલ વિસ્તાર (ચોરસ)	૧૩૬૪૮૭.૦૬ (૮૬૧)	૧૪૨૦૧૧.૦૨ (૮૬૧)	૧૪૩૮૫૪.૦૭૬૬ (૮૫૧)
૨)	કુલ ધરો	૨૩૪૦૦	૨૮૦૮૫	૩૭૨૮૪
૩)	કુલ કુટુંબો	૨૫૬૦૨	૩૦૫૧૦	૩૮૦૨૦
૪)	કુલ વસ્તી	૧૩૬૯૮૬ (૧૦૦.૦)	૧૭૬૦૮૯ (૧૦૦.૦)	૨૧૪૧૨૮ (૧૦૦.૦)
	પુરુષ	૬૮૫૮૯ (૪૯.૦)	૮૬૮૬૦ (૪૯.૩)	૧૦૫૩૪૦ (૪૯.૨)
	સ્ત્રી	૭૧૩૯૭ (૫૧.૦)	૮૯૨૨૨ (૫૦.૭)	૧૦૮૭૮૮ (૫૦.૮)
૫)	અનુસૂચિત જાતિની વસ્તી			
	પુરુષ	૧૭૪૩ (૧.૨)	૨૦૧૧ (૧.૧)	૨૬૦૫ (૧.૨)
	સ્ત્રી	૨૩૬૨ (૧.૭)	૨૬૧૨ (૧.૫)	૩૨૯૭ (૧.૫)
	કુલ	૪૧૦૫ (૨.૯)	૪૬૨૩ (૨.૬)	૫૯૦૨ (૨.૮)
૬)	અનુ.જનજાતિની વસ્તી			
	પુરુષ	૪૫૪૦૫ (૩૨.૪)	૫૮૯૮૫ (૩૩.૫)	૭૨૫૫૨ (૩૩.૯)
	સ્ત્રી	૪૬૮૬૨ (૩૩.૫)	૬૦૭૧૧ (૩૪.૫)	૭૫૩૪૨ (૩૫.૨)
	કુલ	૯૨૨૬૭ (૬૫.૯)	૧૧૯૬૯૬ (૬૮.૦)	૧૪૭૮૯૪ (૬૯.૧)
૭)	કુલ ભણેલા			
	પુરુષ	૨૭૭૬૪ (૧૯.૮)	૩૮૪૮૫ (૨૧.૯)	૫૮૬૯૬ (૨૭.૪)
	સ્ત્રી	૧૩૭૫૦ (૯.૯)	૨૨૪૩૫ (૧૨.૭)	૪૦૨૮૫ (૧૮.૮)
	કુલ	૪૧૫૧૪ (૨૯.૭)	૬૦૯૨૦ (૩૪.૬)	૯૮૯૮૧ (૪૬.૨)

..૮..

		૧૯૬૧	૧૯૭૧	૧૯૮૧
૮) કુલ કામકરનારા				
	પુરુષ	૩૫૫૭૧ (૨૫.૪)	૪૪૩૯૬ (૨૫.૨)	૫૬૭૫૨ (૨૬.૫)
	સ્ત્રી	૩૨૪૮૩ (૨૩.૨)	૨૨૪૨૩ (૧૨.૭)	૨૪૦૦૫ (૧૧.૨)
	કુલ	૬૮૦૫૪ (૪૮.૬)	૬૭૮૧૯ (૩૭.૯)	૮૦૭૫૭ (૩૭.૭)

વર્ગીકરણ :

૧) ખેતી	પુરુષ	૨૨૧૩૨	૨૩૭૨૨	૨૭૮૧૨
	સ્ત્રી	૨૨૭૪૦	૧૧૪૩૯	૧૦૨૯૪
૨) ખેતીમજૂરી	પુરુષ	૬૪૪૩	૧૧૧૯૪	૧૨૮૦૫
	સ્ત્રી	૭૫૫૪	૯૯૫૭	૧૧૬૮૫
૩) પશુપાલન, જંગલકામ, પ્લાન્ટેશન	પુરુષ	૮૨૩	૬૯૮	૧૬૯૨
	સ્ત્રી	૪૮૫	૧૪૦	૨૫૯
૪) ખનીજ, ખાણકામ	પુરુષ	૧૭૩૧	૧૯	-
	સ્ત્રી	૬૯૭	૪	-
૫) ઉત્પાદનપ્રક્રિયા ગૃહઉપયોગ અને ગૃહઉદ્યોગ	પુરુષ	૯૧૯	૪૨૨૬	૧૪૪૪૩
	સ્ત્રી	૪૫	૩૩૫	૧૭૬૭
૬) બાંધકામ	પુરુષ	૨૦૧	૨૫૨	-
	સ્ત્રી	૪૫	૩૮	-
૭) વેપાર- વાણિજ્ય	પુરુષ	૮૦૩	૧૨૨૮	-
	સ્ત્રી	૯૭	૬૪	-
૮) વાહનચલકાર	પુરુષ	૨૦૨	૩૫૪	-
	સ્ત્રી	૩	૨	-
૯) અ-ચસેવાઓ	પુરુષ	૨૩૧૭	૨૫૭૩	૧૨૯૩
	સ્ત્રી	૯૧૭	૪૪૪	૧૭૪૧૭
૧૦) કામનહિકરનાર	પુરુષ	૩૩૦૧૮ (૩૩.૬)	૪૨૪૬૪ (૨૪.૧)	૪૭૨૯૫ (૨૨.૧)
	સ્ત્રી	૩૮૯૧૪ (૨૭.૮)	૬૬૮૦૬ (૩૭.૯)	૬૭૩૬૬ (૩૧.૪)
	કુલ	૭૧૯૩૨ (૫૧.૪)	૧૦૯૨૭૦ (૬૨.૦)	૧૧૪૬૬૧ (૫૩.૫)

નોંધ: ડી.સી.આર્. દસ્તાવેજો સોંપેલા સમાચારો દર્શાવે છે.

જમીનનો ઉપયોગ

	તા.ચીખલી		કાકડવેલ	
	૧૯૭૧	૧૯૮૧	૧૯૭૧	૧૯૮૧
૧) જંગલ	૨૨૨૦	૩૦૦૧	-	-
૨) પિયત	૭૪૨૨	૧૫૫૩૨	૨૬	૫૨
૩) બિનપિયત	૧૧૧૨૪૧	૧૦૮૮૪૭	૮૫૧	૮૪૪
૪) ખેડાણલાયક પડતર ગાયર અને ઝાડી નીચેનીજમીન	૧૦૨૬૬	૪૭૩૯	૪૫	૫
૫) ખેડાણના ઉપયોગ માં ન લઈ શકાય તેવી	૧૦૫૭૪	૧૧૨૨૯	૧૯	૫૦
૬) કુલ	૧૪૧૭૩૮	૧૪૩૩૫૫	૮૪૧	૯૫૨

ચીખલી તાલુકાનો કુલ ભૌગોલિક વિસ્તાર ૧૯૭૧માં ૧૪૧૭૩૮ એકર હતો તે વધીને ૧૯૮૧માં ૧૪૩૩૫૫ એકર જેટલો થયો હતો. એટલે કે ૧.૧ ટકા વિસ્તાર વધવા પામ્યો હતો. તાલુકામાં જંગલ વિસ્તાર, પિયત વિસ્તાર પણ વધવા પામ્યો હતો. તાલુકામાં ખેડાણ હેઠળના વિસ્તાર માં લોકો મુખ્યત્વે ડાંગર, જાવારની ખેતીનું પ્રમાણ ઘટાડીને રોકડિયા પાકો તરફ વળ્યા છે. જેમાં શેરડી અને અબાની ક્ષમોનું વાવેતર તેમજ શાકભાજી અને ફળઝાડની ખેતી કરતા થયા છે. આ વિસ્તારના લોકોનો મુખ્ય ખોરાક પણ માત્ર અને જાવારના રોટલા છે.

ચીખલી તાલુકાની સામાન્ય માહિતી અહીં નીચે દર્શાવવામાં આવી છે.

ચીખલી તાલુકાની સામાન્ય માહિતી (૧૯૮૧)

	હેક્ટર	આરે	પ્ર.આર.એ.
(૧) તાલુકાનો કુલ ભૌગોલિક વિસ્તાર (ચો.કિ.મી.)	૫૭૪૫૧	૮૪.	૯૫ (૫૭૩.૦૪)
- ખેડાણ હેઠળનો વિસ્તાર	૩૬૪૮૮	૧૫	૨૫
- ઘાસ હેઠળનો વિસ્તાર	૧૦૨૪૧	૩૫	૨૫

- પડતર અને ખેડી ન શકાય

તેવી જમીન

૭૮૨૫ . ૧૦ . ૧૫

- જંગલ વિસ્તાર

૧૩૯ . ૩૫ . ૧૫

- સાર્વજનિક

૨૬૦૭ . ૨૫ . ૧૫

(૨) તાલુકામાં થતા મુખ્ય પાકો :

૧) ડાંગર

૧૬૫૬૦ . ૬૮ . ૮૩

૨) જુવાર

૫૧૩ . ૧૨ . ૨૫

૩) નાગલી

૬૨૫ . ૨૭ . ૧૧

૪) કઠોળ

૧૬૦૧ . ૨૫ . ૧૩

૫) શેરડી

૩૬૦૮ . ૫૦ . ૨૨

૬) ફળઝાડ

૪૦૭૩ . ૧૫ . ૨૯

૭) શાકભાજી

૨૨૩૫ . ૫૫ . ૨૮

(૩) તાલુકાનાં કુલ ગામો :

૧) ૧૯૮૧ની વસતી ગણતરી મુજબ સંખ્યા

૮૫

૨) નવા અસ્તિત્વમાં આવેલ ગામો

૩

૩) કુલ ગામો

૮૮

(૪) ચીખલી તાલુકાના વસવાટવાળા કુલ ઘરો
(કુટુંબો)

૪૧૩૩૫

(૫) કુલ ખેડૂત ખાતેદારોની સંખ્યા

પુરુષ

૨૭૮૧૨

સ્ત્રી

૧૦૨૯૪

કુલ

૩૮૧૦૬

(૬) કુલ ખાતેદારો પૈકી ઉરિજન ખેડૂતો

પુરુષો

૪૮૫

સ્ત્રી

૧૭૬

કુલ

૬૬૧

(૭) આ દિવાસી ખેડૂત

પુરુષ

૨૦૧૭૨

સ્ત્રી

૮૫૦૯

કુલ

૨૮૬૮૧

(૮) અન્ય ખેડૂતો

પુરુષ

૭૧૫૫

સ્ત્રી

૧૬૦૯

કુલ

૮૭૬૪

(૯) કુલ ખેત મજૂરો	પુરુષ	૧૨૮૦૫
	સ્ત્રી	૧૧૬૮૫
	કુલ	૨૪૪૯૦

(૧૦) તાલુકાની મુખ્ય વસ્તી :

પાટીદાર, કોળી, અના વિલ, ઢોડિયા, કોકણા, આહિર,
હળપતિ, વારલી, હરિજન, મોચી.

(૧૧) તાલુકાનું કુલ પશુ ધન :

૧) ભેંસ વર્ગના પશુઓની સંખ્યા	૨૬૮૩૧
૨) ગાય વર્ગનાં પશુઓની સંખ્યા	૫૩૪૮૭
૩) ઘેટાં-બકરાં	૨૨૧૦૦
૪) અન્ય	૩૧૨૭
કુલ	૧૦૮૫૪૫
૫) કુલ ચરખાં-ખતકાં	૧૫૨૨૦૯
(૧૨) પીવાના પાણીની સગવડવાળા ગામો	૮૮
(૧૩) કુલ પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો	૭
(૧૪) કુલ પ્રાથમિક પેશા કેન્દ્રો	૮૩
(૧૫) પશુ દવાખાના	૨
(૧૬) કુત્રીમે બીજદાન કેન્દ્રો	૧૧
(૧૭) પશુ સારવાર કેન્દ્રો	૬
(૧૮) પોષ્ટ (ગ્રા-અ) ઓફિસ	૬૦
(૧૯) રાષ્ટ્રીય કૃત ભેંકો	૧૪
(૨૦) કો-ઓપરેટીવ ભેંકો	૪
(૨૧) ખેતી વિષાયક ધિરાણ મંડળીઓ	૩૮
(૨૨) બિન ખેતી વિષાયક ધિરાણ મંડળીઓ	૯
(૨૩) દૂધ ઉત્પાદક સહકારી મંડળીઓ	૫૯
(૨૪) સસ્તા અનાજની દુકાન ધરાવતા ગામો	૬૧
(૨૫) કાચા રસ્તા ધરાવતા ગામો	૮૮
(૨૬) ધરોમા વીજળીકરણ વાળા ગામો	૮૮

(૨૭) હરિજન વસ્તીવાળા ગામો	૬૫
(૨૮) સ્ટ્રીટ લાઈટવાળા ગામો	૬૫
(૨૯) વોટર વક્ષિ ધરાવતા ગામો	૨૬
(૩૦) ગોબરગેસ પ્લાન્ટવાળા ગામો	૮૧
(૩૧) પ્રાથમિક શાળા ધરાવતા ગામો	૮૮
(૩૨) માધ્યમિક શાળા ધરાવતા ગામો	૪૦
(૩૩) ઉચ્ચતર માધ્યમિકશાળા	૧૫
(૩૪) કોલેજ	૧
(૩૫) ગ્રામ પંચાયતો	૮૩
(૩૬) લાયબ્રેરી-પુસ્તકાલય	૫૫
(૩૭) તલાટી હેડ ક્વાર્ટર્સ બેનોર આર્કિટેક્ચર.ડી.	૩૮
(૩૮) કુલ પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકો	૧૩૧૭
(૩૯) તાલુકામાં રહેતા ખાનગી ડોક્ટરો (એલોપેથિક ડોક્ટરો) આયુર્વેદિક "	૨૮ ૧૦
(૪૦) ખાનગી દવાખાનાની સંખ્યા	૩૪
(૪૧) ખાનગી હોસ્પિટલ	૭
(૪૨) સરકારી દવાખાના	૬
(૪૩) દળવાની ઘંટી	૮૩
(૪૪) રેલવેસ્ટેશન	૩
(૪૫) સરકારી ગોડાઉન સંખ્યા	૪૧
(૪૬) <u>ખેતી વિનાયક ઓજારો :</u>	
૧) ડાંગર ઉપજવાના પંખા	૯૩૫
૨) લોખંડના ઢળ	૭૨૨
૩) એક્સ	૯૧૦
૪) પાક સંરક્ષણ સાધનો	૭૩૫
૫) ટ્રેક્ટરો	૪૫૨
૬) બુલડોઝર	૨

(૪૭) પિયતના સાધનો :

૧) કૂવાઓની સંખ્યા	૨૫૨૨
૨) બોરની સંખ્યા	૧૮૭
૩) ઈલે.મોટર	૧૬૦૬
૪) ઓઈલ એન્જિનો	૬૮૯

(૪૮) પિયત વિસ્તાર (હેક્ટર)

૧) નહેરથી	૨૭૨૩
૨) કૂવા તળાવ, કોતર	૩૫૦૦
કુલ	૬૨૨૩ હેક્ટર

વલસાડ જિલ્લાના ચીખલી તાલુકામાં ઉપર દર્શાવેલ તાલુકાની વિવિધ સગવડો અને પ્રાથમિક સુવિધાઓની દ્રષ્ટિએ સારી સિધ્ધિ હાંસલ કરી છે. સરકારશ્રીના વિકાસના કાર્યક્રમોનો લાભ પણ આ તાલુકાએ મેળવીને ગ્રામસુધારણાના કાર્યક્રમોની દ્રષ્ટિએ સારી સિધ્ધિ હાંસલ કરી બતાવી છે.

ચીખલી તાલુકાએ ગ્રામ સુધારણાના કાર્યક્રમો હેઠળ તા.૩૦-૬-૮૯ સુધીમાં ૬૦ નિધૂમશ્રૂક્ષાની કામગીરી પૂર્ણ કરેલ છે. અને એપ્રિલ '૮૯ થી માચ-'૯૦ સુધીમાં બીજા ૩૭૧ નિધૂમ શ્રૂક્ષા પૂર્ણ કરવાનો લક્ષ્યાંક રાખ્યો છે.

સંકલિત ગ્રામ પંચાયત સુધારણાલક્ષી કાર્યક્રમ હેઠળ કાકડવેલ, કાકડવેરી, વાંઝણા અને મલીયાધરા ગામોની પસંદગી કરી પ્રાથમિક કાર્ય હાથ ધરવામાં આવ્યું છે.

ભૂમિહિન ખેતમજૂરોને ૧૦૦ ચો.વારના જમીનના પ્લોટ આપવા માટે '૮૬-'૯૦ દરમિયાન ૧૨૫નો લક્ષ્યાંક રાખવામાં આવ્યો છે. જેમાં ૧૨૦ પ્લોટ આદિવાસી કુટુંબો માટે અને ૫ પ્લોટો અનુસૂચિત જાતિ માટે ફાળવવામાં આવશે. ભૂમિહિન ખેતમજૂરોને ફાળવેલ જમીનના પ્લોટો ઉપર મકાન બાંધવા માટેની સહાય હેઠળની કામગીરીમાં '૮૭-'૮૮ના વર્ષ દરમિયાન કુલ ૪૦૦ મકાન પૂર્ણ કરેલા છે. '૮૮-'૮૯નો લક્ષ્યાંક બીજા ૪૦૦ મકાનો પૂર્ણ કરવાનો હતો જેમાં ૩૮૦ મકાનો આદિવાસીઓ માટે અને ૨૦ મકાનો હરિજન કુટુંબો માટે બાંધવાના હતા. તે પૈકી ૧૬૬ મકાનો પૂર્ણ થયા છે. ૧૯૮૬-૮૦માં બીજા ૧૩૫ મકાનોની સહાય મેળવીને ૧૨૫ મકાનો આદિવાસીઓ માટે અને ૧૦ મકાન હરિજન કુટુંબો માટે તૈયાર કરવામાં આવનાર છે.

ચીખલી તાલુકાએ નાની બચત કોષ્ટ્રે પણ સારી એવી કામગીરી બજાવી છે. આ તાલુકાએ '૮૮-'૮૯ની સાલમાં ૧૦૫ લાખના લક્ષ્યાંકની સામે ૨૦૬.૧૪ લાખનું સાફી રોકાણ મેળવીને ૧૯૬.૧૯% સિધ્ધિ હાંસલ કરી છે.

કુટુંબ કલ્યાણ કોષ્ટ્રે '૮૮-'૯૦ના વર્ષના ૧૯૮૯નો લક્ષ્યાંક કાળવવામાં આવેલ તે પૈકી મે. '૮૯ સુધીમાં ૧૨૩ ઓપરેશન થયેલ છે. અને ૧૧૨૮ આંકડી મૂકવાના કાર્યક્રમની સામે ૯૯ કેસોને આંકડી મૂકવામાં આવી છે. તે માટેનાં જુદાં જુદાં ૭ હેલ્થસેન્ટરો (આલીપોર, આછવણી, રુમલા, રાનવેલીકલ્લા, કાંગવઈ, વેલણપુર અને સાદકપોર) ચાલે છે.

શિક્ષણ :

તાલુકામાં કુલ ૨૩૩ પ્રાથમિક શાળાઓ ચાલે છે. જેના ૭૨૦ માલિકોના ઓરડા, ૮૬ ભાડાના ઓરડા છે. અને નવા ૯૮ ઓરડાની જરૂરિયાત છે. આ શાળાઓમાં વર્ષો ૪૧૪૩૦ જેટલાં બાળકો શિક્ષણ મેળવે છે. કુલ ૧૩૧૭ શિક્ષકો શિક્ષણની કામગીરી બજાવે છે.

સહકાર :

તાલુકામાં ખેતી વિષયક સહકારી મંડળીઓની સંખ્યા ૩૩ની છે. તે પૈકી ૬ મંડળીઓ 'અ' વર્ગ, ૮ મંડળીઓ 'બ' વર્ગ અને ૧૨ મંડળીઓ 'ક' વર્ગ ધરાવે છે. તાલુકામાં કુલ સભાસદ થવા લાયક ખાતેદારોની સંખ્યા ૨૧૨૩૦ જેટલી છે. તેમાંથી ૧૯૯૪૩ સભાસદો નોંધાયેલા છે. આ તાલુકામાં કુલ ૪૨ દુધઉત્પાદક સહકારી મંડળીઓ કાર્યરત છે. તાલુકામાં તમાવીનો વસુલાત પણ સારી છે.

આઈ.સી.ડી.એસ. ધટક :

તાલુકામાં આ ધટક હેઠળ ૨૯૭ અગિયવાડીઓ ચાલે છે. તેમાં ૩૨૧૪૭ લાભાર્થીઓ રજીસ્ટર થયેલા છે. જૂન-૮૯ સુધીમાં ૨૫૧૦૪ લાભાર્થીઓએ એટલે કે ૮૧% એ આ કેન્દ્રોનો લાભ લીધો હતો. જેમાં ૦ થી ૩ વર્ષના લાભાર્થી - ૯૭૬૧, ૩ થી ૬ વર્ષના લાભાર્થીઓની સંખ્યા ૧૩૦૫૭, સગર્ભા સ્ત્રી લાભાર્થીઓની સંખ્યા ૯૩૬, અને ધાત્રી લાભાર્થીઓની સંખ્યા ૧૩૫૦ની હતી.

આઈ.આર.ડી.પી. યોજના :

ચીખલી તાલુકામાં આ યોજના હેઠળ '૮૯-'૯૦ના વર્ષમાં ૭.૭૨ લાખની જોગવાઈ સામે જૂન-'૯૦ સુધીમાં ૦.૬૯ લાખનું ખર્ચ કરી નાની સિંચાઈ અને મિનિક્રિટસ હેઠળની કામગીરી આરંભી દીધી હતી. અનાજ ઉત્પાદન કાર્યક્રમ હેઠળ ૭૦ લાખ રૂપિયાની જોગવાઈ '૮૯-'૯૦ ના વર્ષ માટે કરવામાં આવેલી છે.

જીવનધારા યોજના :

સરકારશ્રીના આ નવી યોજના હેઠળ ૧૯૮૯-૯૦ના વર્ષમાં જીવનધારા યોજના હેઠળ કુલા બનાવવાની યોજના અમલમાં મૂકવામાં આવી હતી. જેમાં ૩૧૦ કુલા બનાવવાનો લક્ષ્યાંક રાખવામાં આવેલ. જેમાંથી ૨૦૮ કુલાઓની મંજૂર થયા હતા. બીજા ૧૮૨ કુલાઓની કામગીરી શરૂ કરવામાં આવી હતી. જેમાંથી ૧૩૪ કુલા પૂર્ણ થયા હતા. અને બીજા ૫૫ કુલાઓનું ખોદકામ ચાલુ હતું. જેમાં કુલ ૧૩,૬૦,૭૨૫ રૂા.નો ખર્ચ કરવામાં આવ્યો હતો. જેમાંથી ૮,૨૪,૩૭૫ રૂપિયા મંજૂરી પેટે અને ૫,૩૬,૩૫૦ રૂપિયા માલસામાનના ચૂકવ્યા હતા.

આ ઉપરાંત ચીખલી તાલુકાએ '૮૭-'૮૮ના વર્ષમાં દુષ્કાળ સમયે કચ્છ-ભૂજમાં મુંઝાદોર માટે પાસપાસા માટે રૂા. ૫૨૦૦૦ એકત્ર કરીને એક વિશિષ્ટ કામગીરી કરી હતી. ઈરીગેશન અને નાની બચત ક્ષેત્રે પણ સારો સિધ્ધિ હાંસલ કરેલ છે. ચીખલી તાલુકામાં વધતું જતું શિક્ષણનું પ્રમાણ અને લોકોની જાગૃતિ અહીં છતી થયા વગર રહેતી નથી.

ગામનો પરિચય :

કાઠડવેલ ગામ ચીખલી તાલુકા મથકથી ઉત્તર પશ્ચિમે ૨૮ કિ.મી. ના અંતરે આવેલું છે. પરંતુ વાંસદા તાલુકાના સુખાબારી ગામથી માત્ર ૨ કિ.મી. ના અંતરે આવેલું છે. જ્યાં શિયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસા દરમિયાન બ્રહ્મ બસની સુવિધા માત્ર શિયાળા-ઉનાળા દરમિયાન ઉપલબ્ધ છે જે ૧૯૬૯-'૭૯ની તપાસ વખતે પણ આજ પરિસ્થિતિ જોવા મળી હતી. ચીખલીથી સુખાબારી જતી બસ કાઠડવેલ ગામમાંથી જ પસાર થાય છે. પરંતુ ચોમાસાના સમયે, કાચા રસ્તાઓને કારણે બસો બંધ થતાં માત્ર ફડવેલ સુધી બસ સુવિધા મળી રહે છે. ફડવેલથી ચાર કિ.મી. ચાલતા ગામ પર જઈ શકાય.

કાકડવેલ ગામનો કુલ વિસ્તાર દોઢ ચોરસ માઈલનો છે. ગામ વાંસદા તાલુકાની સરહદે આવેલું છે. ગામની સરહદે ઉત્તરે સારવણી, દક્ષિણે માંડવખડક, પૂર્વમાં સુખાબારી અને પશ્ચિમે વેલણપુર ગામ આવેલું છે. ૧૯૬૦-૬૧ વખતે ગામની આજુબાજુ ગીચ જંગલ જોવા મળતું હતું. પરંતુ આજે તે જંગલ બિલકુલ સાફ થઈ ગયું છે. ગામની દક્ષિણે માંડવખડક ગામની નજીકથી "ખરેરા" નદી પસાર થાય છે. આ નદીપર કેલીયાડેમ પણ બાંધવામાં આવેલ છે. તેમાંથી નહેર પણ કાઢવામાં આવી છે. આ નહેરનો લાભ ગામ લોકોને મળે તેવી આશા સેવી રહ્યા છે. પરંતુ ક્યારે મળે તેની કોઈ ખાત્રી નથી. નહેરનું કામ માંડવખડક આગળ અધૂરું છોડેલ છે. જે કામ આગળ ધપે તેવી લોકોની તીવ્ર ઇચ્છા છે. આ નહેરથી કાકડવેલ, અંબાય, સારવણી વગેરે ગામોને લાભ મળી શકે તેમ છે. નહેરનો લાભ ખેડૂતોને મળે તો મુખ્ય આજીવિકાના સાધનનો વિકાસ થતાં વાર નહિ લાગે. આ સિવાય ગામની ઉત્તર, પશ્ચિમે બે ઝરણાં વહે છે. આ ઝરણાંનો ગામ લોકો નાહવા-ઘોવા ઉપરાંત કિનારે વસતા કુટુંબો ખેતી માટે પિયત પણ કરે છે. હાલમાં પણ આ ઝરણાં ઉપર ચોમાસું-શિયાળામાં ઓછા એન્જિન ધ્વારા સિંધાઈ કરે છે. કેટલાક લોકો પીવાના પાણી તરોકે પણ ઉપયોગમાં લે છે. આ સિવાય ગામમાં બીજું કોઈ તળાવ કે ખાડી વિસ્તાર નથી.

ગામમાં સગવડો :

ગામની નજીકનું રેલ્વે સ્ટેશન બીલીમોરા કે જે ૨૦ માઈલ દૂર છે. પોલીસ સ્ટેશન ચીખલીમાં છે. ગામની નજીકનું શહેર તાલુકાની ક્રષ્ટિએ ચીખલી છે જ્યારે ગામલોકો ત્યાંથી ૮ કિ.મી. ના અંતરે વાંસદા જાય છે. ગામના લોકો ખેતઉત્પાદનની ચીજોનું વેચાણ અને ખરીદીપણ આ બે તાલુકા મથકો ઉપરથી કરે છે. ગામમાં સહકારી મંડળી હતી પરંતુ હાલ તે ખંધ છે. તેમની મુખ્ય જરૂરિયાતની ચીજો સિવાય દૈનિક જરૂરિયાતની ચીજવસ્તુઓ ગામમાંથી સ્થાનિક દુકાનેથી ખરીદે છે. ગામમાં ટપાલીની વ્યવસ્થા છે. ટપાલ કચેરી ૧૯૬૬ વખતે શાળામાં ચાલતી હતી. હવે તે આજે સરપંચશ્રીના ઘેર તેની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. ગામમાં તાર ઓફિસ નથી તાર કરવા માટે ફડવેલ અથવા તો ચીખલીજ જવું પડે. ૧૯૭૬ વખતે ગામમાં ચાર દુકાનો હતી. તેમાં ૧ સહકારી મંડળીની હતી. ૧૯૭૬ની તપાસ વખતે ૭ દુકાનો થઈ હતી. અને ૧૯૮૮માં પણ સહકારી-

મંડળીનો દુકાન સિવાય ૭ દુકાનો ચાલે છે. ગામમાં હલર ધંડો ચાલુ કરવામાં આવેલ છે જે આ દિવાસી જાતિની જ છે. ગામમાં ૧૯૬૯ અને ૧૯૭૯ની તપાસવખતે રેડિયોની સંખ્યા નહિવાત હતી. ૧૯૮૯ ની તપાસ વખતે ગામમાં રેડિયોની સંખ્યા વધવાની સાથે ૪ ટી.વી. પણ આવ્યાં હતાં. ગામમાં લોકોની જાગૃતતા વધેલી જોઈ શકાય છે. ગામમાં બેએક આ દિવાસી યુવાનો બહારના દેશોમાં પણ ગયા છે.

ગામમાં પ્રાથમિક શાળાની સુવિધા છે. જેમાં ૧ થી ૭ ધોરણની વ્યવસ્થા છે. ધોરણ સાત પછી શિક્ષણની વ્યવસ્થા નથી. માધ્યમિક શિક્ષણ માટે સુખાબારી, ફડવેલ, ગામમાં બાળકોને જવું પડે છે. ગામનાં ઘણાં બાળકો ત્યાં ભણવા માટે પણ જાય છે.

ગામમાં પીવાના પાણીની સુવિધા ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં છે. ૧૯૬૯ની તપાસ વખતે જે ૧૯ કુવાઓ પાકા હતા તે ઉપરાંત આજે માત્ર ત્રણેકની સંખ્યા વધી છે. જેમાંથી ૧૧ કુવાઓ દ્વારા પિયત કરાય છે. ચાલુ સાલે ગામના મુસ્લિમ કુટુંબે બોર કરીને એક પિયતનું સાધન ઉભું કરેલ છે. મોટેભાગે કુવા સ્વતંત્ર માલિકોના છે. કુવાઓનો ઉપયોગ પીવાના પાણી માટે પણ કરવામાં આવે છે. તદ્દુપરાંત 'ખરેરા' નદીના પાણીનો ઉપયોગ પણ પીવા, નહાવા-ઘોવા અને પિયત માટે કરવામાં આવે છે. ગામમાં કોલચા લોકોની વસતિ છે. તેમને પીવાના પાણી માટે થોડી મુશ્કેલીઓ પડે છે. બાકી વહેરાના પાણીનો ઉપયોગ મોટે ભાગે કરે છે.

હાલમાં ગામમાં સ્વતંત્ર ગ્રામ પંચાયત છે. ૧૯૫૧માં ગ્રૂપ ગ્રામ પંચાયત હતી. ૧૯૫૬થી સ્વતંત્ર ગ્રામ પંચાયત તરીકે કાર્યરત છે. ગામના સરખંચ હાલ ઢોડિયા જાતિના છે. પંચાયત તરફથી દુકાનવેરો, ઘરવેરો લેવામાં આવે છે. ગ્રામપંચાયત દ્વારા વિકાસના કામો હાથ ધરવામાં આવે છે.

કાકડવેલ ગામ જુદા જુદા સાત બાડાઓમાં વહેંચાયેલું છે. દરેક કળિયામાં નાની-મોટી દુકાન ચાલે છે. ગામલોકો દૈનિક જીવનજરૂરિયાત ની ચોજ-વસ્તુઓ આ દુકાનેથી ખરીદે છે. ગામમાં ઓછલ એન્જિનથી ચાલતી ધંટી અને ઈલેક્ટ્રીક મોટર દ્વારા ચાલતી હલર-ધંટી પણ છે. ઝાંગર પીલવાની અને દળાવવાની ગામમાંજ સગવડતા છે. આમ દવાખાના સિવાય તેમની દરેક જરૂરિયાત ગામમાંથી ઉપલબ્ધ છે.

ગામની કુલ વસ્તી, વિસ્તાર અને શિક્ષણ ભેગાં કામ કરનારાઓની વિગતો અહીં કોઠામાં દર્શાવવામાં આવી છે. તેનો અભ્યાસ કરવાથી ૧૯૬૧-૭૧ અને '૮૧ એમ બે દાયકાઓ દરમિયાન થયેલ વધારો-ઘટાડો સ્પષ્ટ જોઈ શકાશે.

કાકડવેલ ગામનો વિસ્તાર-વસ્તી અને કામ કરનાર અને કામનહી કરનારાઓની માહિતી

		<u>૧૯૬૧</u>	<u>૧૯૭૧</u>	<u>૧૯૮૧</u>
(૧)	કુલ વિસ્તાર	૯૪૧.૦૧૮ કા	૯૪૧.૦૧૮ કા	૯૫૨.૦૦ ટકા
(૨)	કુલ ધરો	૧૩૪	૧૫૧	૨૧૧
(૩)	કુલ કુટુંબો	૧૫૫	૨૦૪	૨૧૧
(૪)	કુલ વસ્તી	૧૦૧૧ (૧૦૦.૦)	૧૨૭૫ (૧૦૦.૦)	૧૫૦૮ (૧૦૦.૦)
	પુરુષ	૫૧૦ (૫૦.૪)	૬૩૨ (૪૯.૬)	૭૪૫ (૪૯.૪)
	સ્ત્રી	૫૦૧ (૪૯.૬)	૬૪૩ (૫૦.૪)	૭૬૩ (૫૦.૬)
(૫)	અનુ.જાતિ			
	પુરુષ	-	-	-
	સ્ત્રી	-	-	-
(૬)	અનુ.જન.જાતિ			
	પુરુષ	૫૦૪ (૪૯.૬)	૬૧૯ (૪૮.૫)	૭૨૨ (૪૭.૮)
	સ્ત્રી	૪૯૦ (૪૮.૫)	૬૨૮ (૪૯.૬)	૭૪૫ (૪૯.૫)
	કુલ	૯૯૧ (૯૮.૧)	૧૨૪૭ (૯૭.૮)	૧૪૬૭ (૯૭.૩)
(૭)	કુલ ભણેલા			
	પુરુષ	૧૦૯ (૧૦.૮)	૨૦૯ (૧૬.૪)	૩૮૦ (૨૫.૨)
	સ્ત્રી	૨૫ (૨.૫)	૫૨ (૪.૧)	૨૧૭ (૧૪.૪)
	કુલ	૧૩૪ (૧૩.૩)	૨૬૧ (૨૦.૫)	૫૯૭ (૩૯.૬)

(૮) કુલ કામ કરનારા

પુરુષ	૨૭૩ (૨૭.૦)	૩૬૭ (૨૮.૮)	૪૧૨ (૨૭.૩)
સ્ત્રી	૨૭૧ (૨૬.૮)	૩૭૬ (૨૯.૫)	૪૧૪ (૨૭.૫)
કુલ	૫૪૪ (૫૩.૮)	૭૪૩ (૫૮.૩)	૮૨૬ (૫૪.૮)

વર્ગીકરણ :

(૧)	પુરુષ	૧૯૬	૨૬૩	૩૨૩
	સ્ત્રી	૨૨૭	૩૩૭	૩૭૭
(૨)	પુરુષ	૩૩	૭૦	૩૪
	સ્ત્રી	૩૬	૩૯	૩૧
(૩)	પુરુષ	૨૭	૧	૧૨
	સ્ત્રી	૮	-	-
(૪)	પુરુષ	-	-	-
	સ્ત્રી	-	-	-
(૫)	પુરુષ	-	૫	૪૩
	સ્ત્રી	-	-	૬
(૬)	પુરુષ	-	૧	-
	સ્ત્રી	-	-	-
(૭)	પુરુષ	૧	૭	-
	સ્ત્રી	-	-	-
(૮)	પુરુષ	૧	૧	-
	સ્ત્રી	-	-	-
(૯)	પુરુષ	૧૫	૧૯	૭
	સ્ત્રી	-	-	૪૮
(૧૦)	કામનહિ કરનાર પુરુષ	૨૩૭ (૨૩.૪)	૨૬૫ (૨૦.૮)	૩૨૬ (૨૧.૬)
	સ્ત્રી	૨૩૦ (૨૨.૭)	૨૬૭ (૨૦.૯)	૩૦૧ (૨૦.૦)

ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિ :

કાકડવેલ ગામમાં મુખ્ય વસ્તી ઘોડિયા જાતિનો છે. ગામનું નામ કાકડવેલ કઈ રીતે પડ્યું તેમજ ગામમાં ઢોડિયાજાતિના લોકો કયાંથી, ક્યારથી આવીને વસ્યા તે અંગે કોઈ ચોકક્સ માહિતી મળતી નથી. ગામના ઈતિહાસ વિષે કોઈને ખાસ ખ્યાલ નથી. ગામના ઈતિહાસ વિષે કોઈને ખાસ ખ્યાલ નથી. આ ઉપરાંત ગામમાં પહેલાં કયું કુટુંબ આવીને વસ્યું અને કયાંથી આવ્યું તે વિષે કોઈ સ્પષ્ટ માહિતી મળતી નથી. ઘોડિયા જાતિના નામ વિષે ચોકક્સ કહેવું મેશકેલ છે. આમ છતાં કેટલાંક તર્કો ઘોડિયા જાતિ વિષે કરવામાં આવે છે. એક એવો મત છે કે ભીલો બોલોમાં છાપરાને 'ધુ-ડી' કહે છે. અને તેમાં રહેનાર 'ધુ-ડિયા' અથવા ઘોડિયા કહેવાયા. બીજો એવો એક મત પ્રવર્તે છે કે 'ધુર' એટલે 'ધુસરી' આ જાતિનો મુખ્ય વંધો ખેતીનો છે. એટલે તેમને ધુસરીનો ઉપયોગ કરવો પડે છે. તે ઉપરથી 'ધુર-ધુરિયા-ઘોડિયા' કહેવાયા હશે. ઘોડિયા જાતિનું મૂળ ચાદવોમાં પણ છે તેવું કેટલાક માને છે. ઘોડિયા જાતિની ઐતિહાસિક માહિતી વિશે ખાસ જાણી શકાયું નથી.

ગામની માહિતી :

કાકડવેલ ગામ જુદા જુદા છ કળિયાઓમાં વહેંચાયેલું છે. (૧) ગોડાઉન કળિયું (૨) મંદિરકળિયું (૩) જૂના પટેલ કળિયું (૪) દુકાનવાળું કળિયું (૫) વડકળિયું અને (૬) માસ્તર કળિયું એમ જુદા જુદા કળિયાઓમાં કુલ ૨૫૭ કુટુંબો ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે વસવાટ કરતાં હતાં. ૧૯૬૬માં કુલ ૧૬૨ કુટુંબો હતા. ૧૯૭૯માં કુટુંબોની સંખ્યા વધીને ૨૦૩ની થઈ હતી. જ્યારે ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે કુલ ૨૫૭ જેટલાં કુટુંબો ગામમાં વસવાટ કરતાં હતાં.

વસતિ વર્ષ	કુલ કુટુંબ સંખ્યા	વસતિ
૧૯૬૧	૧૫૫	૧૦૧૧
૧૯૬૬	૧૬૨	૧૨૮૩
૧૯૭૧	૨૦૪	૧૨૭૫
૧૯૭૯	૨૦૩	૧૫૦૦
૧૯૮૧	૨૧૧	૧૫૦૮
૧૯૮૯	૨૫૭	(૧૭૫૦) અંદાજીત

૧૯૬૧ની વસતિ ગણતરી પ્રમાણે કાકડવેલ ગામમાં કુલ ૧૦૧૧ની વસતી હતી. કુલ ૧૫૫ કુટુંબો વસવાટ કરતાં હતાં. ૧૯૬૬નો તપાસ વખતે કુલ કુટુંબોની સંખ્યા વધીને ૧૬૨ની થઈ હતી. જેમાં ત્રણ કુટુંબો બિન આદિવાસીનાં હતાં. બાકીના કુલ ૧૫૯ કુટુંબોમાંથી ૧૩૫ કુટુંબો ધોડિયા, ૧૭ કુટુંબો કુનબી અને ૩ કુટુંબો કોલયા આદિવાસીમાં હતાં. ૧૯૭૧ની વસતિગણતરી પ્રમાણે ગામમાં કુલ ૨૦૪ કુટુંબો અને વસતિ ૧૨૭૫ ની હતી. જ્યારે ૧૯૭૬નો તપાસ વખતે ગામની કુલ વસતિ લગભગ ૧૫૦૦ જેટલી થઈ હતી. ૧૯૮૧માં વસતિ વધીને ૧૫૦૮ની થઈ હતી. અને ૨૧૧ કુટુંબો હતા. ૧૯૮૬નો તપાસવખતે ગામમાં કુલ કુટુંબો ૨૫૭ જેટલા હતાં. તેમની વસતિ ૧૭૫૦ જેટલી થઈ હતી. તે ૧૯૮૬નો તપાસ વખતે કુલ કુટુંબોમાં ગંદાજે ૨૦ કુટુંબો કોલયાજાતિનાં, ૩૦ કુટુંબો કુનબી જાતિનાં અને ૨૦૪ કુટુંબો ઢોડિયા જાતિનાં, બાકીનાં ૩ મુસ્લીમ કુટુંબો હતાં.

૧૯૬૬થી ૧૯૮૬ના ૨૦ વર્ષોના ગાળામાં કુટુંબોની સંખ્યામાં પદ્મ ટકાનો વધારો થયો હતો જ્યારે કુલ વસતિમાં ૩૬.૪ ટકાનો વધારો થયો હતો.

ધર :

ધોડિયા જાતિનાં ધરો છૂટાછવાયા, જુદા જુદા કળિયાઓમાં ૧૫ થી ૨૦ ધરોના જૂથમાં જોવા મળ્યા હતા. ૧૯૬૬ પછી ૧૯૮૬ના વખતમાં પણ ધરોની પરિસ્થિતિમાં કોઈ બાસ ફેરફાર જોવા મળ્યો ન હતો. ધોડિયા જાતિનાં ધરો એકબીજાની સાથે નથી. બે ધરો વચ્ચે ધોડું અંતર હોય છે. દરેક ધર પ્રમાણમાં મોટું અને સ્વતંત્ર જોવા મળ્યું હતું. મકાનની બાંધણી બરાબર ચાંદરી જાતિના ધરોની જેવીજ જોવા મળી હતી. ધરો કાંચા, લાકડાનો સૌથી વધુ ઉપયોગ કરીને બનાવેલા જોવા મળ્યાં હતાં. જે ધરોમાં વસવાટ હોય તેનો સાથે એક બાજુ ઢોર બાંધવા માટેનું અઘળ ઢાળિયું પણ સાથેજ હોય છે. ગામમાં ૮ થી ૧૦ જેટલા ધરો પાકા-ઠંટમાટીના જોવા મળ્યા હતા. બાકીના ધરો સાંઠીનો દિવાલ-વાળા, દેશી તેમજ વિલાયતી નળિયાંની છાજવાળા અને બે-ત્રણ પ્રજા ધર ધાસપાનની છાજવાળા જોવા મળ્યાં હતાં. ગામમાં કોલયાઓની ધરો કાંચા, સાંઠીની/લીપણવાળી દિવાલનાં અને ધાસ-પાનની છાજવાળાં જોવા મળ્યાં હતાં. ધરોની બનાવટમાં વિલાયતી નળિયાં સિવાય

રથા નિક પ્રાપ્ત થીજોનાં બનાવેલાં હતાં. ધરમાં ભોયતળિયે છાણ-માટીનું લીપણ જોવા મળ્યું હતું.

ઘોડિયાઓના ધરને બે થી ત્રણ બારણાં જોવા મળ્યાં હતાં. કેટલાક કાચા-સાંઠીનો દિવાલવાળા અને છાજવાળાં ધરોનાં બારણાં સાંઠીઓનાંજ બનાવેલાં હતાં. ધરની લંબાઈ ૨૦'x૧૫' થી માડીને ૭૫'x૬૦' જેટલી જોવા મળી હતી. દરેક ધરોમાં માળિયાની વ્યવસ્થા જોવા મળે છે જેના પર ખેતીનાં સાધનો અને ધાસ રાખે છે. કેટલીક નાની નાની વસ્તુઓ, કાચી ઉપયોગી ન હોય તેવી પણ માળિયામાં મૂકી રાખતાં હોય છે. ધરમાં બે થી ત્રણ ખંડ બનાવેલા હોય છે. એક બાજુ નાનું ઢાળિયું પણ હોય છે જ્યાં ઢોર બાંધવામાં આવે છે. ધરના એક ખંડમાં અનાજ ભરવાની વાસિમાંથી બનાવેલ કોઠીઓ જોવા મળે છે. એક બાજુ ગાદલાં-ગોદડીઓ મૂકવાનો વ્યવસ્થા પણ હોય છે. ધરની આગળની બાજુ ઓસરી જેવો ભાગ બનાવેલો હોય છે જ્યાં એક ખૂણામાં ચૂલો રાખે છે. લગભગ દરેક ધરને ઓસરી હોય છે. શિયાળા-ઉનાળામાં દરેક ધરની આગળ ઢોર બાંધવા અને ઉપર ધાસ મૂકી રાખવા માટે લાકડાંની થાંભલીઓ રોપીને માળા પણ બનાવે છે. જે ઓસરીની આગળના ભાગમાં હોય છે. ઓસરીની અંદરના ભાગમાં જ્યાં અનાજ ભરવાનો કોઠીઓ રાખી હોય છે તેની બાજુમાં પશિયારું બનાવેલું હોય છે. તેના પર પાણી પોવાનાં માટલાં મૂકી રાખે છે. પહેલાં પશિયારું મોટે ભાગે લાકડાંનું બનાવેલું જોવા મળતું પરંતુ હવે પાકા અને વ્યવસ્થિત સ્વરુપે પશિયારાં બનાવેલાં જોવા મળે છે.

ઘોડિયાઓ પાસે બીજી આદિવાસી જાતિઓ કરતાં ધરવખરી પણ સારી એવી જોવા મળે છે. જેમાં ખાટલા, લાકડાના, લોખંડના કબાટો, અને વાસણો તેમજ અન્ય વપરાશના સાધનો ધરની એક બાજુની દિવાલ ઉપર છાજલી બનાવીને વ્યવસ્થિત સ્વરુપે ગોઠવેલાં જોવા મળે છે.

દરેક વ્યક્તિ ધર બાંધતી વખતે મોટાભાગની મજૂરી જાતેજ કરે છે. સુથારીકામ માટે પણ પોતાનીજ જાતિના જ સુથારોને બોલાવે છે. મજૂર ન છૂટકે બોલાવે છે. ધરબાંધતી વખતે સગાસંબંધિઓની આર્થિક મદદ મેળવે છે. ધરબાંધતી વખતે કોઈ ખાસ વિધિ કરવામાં આવતી નથી. ધરબાંધતી વખતે પ્રથમ મૂરતની થાંભલી ઊભી કરે છે જે લગભગ ધરની વચ્ચેવચ હોય છે. હાલમાં પણ કુટુંબો ધરની મુખ્ય થાંભલી ઊભી કરવામાં અને નવા-પાકા મકાન બાંધકામ વખતે મૂરત પણ જોવડાવે છે. ત્યારબાદ ધરની મુખ્ય વ્યક્તિ દ્વારા થાંભલી ઊભી કરી કંકું, હલદીના ચાંસલા કરીને મૂરત કરે છે.

ધરવખરીનાં સાધનો :

ઘોડિયા આ દિવાસીઓ પાસે ધરવખરીના સાધનોમાં વાસણોનું પ્રમાણ સારું જોવા મળ્યું હતું. પહેલાં તેઓ પોતાની જરૂરિયાત મુજબનાં જ ધરવખરીનાં સાધનો રાખતા હતા. તેમાં મોટેભાગે એલ્યુમિનિયમનાં તપેલાં, તપેલીઓ, પિત્તળનાં બેડાં, થાળી, વાડકી કોઈક જગ્યાએ સ્ટીલની થાળી વાડકી, પણ જોવા મળતા. આજે તો દરેક ઘરોમાં એલ્યુમિનિયમના વાસણોનો સાથે સાથે સ્ટીલનાં વાસણો ઘણાં બધાં જોવા મળ્યાં હતા. સરેરાશ ૩૦ થી ૪૦ નંગ સ્ટીલના વાસણો હતાં. પિત્તળનાં વાસણોનું પ્રમાણ ઘટતું જોવા મળ્યું હતું. પિત્તળના વાસણોમાં માત્ર બેડાં ખાસ જોવા મળ્યાં હતાં, હવે તો સ્ટીલનાં બેડાં પણ ખાસ જોવા મળે છે. છેલ્લા ચાર-પાંચ વર્ષોમાં જો કોઈ સામાજિક પ્રસંગ અથવા લગ્ન પ્રસંગ આવી ગયો હોય અને તેમાંય છોકરાના લગ્ન સ્થિતિપાત્ર ઘરમાં થયા હોય તો સ્ટીલના ઘણાં વાસણો કન્યા લાવતી હોય છે. કન્યાદાનમાં આજે ઘણીબધી ચીજવસ્તુઓ સગાં-સંબંધી મિત્રો આપે છે. આ ઉપરાંત ચિનાઈમાટીનાં નાનાં વાસણો, કાચનાં પ્યાલા પણ જોવા મળે છે. બેસવા માટે ખજૂરીના પાનમાંથી બનાવેલ સાદડીઓ પણ જોવા મળે છે. આ ઉપરાંત મોજશોબની ચીજવસ્તુઓમાં આજે રેડિયો, ટેપરેકર્ડર, ટી.વી. સાયકલ, ઘડિયાળ, પણ જોવા મળી હતી. આજે ચાર કુટુંબો પાસે મોટરસાયકલ અને સ્કુટર પણ જોવા મળ્યાં હતાં.

ઘોડિયા જાતિના ઘરોમાં અનાજના સંગ્રહ માટે માટીની કોઠીઓ અને વસિમાંથી બનાવેલ મોટા પાલા આજે પણ જોવા મળે છે. ~~પ્રાચીન~~ જ્યારે કઠોળ જેવી વસ્તુઓને સંગ્રહી રાખવા માટે કેટલાંક કુટુંબો ડાંગરના પૂળામાંથી શંકુ આકારનું બનાવેલ 'પેટિયુ' બનાવે છે. જેને તૈયાર કર્યા પછી છાણ-માટીથી લીપી લેવામાં આવે છે. ગામમાં ત્રણેક કુટુંબો પાસે સોવવાના સંચા પણ જોવા મળ્યા હતા.

પહેરવેશ :

ઘોડિયા જાતિમાં પહેરવેશની બાબતમાં આજે ઘણું પરિવર્તન જોવા મળે છે. પુરુષો ઘોંતિયું, ખમીસ, બંડી અને માથે ઢોપી પહેરે છે. ભાગ્યેજ કોઈ કુટુંબમાં 'ડોહા' સાવ ધરડા થયેલા ઉમરલાયક પુરુષો લંગોટી પહેરતા જોવા મળે છે. યુવાન છોકરાઓ લેંગો, ઓપનશર્ટ, પેન્ટ, બુશર્ટ શ્રેણી પહેરે છે. કેટલાક બુઝાર્ડો લંગોટી, બંડી અને પાઘડી પહેરે છે. શિક્ષિત અને નોકરી કરતા યુવાનો પેન્ટ, શર્ટ અથવા તો લેંગો અને ઓપનશર્ટ પહેરે છે. બાળકો ચઢી અને બુશર્ટ પહેરે છે.

સ્ત્રીઓ આજે પણ આખા સાડલામાંથી અડધો કાછોટો મારીને અડધો ભાગ શરીરની ઉપરથી લઈ માથે ઓઢે છે. યુવાન સ્ત્રીઓ નવોઢા સ્ત્રીઓ ચણીયો, બ્લાઉઝ, અને આખી સાડી પહેરે છે, અને માથા સુધી ઓઢે છે. જ્યારે અપરિણિત બાળાઓ ચણીયા-કબજો અને ઓઢણી ઓઢે છે. ભણતી કુમારીકાઓ સ્કર્ટ-બુશર્ટ પહેરે છે.

છેલ્લા દોઢ-બે દાયકાથી ઘોડિયા જાતિમાં વધતા શિક્ષણને લીધે અને બાહ્ય સમાજની સાથે રહેવાથી ઘોડિયા સ્ત્રીઓમાં તેમના પહેરવેશમાં ધણું પરિવર્તન જોવા મળે છે. સૈદ્ધર્મના સાધનોનો ઉપયોગ કરતો થઈ છે.

ધરેણા :

ઘોડિયા આદિવાસી સ્ત્રીઓ પહેલાં રૂપાના, કલય અને ચાંદીનાં ધરેણાંનો ઉપયોગ કરતી હતી. કાનમાં લલ્કીયાં, ગળામાં આંકળી, પગમાં તોડીઓ, હાથમાં કડા પહેરતી, પહેલાં પરંપરાગત ધરેણાં કે જેમાં પિત્તળના "ડોલ્લા" હાથે અને પગે પહેરતા આજે તો આમાંના કોઈ પાસ ધરેણાં જોવા મળતાં નથી. ગામમાં બે-ત્રણ વૃદ્ધાઓ પાસે આમાંના કેટલાક ધરેણાં જોવા મળે છે. હવે ધરેણાંમાં પણ ઘણું પરિવર્તન જોવા મળે છે. હાલ તો કોઈ ચાંદીનાં જૂનાં ધરેણાં રહ્યાં નથી. પરંતુ રિથતિપાત્ર કુટુંબોની સ્ત્રીઓ પાસે નાકમાં સૂંક, ગળામાં સોનાની ચેઈન, કાને સોનાની કડી, પગમાં ચાંદીના સડા જોવા મળે છે.

પુરુષોમાં ધરેણાંનો ઉપયોગ નહિવત જ જોવા મળે છે. મોટી ઉંમરના પુરુષો કાનમાં નાની સોનાની વાળી કે કડી પહેરે છે. જેને "મુંદો" તરીકે ઓળખે છે. કેટલાક પુરુષો કાનમાં ઉપરના ભાગમાં "મુંદરો" પહેરે છે. આજે તો આ રીતે થોડા આગળ આવ્યા હોય તેવા કુટુંબોમાંજ ધરેણાં જોવા મળે છે. યુવાનો પાસે ગળામાં સોનાની ચેઈન પણ જોવા મળે છે. આજે તો રિથતિપાત્ર કુટુંબો સિવાય બીજા કુટુંબો પાસે ધરેણાં જોવા મળતાં નથી.

બીજી આદિવાસી જાતિઓ જેવો કે ગામીત, વાસ્લો, ચાંધરી, કુકણાઓ છુદણાં વિશેષ પ્રમાણમાં મૂકાવે છે. જ્યારે ઢોડિયાઓમાં છુદણાં જોવા મળતા નથી.

ખોરાક :

ઘોડિયાઓનો મુખ્ય ખોરાક ચોખા અને જુવારના રોટલા તેમજ વાલ, અડદ અને તુવેરની દાળ છે. આ શિવાય કેટલાંક કુટુંબો ચોખાની "રાબ" પણ બનાવે છે. ઘોડિયાઓ મોટેભાગે આ ગામમાં મોક્ષામાર્ગ ચાલે છે. જેઓ સંપૂર્ણ શાકાહારી છે, કેટલાક કુટુંબોએ આ ધર્મ અપનાવેલ નથી તેઓ માંસાહારી છે. તેઓ ખોરાકમાં મરચું, બકરુ અને માછલીઓ ઉપયોગ કરે છે. મોક્ષામાર્ગવાળા દારુપણ પીતા નથી.

સામાન્યરોતે ઘોડિયાઓ ખોરાકમાં દાળ-ભાત-કઠોળ અને શાકભાજી રોજ-બરોજ ખાય છે. કેટલાક કુટુંબોમાં ઘઉંનો પણ સારો ઉપયોગ કરે છે.

પીણાં :

ઘોડિયા જાતિમાં આ ગામના લગભગ ૮૦૮ કા કુટુંબો મોક્ષાધર્મી છે. જેઓ પીણાંમાં દારૂનો ઉપયોગ કરતા નથી. મોટેભાગે બધા કુટુંબો સવારે ૨૯૫ જેમાં દૂધવાળી પણ હોય અને દૂધવગરની પણ હોય છે. કેટલાક બીડી-તમાકુનો પણ ઉપયોગ કરે છે. આ વિસ્તારમાં ૨૯૫નો વપરાશ વિશેષ જોવા મળે છે.

ઘોડિયા જાતિનો સ્વભાવ :

ઘોડિયા જાતિના લોકો અતિ પ્રેમાળ અને લાગણી પ્રધાન હોય છે. તેઓ અતિથિ સત્કારમાં વધુ માને છે. પ્રમાણિકતા અને સાદાઈ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. તેમનામાં પહેલાં બોજાનું બોટું કરવાનો લેશમાત્ર ગુણ ન હતો. પરંતુ છેલ્લા દાયકામાં રાજકારણમાં અને ચૂંટણીટાણે ઈલાવૃત્તિ અલગતરી આવે છે. ઘોડિયા લોકો મહેનતુ છે. રમુજો સ્વભાવના પણ છે. ધરમાં સ્ત્રીઓનો સમાન દરજ્જો અને સમાન હકક હોય છે.

ભાષા :

ઘોડિયાઓની એક આગવી બોલી છે. જે લિપીબદ્ધ થયેલી નથી. પરંતુ ધરમાં, અંદર અંદરના વ્યવહારમાં વર્તમાનમાં પણ ઘોડિયા બોલીનો જ ઉપયોગ કરે છે. ઘોડિયાઓ બહારથી આવતા મહેમાનો જો તેમના જ જાતિના હોય તો ઘોડિયા બોલી જ બોલે છે. પરંતુ બિન આ દિવાસી સાથે જ્યારે વાતચીત કરતા હોય ત્યારે ગુજરાતી ભાષા બોલે છે. તેઓને પોતાની બોલી પ્રત્યે હજુ પણ સ્વમાન છે.

ચીખલી તાલુકાએ શિક્ષણ ક્ષેત્રે સારી પ્રગતિ હાંસલ કરી છે. તાલુકામાં આજે પ્રાથમિક શાળાથી માંડીને ઉચ્ચશિક્ષણ અને કોલેજ સુધીના શિક્ષણ માટેની વ્યવસ્થા છે. ૧૯૬૯-૭૦ પહેલાં તાલુકામાં કોલેજની વ્યવસ્થા ન હતી. તાલુકાનાં યુવક-યુવતીઓ ને કોલેજના શિક્ષણ માટે બીલીમોરા જવું પડતું હતું. ૧૯૭૧ની માંડીતી પ્રમાણે ચીખલી તાલુકામાં ૮૪ ગામો અસ્તિત્વમાં હતાં તે દરેકમાં પ્રાથમિક શાળાઓની વ્યવસ્થા હતી. તે વખતે પ્રાથમિક શાળાઓની સંખ્યા ૧૨૪ની હતી. ૧૯૮૧માં ગામોની સંખ્યા વધીને ૮૮ થઈ હતી. તે દરેક ગામોમાં પ્રાથમિક શાળાઓ હતી. આજે તાલુકામાં કુલ ૨૩૩ પ્રાથમિક શાળાઓ ચાલે છે. માધ્યમિક શાળાઓની સંખ્યા ૧૯૭૧માં ૧૪ની હતી. આજે ૪૦ માધ્યમિક શાળાઓ અસ્તિત્વમાં છે અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓની સંખ્યા ૧૫ છે. તાલુકા મથકે ૧ કોલેજ પણ ચાલે છે. આજે ચીખલી તાલુકાનું એકપણ ગામ એવું નથી કે જ્યાં પ્રાથમિક શાળા ન હોય. દરેક ગામે ગામ પ્રાથમિક શાળાની વ્યવસ્થા છે. આજે તો આદિવાસી બાળકો વધુને વધુ શિક્ષણ લેતાં થયા છે. આદિવાસી જાતિઓમાં ઢોડિયા અને ચૌધરી જાતિનાં બાળકો શિક્ષણ તરફ વધુ ઝોક આપે છે. આ સિવાય બીજી જાતિઓમાં પણ શિક્ષણની ભૂખ જાગી છે. પરંતુ ઢોડિયા-ચૌધરી જાતિનાં જેટલા કુમાર-કન્યાઓ શિક્ષણ મેળવે છે તેટલા બીજી આદિવાસી જાતિમાં નથી. આજે તો આદિવાસી જાતિમાં શિક્ષણનું પ્રમાણ વધવાથી પ્રાથમિક શાળાથી માંડીને માધ્યમિક શાળા, કોલેજ, બેંકો અને સરકારી કચેરીઓમાં નોકરી ઓ કરતા અને રાજકારણમાં ખુબ આગળ વધેલા જોઈ શકાય છે.

કાકડવેલ ગામમાં પણ ઘરે. ૧ થી ૭ સુધી સ્ત્રી શાળા છે. શાળાની સ્થાપના ૧૯૫૫માં કરવામાં આવી હતી. ૧૯૬૧ની વસ્તી ગણતરી પ્રમાણે ગામમાં કુલ ભણેલાઓની સંખ્યા ૧૩૪ની હતી એટલે કે ૧૩.૩ ટકા શિક્ષણ હતું. ૧૯૭૧ની વસ્તી પ્રમાણે કુલ ભણેલાઓની સંખ્યા ૨૬૧ની થઈ હતી. શિક્ષણનું પ્રમાણ ૨૦.૫ ટકા થયું હતું. જ્યારે ૧૯૮૧ની વસ્તી ગણતરી વખતે ગામમાં કુલ ભણેલાઓની સંખ્યા ૫૬૭ની થઈ હતી. શિક્ષણનું પ્રમાણ ૩૬.૬ ટકા થયું હતું. એટલે કે શિક્ષણનું પ્રમાણ બે દાયકામાં વધીને બે ગણું થયેલું જોવા મળ્યું હતું. તેની વિગતો નોંધેના કોઠા પરથી સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે.

કાકડવેલ ગામની કુલ વસ્તી અને શિક્ષણ

		<u>૧૯૬૧</u>	<u>૧૯૭૧</u>	<u>૧૯૮૧</u>
કુલ વસ્તી	કુલ	૧૦૧૧ (૧૦૦.૦)	૧૨૭૫ (૧૦૦.૦)	૧૫૦૮ (૧૦૦.૦)
	પુરુષ	૫૧૦ (૫૦.૪)	૬૩૨ (૪૯.૬)	૭૪૫ (૪૯.૪)
	સ્ત્રી	૫૦૧ (૪૯.૬)	૬૪૩ (૫૦.૪)	૭૬૩ (૫૦.૬)
કુલ આદિવાસી વસતિ	કુલ	૯૯૧ (૯૮.૧)	૧૨૪૭ (૯૭.૮)	૧૪૬૭ (૯૭.૩)
	પુરુષ	૫૦૧ (૪૯.૬)	૬૧૯ (૪૮.૫)	૭૨૨ (૪૭.૮)
	સ્ત્રી	૪૯૦ (૪૮.૫)	૬૨૮ (૪૯.૩)	૭૪૫ (૪૯.૫)
કુલ ભણેલા	કુલ	૧૩૪ (૧૩.૩)	૨૬૧ (૨૦.૫)	૫૯૭ (૩૯.૬)
	પુરુષ	૧૦૯ (૧૦.૮)	૨૦૯ (૧૬.૪)	૩૮૦ (૨૫.૨)
	સ્ત્રી	૨૫ (૨.૫)	૫૨ (૪.૧)	૨૧૭ (૧૪.૪)

ઉપરના કોઠા પરથી જોઈ શકાય છે કે ૧૯૬૧ થી ૧૯૭૧ ના દાયકામાં ગામમાં ૪૮.૭ ટકા શિક્ષણ વધ્યું હતું જ્યારે ૧૯૭૧ થી ૧૯૮૧ ના સમય ગાળામાં ૫૬.૩ ટકા શિક્ષણમાં વધારો થયો હતો.

૧૯૭૬ના વર્ષમાં કાકડવેલ ગામમાં શિક્ષણનું પ્રમાણ સારું જોવા મળ્યું હતું. ગામમાંથી ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે સીરવણ અને કડવેલ ૭૦ જેટલા બાળકો શાળાએ જતાં હતાં. તેમજ કોલેજના શિક્ષણ માટે ૨૦ જેટલાં બાળકો ચીખલી આવ-જા કરતાં હતાં. ગામમાં પ્રાથમિક શાળામાં પણ ઘોરણ ૧ થી ૭ સુધીના વર્ગોમાં કુલ બાળકોની સંખ્યા ૩૨૦ જેટલી હતી. ૧૯૬૬ વખતે કુલ ૨૨૫ બાળકો હતાં. એટલે કે ૧૯૬૬ થી ૧૯૭૬ના સમય ગાળામાં ૪૨% બાળકોની સંખ્યા વધવા પામી હતી. ૧૯૮૬ની સાલમાં કુલ ૨૯૧ બાળકો શિક્ષણ લઈ રહ્યાં હતાં. ૧૯૭૬ થી ૧૯૮૬ના સમય ગાળામાં કુમાર કન્યાઓ ની સંખ્યા થોડી વધવા પામી હતી.

૧૯૭૬માં ધોરણ ૧ થી ૭ માં કુલ ૧૬૮ કુમાર (૫૨%) અને ૧૫૨ કન્યાઓ (૪૮%) શિક્ષણ લઈ રહી હતી. ૧૯૮૬માં કુલ ૧૫૬ કુમાર (૫૪.૬%) અને ૧૩૨ કન્યાઓ (૪૫.૪) શિક્ષણ મેળવી રહી હતી. જેમાં ૯૯% બાળકો આદિવાસી હતાં.

શૈક્ષણિક બાબતમાં આ ગામે આઝાદી પહેલાંથી જ પ્રગતિ સાધી હતી. તે મસયે ગામમાં ત્રણ શિક્ષકો હતા. ૧૯૭૬માં શિક્ષકોની સંખ્યા ૩૦ જેટલી થઈ હતી. જ્યારે ૧૯૮૬ના વર્ષમાં બીજા ૧૦ થી ૧૨ શિક્ષકો નો ઉમેરો થયો હતો. ગામમાં બી.એ.બી.એડ થયેલા શિક્ષકો પણ છે, અને એક આદિવાસી કુટુંબમાંથી એક વ્યક્તિએ બી.એસ.એ.એમનો અભ્યાસ કરી આયુર્વેદિક ડોક્ટર પણ થયા છે. જે સરકારી નોકરી કરે છે. ગામમાંથી બે બી.કોમ ગ્રેજ્યુએટ થયા છે જે હાલ મુંબઈ બેંકમાં નોકરી કરે છે.

કાકડવેલ પ્રાથમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતાં બાળકોની માહિતી જુલાઈ-૮૬

શાળાની સ્થાપના : ૧૯૫૫

શાળામાં શિક્ષકોની સંખ્યા : ૪ + ૪ = ૮

ધોરણવાર બાળકોની સંખ્યા

ધોરણ	કુલ બાળકો			આદિવાસી બાળકો		
	કુમાર	કન્યા	કુલ	કુમાર	કન્યા	કુલ
૧.	૨૭	૨૫	૫૨	૨૭	૨૫	૫૨
૨	૨૭	૧૩	૪૦	૨૬	૧૩	૩૯
૩	૨૩	૧૩	૩૬	૨૩	૧૩	૩૬
૪	૩૫	૧૮	૫૩	૩૪	૧૮	૫૨
૫	૨૧	૨૧	૪૨	૨૧	૨૧	૪૨
૬	૧૬	૨૩	૩૯	૧૬	૨૩	૩૯
૭	૧૦	૧૯	૨૯	૯	૧૯	૨૮
કુલ	૧૫૬	૧૩૨	૨૮૮	૧૫૬	૧૩૨	૨૮૮
ટકા	(૫૪.૬)	(૪૫.૪)	(૧૦૦.૦)	(૫૪.૨)	(૪૫.૮)	(૧૦૦.૦)
૯૯% આદિવાસી બાળકો						

ઉપર મુજબ ધોરણવાર બાળકોની સંખ્યા જોતાં આ ગામમાં શરૂઆતથી જ શિક્ષણનું પ્રમાણ વિશેષ જોવા મળે છે.

કાકડવેલ ગામની ૧૯૬૯ની પ્રથમ તપાસ વખતે ગામમાં કુલ ૧૬૨ કુટુંબો વસવાટ કરતાં હતાં. જેમાંથી કુલ ૫૩ કુટુંબોને આ અભ્યાસમાં આવરી લીધાં હતાં. ૧૯૭૯ની પુનઃ તપાસમાં પણ તેના તેજ કુટુંબોને અભ્યાસમાં આવરી લેવા અને તેને આધારે તેમનામાં આર્થિક, સામાજિક અને શૈક્ષણિક તેમજ વિકાસની દ્રષ્ટિએ શું પરિવર્તનો આવ્યા તે ઓળખી માહિતી મેળવવામાં આવી હતી. ૧૯૭૯ની પુનઃ તપાસના સમયે, ૧૯૭૯માં તપાસેલ કુલ ૫૩ કુટુંબોમાંથી ૪૮ કુટુંબો હયાત હતા. બાકીના પાંચ કુટુંબોમાંથી ૧ કુટુંબ સ્થળાંતર કરીને બાજુના મહિડવણક ગામમાં સ્થાયી થયું હતું. અને ચાર કુટુંબોના વડા ગુજરી ગયા હતા. જેથી ૪૮ કુટુંબોનો સંપર્ક કરી જુદા જુદા પાસાઓ ઉપર માહિતી એકત્રીત કરવામાં આવી હતી. અને આ રીતે ૧૯૬૯ની તપાસ વખતે અભ્યાસમાં લીધેલા કુલ ૫૩ કુટુંબોમાંથી ૪૮ કુટુંબોની માહિતીને ધ્યાનમાં લઈ, ૧૯૭૯ની તપાસના ૪૮ કુટુંબોનો સાથે તુલનાત્મક રીતે સરખામણી કરીને અહેવાલ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. આ રીતે ૧૯૮૯ની ત્રીજી તપાસ વખતે પણ તેના તેજ કુટુંબોને ધ્યાનમાં લઈ તેમના હયાત કુટુંબોનો સંપર્ક કરીને પ્રથમ અને બીજી તપાસ વખતના ઉદ્દેશોથી થોડા આગળ વધીને તેમના સામાજિક, આર્થિક, શૈક્ષણિક તેમજ વ્યવસાયી અને જીવનધોરણને સ્પર્શતા દરેક પાસાંઓ પર આ તપાસમાં ઝીણવટથી વિચાર-વિમર્શ કરવામાં આવ્યો હતો. સાથે સાથે સરકારશ્રીની વિવિધ યોજનાઓ આ લોકો સુધી પહોંચી છે કે કેમ? તથા આ વિકાસ યોજનાઓથી તેમના જીવનમાં શું પરિવર્તન આવ્યું. તેમની અસ્કયામતોમાં કેટલો વધારો થયો તેમજ સરકારશ્રીની દરેક યોજનાઓનો કેટલો લાભ મેળવે છે કે કેમ? તે પાસાંઓ પર વધુ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યું હતું.

૧૯૮૯ની તપાસના આધારે અહીં તેમના જીવનનાં મુખ્ય મુખ્ય પાસાંઓમાં કેટલું પરિવર્તન આવ્યું તેમની જમીન, આવક, ખર્ચ અને રોજગારીની સ્થિતિમાં શું ફેરફાર થયા છે તે ઉપર જોઈએ. ત્યારબાદ ૧૯૮૯ના વર્ષમાં કુલ તપાસની સમયે મળેલી માહિતી ઉપરથી તેમની હાલની પરિસ્થિતિ વિષે જોઈશું.

નોંધ :

૧૯૬૯ની તપાસ વખતે અભ્યાસમાં આવરી લીધેલ કુલ ૫૩ કુટુંબોમાંથી ૪૮ કુટુંબો બીજી તપાસ વખતે હયાત હતા. તે રીતે ૧૯૬૯ના ૪૮, ૧૯૭૯ના ૪૮ અને ૧૯૮૯ના કુલ ૩૩ કુટુંબોના સંદર્ભમાં ઉપરની વિગતોને વિશ્લેષણાત્મક રીતે અહીં રજૂ કરેલાં છે.

કુટુંબના કદ પ્રમાણે કુટુંબોનું વર્ગીકરણ

(સભ્ય સંખ્યાની દ્રષ્ટિએ)

<u>કુટુંબ કદ</u>	<u>૧૯૬૯</u>	<u>૧૯૭૯</u>	<u>૧૯૮૯</u>
તપાસેલ કુલ કુટુંબો	૪૮ (૧૦૦.૦)	૪૮ (૧૦૦.૦)	૩૩ (૧૦૦.૦)
૧ થી ૩ સભ્ય સંખ્યા	૬ (૧૨.૫)	૬ (૧૨.૫)	૩ (૯.૧)
૪ થી ૬ સભ્ય સંખ્યા	૧૪ (૨૯.૨)	૧૨ (૨૫.૦)	૧૨ (૩૬.૪)
૭ થી ૯ સભ્ય સંખ્યા	૧૬ (૩૩.૩)	૧૯ (૩૯.૬)	૧૪ (૪૨.૪)
૧૦ થી ઉપર	૧૨ (૨૫.૦)	૧૧ (૨૨.૯)	૪ (૧૨.૧)

કુટુંબનું કદ :

અહીં ઉપરના કોઠામાં દર્શાવ્યા મુજબ કુટુંબો સભ્ય સંખ્યા પ્રમાણે તપાસેલ કુટુંબોના કદમાં નમૂનાનાં કુલ કુટુંબોના સંદર્ભમાં જોઈએ તો ૧૯૬૯ની તપાસના સમયે તપાસેલ ૫૩ કુટુંબોમાં થી ૧ થી ૩ ની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા કુટુંબોની સંખ્યા ૭.૫ ટકા, ૪ થી ૬ સભ્ય સંખ્યાવાળા કુટુંબોની સંખ્યા ૩૨.૧ ટકા, ૭ થી ૯ સભ્ય સંખ્યાવાળા કુટુંબોની સંખ્યા ૪૧.૫ ટકા અને ૧૦ અને ૧૦ થી ઉપરની સંખ્યાવાળા કુટુંબોની સંખ્યા ૧૮.૯ ટકા હતી. ૧૯૭૯ની તપાસ વખતે નાના કુટુંબોમાં કોઈ ખાસ ફેરફાર થયો ન હતો. મધ્યમ કદના કુટુંબોના કદમાં ઘટાડો થયો હતો. જ્યારે મોટા કુટુંબોની સંખ્યા વધી હતી.

૧૯૮૬ની તપાસવખતે તપાસેલા કુલ ૩૩ કુટુંબોમાંથી ૧ થી ૩ સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા કુટુંબોની સંખ્યા ૧૯૭૯ થી ૧૯૮૬ના ગાળામાં ઘટી હતી. પરંતુ છેલ્લા બે દાયકાના ગાળામાં આ સંખ્યા વધવા પામી હતી. જો એ રીતે ૪ થી ૬ સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા કુટુંબોની સંખ્યા પણ વધી હતી. જ્યારે ૧૦ અને ૧૦થી ઉપરની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા કુટુંબોની સંખ્યા ઘટી હતી. એટલે કે નાના અને મધ્યમ કદના કુટુંબોની સંખ્યા છેલ્લા બે દાયકામાં વધી હતી જ્યારે મોટા કુટુંબોનું વિભાજન અહીં ચોકકસ જોઈ સકાયું હતું.

ધરનો પ્રકાર

	<u>૧૯૭૯</u>	<u>૧૯૭૯</u>	<u>૧૯૮૬</u>
કાચું	૪૬ (૯૫.૮)	૪૫ (૯૩.૮)	૩૧ (૬૩.૬)
પાકું	૨ (૪.૨)	૩ (૬.૨)	૨ (૬.૧)
કુલ	૪૮ (૧૦૦.૦)	૪૮ (૧૦૦.૦)	૩૩ (૧૦૦.૦)

ઉપરનો કોઠો જોવાથી ખ્યાલ આવે છે કે ૧૯૬૬ની તપાસ વખતે અને ૧૯૭૯ની તપાસ વખતે કાચા ધરોની સંખ્યામાં એકનો ઘટાડો થયો હતો અને પાકા ધરોમાં ૧ ધર વધ્યું હતું. ૧૯૮૬ની તપાસ વખતે તપાસેલ કુલ કુટુંબોમાંથી માત્ર બેઝ ધરો પાકા હતા. એટલે કે છેલ્લા બે દાયકામાં ધરોની સ્થિતિમાં કોઈ ખાસ સુધારો-વધારો થયો નહતો. ગામમાં કેટલાક શિક્ષિત કુટુંબોએ તલા ધરો બનાવ્યા હતા. પરંતુ તેની સંખ્યા નહિવત હતી. હા, ધરોની લંબાઈ-પહોળાઈમાં જરૂર વધારો થયો છે. પરંતુ તેમાં કોઈ ખાસ ફેરફાર ક્યાં વગર સાંઠીની દિવાલો અને વિલાયતી નળિયાંનો ઉપયોગ કરીને ધરો થોડા મોટા બનાવ્યા હતા.

કુટુંબોનો પ્રકાર :

૧૯૬૬ અને ૧૯૭૯ની તપાસ વખતે કુટુંબોના પ્રકારમાં ફેરફાર થયો નહતો. ૧૯૭૯ની તપાસ વખતે તપાસેલ કુલ કુટુંબોમાંથી ૬૦.૪ ટકા કુટુંબો સંયુક્ત હતા. જ્યારે ૧૯૮૬માં સંયુક્ત કુટુંબોની સંખ્યા વધીને કુલ તપાસેલ

કુટુંબનો પ્રકાર

	૧૯૬૯	૧૯૭૯	૧૯૮૯
સંયુક્ત	૬૬.૭	૬૦.૪	૭૨.૭
વિભક્ત	૩૩.૩	૩૯.૬	૨૭.૩
કુલ	૧૦૦.૦	૧૦૦.૦	૧૦૦.૦

કુટુંબોના સંદર્ભમાં વધીને ૭૨.૭ ટકા કુટુંબો થયા હતા. જ્યારે વિભક્ત કુટુંબોની સંખ્યા ઘટવા પામી હતી. એટલે કે પરણ્યા પછી સમાજમાં ચાલી આવતા રીતરિવાજ પ્રમાણે છોકરો જુદો રહે તે અહીં દેખાઈ આવે છે. હવે છોડિયા સમાજમાં લગ્ન પછી છોકરો જુદો રહે અને ફામર થાય તેવી આશા સેવાય છે. આગળ જોયું તેમ કુટુંબની સભ્યસંખ્યા પ્રમાણે કુટુંબના કદમાં પણ છેલ્લા બે દાયકામાં સતત ઘટાડો થતો રહ્યો છે. નાનાના કુટુંબોની સભ્ય સંખ્યાનું વૈવાહિક દરજ્જા પ્રમાણે વર્ગીકરણ જોતાં પણ ખ્યાલ આવે છે કે પરિશિત સભ્યોની સંખ્યા વધતી જાય છે. અને એક કુટુંબમાં બે કે ત્રણ પરિશિત હોય તેઓને સાથે રહેવાથી સામાજિક દ્રષ્ટિએ સમાજજીવનમાં થોડી ઉણપ લાગે છે.

વૈવાહિક દરજ્જા પ્રમાણે વર્ગીકરણ

વિગત	૧૯૬૯		૧૯૭૯		૧૯૮૯	
	પુ.	સ્ત્રી	પુ.	સ્ત્રી	પુ.	સ્ત્રી
પરિશિત	૭૩ (૩૮.૪)	૭૪ (૩૮.૭)	૮૫ (૪૫.૭)	૮૫ (૪૮.૭)	૫૭ (૪૭.૫)	૫૭ (૪૬.૭)
અપરિશિત	૧૧૦ (૫૭.૬)	૧૦૬ (૫૫.૫)	૧૦૭ (૫૧.૪)	૮૧ (૪૬.૭)	૫૫ (૪૫.૮)	૬૨ (૫૦.૮)
વિધુર/વિધવા	૭ (૩.૭)	૧૧ (૫.૮)	૬ (૨.૬)	૮ (૪.૬)	૮ (૬.૭)	૩ (૨.૫)
કુલ	૧૮૦ (૧૦૦.૦)	૧૯૧ (૧૦૦.૦)	૨૦૮ (૧૦૦.૦)	૧૮૫ (૧૦૦.૦)	૧૨૦ (૧૦૦.૦)	૧૨૨ (૧૦૦.૦)
ટકા	(૪૬.૬)	(૫૦.૧)	(૫૧.૬)	(૪૮.૪)	(૪૬.૬)	(૫૦.૪)

આગળના કોઠામાં શિક્ષણનો વિગતો જોયા પછી વૈવાહિક દરજ્જો તપાસીએ તો કુલ સભ્ય સંખ્યામાંથી ૧૯૬૬ની તપાસ વખતે ૩૮.૪૮૬૧ પુરુષો અને ૩૮.૭૭ ટકા સ્ત્રીઓ, ૧૯૭૬ વખતે ૪૫.૭૭ ટકા પુરુષો અને ૪૮.૭૭ ટકા સ્ત્રીઓ, ૧૯૮૬માં ૪૭.૫૭ ટકા પુરુષો અને ૪૬.૭૭ ટકા સ્ત્રીઓ પરિણિત હતા. એટલે કે અહીં પરિણિત સભ્ય સંખ્યામાં સતત વૃદ્ધિ દેખાઈ આવે છે. જ્યારે અપરિણિત પુરુષ-સ્ત્રીઓના પ્રમાણમાં ઘટાડો થતો ગયો છે. એટલે કે દરેક કુટુંબો છોકરા-છોકરીને વહેલાં વહેલાં પરણાવી દેતા હતા. પરંતુ છેલ્લા દાયકામાં તેવું બન્યું નથી. છોકરા-છોકરી જો અભણ હોય તો તેને વહેલાં પરણાવે છે. અને જો છોકરો ભણતો હોયતો પૂરેપૂરું ભણી રહ્યા પછી પરણાવે છે.

તપાસેલ કુટુંબોમાં શિક્ષણનું પ્રમાણ

વિગત	વર્ષ		
	૧૯૬૬	૧૯૭૬	૧૯૮૬
પાંચ વર્ષથી નીચેના	૫૬ (૧૪.૭)	૩૦ (૭.૪)	૩૩ (૧૩.૬)
ભણેલા	૮૭ (૨૨.૮)	૧૮૫ (૪૫.૬)	૮૮ (૩૬.૪)
અભણ	૨૩૮ (૬૨.૫)	૧૮૮ (૪૬.૭)	૧૨૧ (૫૦.૦)
કુલ	૩૮૧ (૧૦૦.૦)	૪૦૩ (૧૦૦.૦)	૨૪૨ (૧૦૦.૦)

ઉપરના કોઠા પરથી જોઈ શકાય છે કે છેલ્લા બે દાયકામાં શિક્ષણનું પ્રમાણ વધવા પામ્યું હતું. ૧૯૬૬ની તપાસ વખતે નમૂનાના કુટુંબોની કુલ સભ્ય સંખ્યામાંથી ૨૨.૮ ટકા સભ્યો ભણેલા હતા. ૧૯૭૬ વખતે કુલ સભ્ય સંખ્યામાંથી ૪૫.૬ ટકા સભ્યો અને ૧૯૮૬ની તપાસવખતે ૩૬.૪ ટકા સભ્યો ભણેલા હતા. એટલે કે ૧૯૬૬ થી ૧૯૭૬ના સમયગાળામાં શિક્ષણનું પ્રમાણ બમણા વેગથી વધવા પામ્યું હતું જ્યારે ૧૯૭૬ થી ૧૯૮૬ના સમયગાળામાં શિક્ષણમાં ૧૯૬૬ કરતાં ૧૯૮૬માં બે દાયકામાં શિક્ષણ વૃદ્ધિ દોઢા પ્રમાણ કરતાં વધારે હતી.

શિક્ષણનું પ્રમાણ ઘટવા પાછળ તેમની આર્થિક પરિસ્થિતિ અને કુટુંબોમાં છોકરાઓના વહેલા લગ્ન થવાથી પણ તેમની અસર શિક્ષણ ઉપર જોઈ શકાતી હતી. કેટલાક તો શાળાએ ગયા વગરજ કામે લાગી ગયા હતા.

ધરવખરીના સાધનોનું પ્રમાણ

	<u>૧૯૬૬</u>	<u>૧૯૭૬</u>	<u>૧૯૮૬</u>
<u>વાસણો :</u>			
૧) માટીના	૩૬૩	૩૪૮	૧૩૧
૨) એલ્યુમિનિયમ	૨૨૯	૩૩૩	૧૮૫
૩) પિત્તળ	૨૪૪	૩૭૪	૧૩૫
૪) સ્ટીલ	-	-	૬૪૧
૫) કાચનાં	-	-	૧૫૩
૬) અન્ય	૧૦૭	૫૪	૫૧
કુલ	૯૪૩	૧૧૦૯	૧૨૯૫
સરેરાશ	(૨૦૪)	(૨૩)	(૩૯)

નમૂનાના કુટુંબો પાસેથી ધરવખરીનાં સાધનો વિષે જોઈએ તો ૧૯૬૬ની તપાસ વખતે દરેક કુટુંબો પાસે વાસણોની સંખ્યા સરેરાશ ૨૦ની હતી. જેમાં એલ્યુમિનિયમનાં તપેલાં-સપેલી-થાળી, પિત્તળનાં થાળી-વાડકા અને લોટા તેમજ માટીનાં વાસણો મુખ્ય હતાં, તેજ રીતે ૧૯૭૬ની તપાસવખતે એના એજ વાસણો જોવા મળ્યા હતા. માત્ર પિત્તળનાં બેડાં કેટલાક કુટુંબોએ વસાવ્યાં હતાં. દરેક કુટુંબો પાસે વાસણોની સરેરાશ સંખ્યા ૨૦થી વધીને ૨૩ની થઈ હતી. ૧૯૮૬ની તપાસ વખતે ધરવખરીના સાધનોમાં વાસણોની સંખ્યા લગભગ બે ગણી થવા પામી હતી. તેમાં સ્ટીલનાં બેડાં અને સ્ટીલનાં વાસણોમાં થાળી-વાડકા-લોટા ની સંખ્યા વધવા પામી હતી. નમૂનાનાં દરેક કુટુંબો પાસે સરેરાશ ૧૬ જેટલાં વાસણો સ્ટીલનાં જોવા મળ્યાં હતાં. બીજી બાજુ પિત્તળના વાસણોની સંખ્યા થોડી ઘટી હતી. એજ રીતે એલ્યુમિનિયમનાં વાસણોમાં થાળી-વાડકાનું પ્રમાણ ઘટ્યું હતું. ઋતુ અહા-પાણી માટેનાં નાનાં કાચનાં, ચિનાઈમાટીનાં વાસણો મોટાભાગના ઘરોમાં જોવા મળ્યાં હતાં. ૧૯૬૬ અને ૧૯૮૬ના બે દાયકામાં ધરવખરીનાં વાસણોની સંખ્યા બે ગણી થઈ હતી. અહીં ધરવખરીનાં

વાસણોમાં સ્ટીલના વાસણોની સંખ્યા વધવા પાછળ સામાજિક લગ્ન પ્રસંગો વખતે આવેલ ભેટમાં સ્ટીલના વાસણોની સંખ્યા વધારે હતી. આજે તો ઘોડિયા સમાજમાં વધી રહેલા શિક્ષણ, બાહ્યસમાજની અસર અને શિક્ષિતાની સંખ્યા વધવાથી લગ્ન પ્રસંગોએ કન્યાને ધરવખરીમાં પૂરેપૂરા વાસણો પણ આપે છે. આ ઉપરાંત લોખંડની તિજોરી પણ સ્થિતિપાત્ર કુટુંબો છોકરીને કન્યાદાનમાં આપતા થયા છે. તેને લીધે છેલ્લા દાયકામાં ધરવખરીનાં વાસણો સિવાય કનિયરનાં સાધનોમાં પણ ધણો ફેરફાર જોવા મળે છે.

કનિયરનાં સાધનોનું પ્રમાણ :

આજે ઘોડિયા સમાજમાં શિક્ષણના વધતા વ્યાપને લીધે ધરોમાં અનેક પ્રકારનાં સુધારા-વધારા જોઈ શકાય છે. ઘોડિયા જાતિનાં દરેક ધરો કાયા. છતાં સુવ્યવસ્થિત સ્વચ્છ અને ધરવખરીની પૂરેપૂરી સગવડવાળા તે પણ વ્યવસ્થિત રૂપે ગોઠવીને મૂકતા હોવાથી ધરની શોભામાં પણ ઉમેરો કરે છે. ઘોડિયા લોકો પહેલાં કાથીના ભરેલા ખાટલાનો ઉપયોગ સૂવા માટે કરતા હતા. હવે મોટા ભાગના ધરોમાં પાટીથી ભરેલા ખાટલા પણ જોવા મળે છે. તેમના ધરોની મુલાકાત વખતે જ્યારે કનિયરના સાધનોની વિગત મેળવવામાં આવતી ત્યારે ખાટલાની વિગતો વિષે પૂછતાં તેઓએ કાથીથી જે ભરેલા હતા તેને ખાટલા, અને પાટીથી ભરેલા હતા તેને પલંગ તરીકે ઓળખાવ્યા હતા. એટલે અહીં ખાટલા કાથીના એટલે કે કાથીની દોરીથી ભરેલા અને પાટીના એટલે સુતરના દોરાઓથી જેલમાં કેદીઓ દ્વારા બનાવેલ પાટીથી ભરેલા તેને પલંગ તરીકે ઓળખાવ્યા હતા. લોકો ઘીરે ઘીરે બજારની વસ્તુઓનો સવિશેષ ઉપયોગ કરતા થયા છે. દરેક ધરોમાં ખાટલા ઉપરાંત ટેબલ-ચુરશી પણ જોવા મળ્યા હતાં. કેટલાક ધરોમાં લાકડાના બાંકડા, લાકડાંના અને સ્ટીલના કબાટ પણ જોવા મળ્યાં હતાં. આ ઉપરાંત કેટલાક ધરોમાં પ્રાથમિક પણ જોવા મળ્યા હતા.

૧૯૮૮ની તપાસ વખતે મોજશોખનાં સાધનોમાં ઘડિયાળ, રેડિયો, ટેપરેકર્ડર જેવી કિંમતી ચીજોનો ઉપયોગ કરતા થયા હતા. પાંચ કુટુંબોમાં તો બજાર સ્કૂટર અને મોટર સાયકલ પણ આવી હતી. એટલે કે લોકોની ખરીદશક્તિ માં થયેલ વધારો એ અહીં સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. પરંતુ આ વધારો માત્ર શિક્ષિત અને નોકરીયાત કુટુંબોમાં જ જોઈ શકાય છે. ખેતી અને મજૂરી પણ નિર્ભર એવા કુટુંબોમાં તો કોઈ વધારો દેખાતો નથી.

કર્નિચરનાં સાધનો

કર્નિચર :	૧૯૬૯	૧૯૭૯	૧૯૮૯
૧) ખાટલા			
અ) કાથીના	૧૫૩	૧૭૭	૬૭
બ) પાટીના	-	-	૪૭
૨) હિંચકો	૧	-	૧
૩) ટેબલ-બુરશી	૬૨	૭૧	૬૩
૪) ત્રિપોઈ	-	-	૩
૫) બાંકડો	-	-	૯
૬) લાકડાના કબાટ	-	-	૯
૭) સાયકલ	૬	૧૮	૨૬
૮) ધડિયાળ	૧૫	૩૫	૪૪
૯) રેડિયો-ટેપ	-	-	૧૨
૧૦) સીવવાનો સંચો	૫	૬	૬
૧૧) કાનસ	૨૯	૨૬	૧
૧૨) ચીમની	૫૦	૧૦૨	૩૩
૧૩) પેદોમેક્સ	-	૨	-
૧૪) ટોપલાં-ટોપલોઓ	૧૪૦	૩૬૩	૧૨૭
૧૫) દળવાની ઘંટી	૪૬	૪૪	૨૮
૧૬) હલર-ઘંટી	-	-	૧
૧૭) પ્રાચીન	૩	૬	૧૮
૧૮) પેટી	૫૮	૧૦૧	૩૩
૧૯) બેટરી	૧૧	૩૦	૩૪
૨૦) મોટરસાયકલ	-	-	૬
૨૧) અન્ય	૩૧	૪૦	-
૨૨) કુલ	૬૧૦	૧૦૨૧	૫૬૮
૨૩) કુટુંબદીઠ સરેરાશ	(૧૩)	(૨૧)	(૧૭)

૧૯૬૯ અને ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે નમૂનાના કુટુંબો પાસેના ધરવખરી અને કર્નિચરના સાધનોમાં વૃદ્ધિ થયેલી જોઈ શકાય છે.

પશુધન :

નમૂનાના કુટુંબો પાસેના પશુધનની વિગતો જોતાં ૧૯૬૯, ૧૯૭૯ અને ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે તપાસમાં આવરી લીધેલાં કુલ કુટુંબોની સંખ્યાનો દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો પશુધનની સંખ્યામાં કોઈ ખાસ ફેરફાર જોવા મળ્યો નહીં. ૧૯૬૯માં મરઘાં સિવાય કુટુંબદોઠ પશુધનની સંખ્યા ૬ની હતી. ૧૯૭૯ વખતે પણ ૬ની રહી હતી. પ્રસ્તુત તપાસના સમયે પની થઈ હતી. ગાય, અને બકરાંની સંખ્યા તેમજ મરઘાંની સંખ્યામાં ઘટાડો થયો હતો. છેલ્લા દાયકામાં આ સમાજના લોકો વધુને વધુ મોક્ષાધર્મ તરફ વળતા થયા હોવાથી મરઘાં પાલન તરફની ઊપેક્ષા વધી છે. જેઓ મોક્ષાધર્મી નથી તેઓ મરઘાં પાળે છે. અને ગાહારમાં પણ ઉપયોગ કરે જ છે.

કુલ પશુધન

	<u>૧૯૬૯</u>	<u>૧૯૭૯</u>	<u>૧૯૮૯</u>
ગાય	૪૫	૪૭	૧૯
ભેંસ	૨૨	૨૬	૨૨
પાડા	-	૧૭	૧૦
બકરાં-ધેટાં	૬૯	૭૩	૩૬
બળદ	૭૧	૭૪	૫૩
વાછરડા	૭૦	૧૨	૧૫
વાછરડી	-	૨૬	૬
મરઘાં	૧૭૮	૨૯૪	૪૮
કુલ	૪૫૫	૫૬૯	૨૦૯
સરેરાશ મરઘાં સિવાય)	(૬)	(૬)	(૫)

ઉપર મુજબ ઘરવખરી અને પશુધનની વિગતો જોયા પછી કુલ વસતિમાં નમૂનાના કુટુંબોના સંઘર્ષમાં કામ કરતી વસતિનું પ્રમાણ, જમીન અને આવક બર્ષ, દેવું અને મૂડીરોકાણ તેમજ અસ્કયામતના પ્રમાણ વિષે હવે જોઈએ.

કુલ વસતિમાં કામ કરતી વસતિનું પ્રમાણ :

નમૂનાના કુટુંબોમાં ૧૯૬૬ની તપાસ વખતે કુલ સભ્ય સંખ્યામાંથી ૬૨.૫ ટકા સભ્યો ખેતી-ખેતીમજૂરી અને અન્ય વ્યવસાય કરતા હતા. જેલે કે તેઓ આવક પ્રાપ્ત કરતા હતા. ૩૭.૫ ટકા સભ્યો તેમના પર આધારિત હતા.

કુલ વસતિમાં કામ કરતી વસતિનું પ્રમાણ

	<u>૧૯૬૬</u>	<u>૧૯૭૬</u>	<u>૧૯૮૬</u>
કમાણી કરનાર	૨૩૮ (૬૨.૫)	૧૮૬ (૪૬.૨)	૧૩૫ (૫૫.૭)
કમાણી નહિકરનાર	૧૪૩ (૩૭.૫)	૨૧૭ (૫૩.૮)	૧૦૭ (૪૪.૩)
કુલ	૩૮૧ (૧૦૦.૦)	૪૦૩ (૧૦૦.૦)	૨૪૨ (૧૦૦.૦)

૧૯૭૬ની તપાસ વખતે કમાણી કરનાર સભ્યોની સંખ્યા ઘટી હતી અને તેમના પર આધારિત એવા કમાણી નહિકરનાર સભ્યોનું ભારણ વધારે હતું. જ્યારે ૧૯૮૬ની તપાસવખતે કમાણી કરનાર સભ્યોનું પ્રમાણ કુલ સભ્ય સંખ્યામાંથી ૫૫.૭ ટકા હતું અને બિનકમાનાર - કમાણી કરનાર પર આધારિત સભ્યોનું પ્રમાણ ૪૪.૩ ટકા થયું હતું. અહીં કમાણી કરનાર સભ્યોમાં શિક્ષિતોની સંખ્યા થોડી વધી હતી. ૧૯૬૬ થી ૧૯૭૬ના દાયકામાં શિક્ષિત અને કમાણી કરનારની સંખ્યા નહિવત હતી. પરંતુ ૧૯૭૬ થી ૧૯૮૬ના ગાળામાં શિક્ષિતોની સંખ્યા વધી હતી. જેથી નોકરિયાતની સંખ્યામાં વધારો થયો હતો. કમાણી કરનારાઓમાં મોટેભાગે ખેડૂતો, ખેતમજૂરીની સંખ્યા વિશેષ હતી. ગૃહઉદ્યોગ અને અન્ય કામ-કરનારાઓની સંખ્યા વેઢે ગણી શકાય તેટલી નહિવત જોવા મળી હતી.

જમીન :

જમીનના કદ પ્રમાણે જમીન ધારણ કરનાર

કુટુંબોની સંખ્યા :

જમીનનું કદ એકરમાં	૧૯૬૯		૧૯૭૯		૧૯૮૯	
	કુટુંબ સંખ્યા	જમીન એ.ગૃ.	કુટુંબ સંખ્યા	જમીન એ.ગૃ.	કુટુંબ સંખ્યા	જમીન એ.ગૃ.
૦ થી ૨.૫	૮	૧૫.૦૫	૯	૧૭.૨૫	૭	૧૩.૧૪
૨.૦ થી ૫.૦	૧૮	૬૯.૧૭	૨૦	૯૯.૦૭	૧૩	૫૦.૩૮
૫.૧ થી ૭.૫	૧૧	૬૮.૨૮	૧૦	૬૨.૦૩	૮	૪૯.૧૮
૭.૬ થી ૧૦.૦	૪	૩૫.૦૧	૪	૩૩.૨૬	૨	૧૮.૨૦
૧૦.૧ થી ઉપર	૭	૯૭.૨૭	૫	૭૪.૩૯	૩	૪૬.૦૬
કુલ	૪૮	૨૮૫.૨૭	૪૮	૨૬૭.૧૬	૩૩	૧૭૮.૧૬
કુટુંબદીઠ જમીન		૫.૦૯		૫.૦૬		૫.૧૬

ધોડિયા જાતિનો મુખ્ય વ્યવસાય ખેતીનો હતો. ખેતી સિવાય ખેતમજૂરી, પશુપાલન અને કેટલાક કુટુંબોમાં નોકરી પણ કરતા હતા. ૧૯૬૯ અને ૧૯૭૯ની તપાસ વખતે આવકનું મુખ્ય સાધન ખેતી અને ખેતમજૂરી જ હતું. તેમ ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે દરેક કુટુંબો ખેતી પરજ નિર્ભર હતાં. દરેક કુટુંબો પાસે ઓછાવત્તા પ્રમાણમાં જમીન હતી.

૧૯૬૯, ૧૯૭૯ અને ૧૯૭૯ થી ૧૯૮૯ના ગાળામાં જમીન ધારણ કરનાર દરેક કુટુંબો પાસે સરેરાશ ૫.૧૬ એકર જમીન હતો. ૧૯૬૯ અને ૧૯૮૯ના સમયગાળામાં કુલ કુટુંબોના સંદર્ભમાં જમીનધારણનું કદ ઘટવા પામ્યું છે.

આવક :

ગામના લોકોનો મુખ્ય વ્યવસાય ખેતી અને પશુપાલનનો હતો. ૧૯૬૯ અને ૧૯૭૯માં આવકનું મુખ્ય સાધન ખેતી અને પશુપાલન હતું. ૧૯૬૯ની પ્રથમ તપાસ વખતે ગામમાં નોકરી કરનાર કુટુંબોની સંખ્યા ખૂબ ઓછી હતી. ૧૯૬૯ થી ૧૯૭૯ના સમય ગાળામાં નોકરી કરનાર કુટુંબોની સંખ્યાનો ઉમેરો થયો હતો. આવકના સાધનોમાં નોકરીનો આવક મુખ્ય હતો. ખેતીનો વ્યવસાય વરસાદ પર આધારિત હોવાથી ખેતીનો આવક અનિશ્ચિત હતો. ખેતીમાં એક પ્રકારની અનિશ્ચિતતાઓને લીધે તેમને અન્ય વ્યવસાય ઉપર આધાર રાખવો પડતો હતો.

૧૯૬૯ની પ્રથમ તપાસ સમયે કુલ કુટુંબોના સંદર્ભમાં જોઈએ તો ખેતી અને પશુપાલનમાંથી કુટુંબદીઠ ૧૧૪૫ રૂા. મજૂરીની ૪૨૮ રૂા. અને અન્ય વ્યવસાયમાંથી ૨૮૮ રૂા. જેટલી આવક પ્રાપ્ત થતી હતી. કુટુંબદીઠ બધા સાધનોની કુલ વાર્ષિક આવક ૧૮૬૧ રૂા.ની હતી. ૧૯૭૯માં પુનઃ તપાસ વખતે તેજ સાધનોમાંથી કુટુંબદીઠ વાર્ષિક આવક ૫૮૫૧ રૂા. જેટલી હતી. જેમાં ખેતી અને પશુપાલનના વ્યવસાયની અને નોકરીની આવક મુખ્ય હતી. જ્યારે ૧૯૮૯ની તપાસવખતે જુદા જુદા સાધનોમાંથી પ્રાપ્ત થતી આવકમાં સતત વધારો થયેલો જોવા મળ્યો હતો. ૧૯૮૯ની તપાસ સમયે ખેતી અને પશુપાલનના વ્યવસાયમાંથી ૪૧૫૬ રૂા., મજૂરીની આવક ૬૮૬ રૂા., નોકરી, ગૃહઉદ્યોગમાંથી ૧૧૪૪૨ રૂા. ગૃહઉદ્યોગ અને વેપાર ઇલામાંથી ૧૧૬૧ રૂા. અને અન્ય વ્યવસાયમાંથી ૩૯૧ રૂા.ની આવક થતી હતી. આ રીતે બધા સાધનોમાંથી કુટુંબદીઠ વાર્ષિક આવક ૧૭૮૩૬ રૂા. જેટલી થતી હતી. એટલે કે ૧૯૬૯ અને ૧૯૭૯ના એક દાયકામાં કુટુંબદીઠ કુલ વાર્ષિક આવક વધીને સવાત્રણ ધણી થઈ હતી. જ્યારે ૧૯૭૯ થી ૧૯૮૯ના ગાળામાં પણ બધા સાધનોમાંથી પ્રાપ્ત થતી કુલ કુટુંબદીઠ આવક ત્રણધણી થઈ હતી. જ્યારે ૧૯૬૯ થી ૧૯૮૯ના બે દાયકામાં આવકનું પ્રમાણ લગભગ ૧૦ ગણું થયું હતું. પરંતુ જે તે વર્ષના ભાવોને ધ્યાનમાં લેતાં તપાસના બંને તબક્કામાં વધેલી આવકનું પ્રમાણ જીવનનિર્વાહ પૂરતું પણ નહતું. આજથી ૨૦ વર્ષ પહેલાંના ભાવો અને ખરીદશક્તિને ધ્યાનમાં લેતાં આજે દરેક વપરાશીથીજ વસ્તુઓના ભાવ ખૂબ હોવા ગયા છે અને લોકોની ખરીદશક્તિમાં ઘટાડો જોવા મળે છે. કેટલાક સ્થિતિપાત્ર અને નોકરીકરનાર કુટુંબોને બાદ કરતાં આ દિવાસી સમાજમાં પહેલાં જે સ્થિતિ હતી તેના કરતાં થોડો વધારે કચળી હોય તેવું લાગે છે. અહીં નીચેના કોઠામાં નમૂનાના કુટુંબોનો જુદા જુદા ઇલામાંથી પ્રાપ્ત થતી કુલ આવક અને કુલ કુટુંબદીઠ આવક તપાસના ત્રણ વર્ષોની દર્શાવી છે. કોઠાના અભ્યાસથી આપણને આવકવૃદ્ધિનો વધુ ખ્યાલ આવશે.

જુદા જુદા ઇંધામાંથી પ્રાપ્ત થતી ચોખ્ખી આવક

ક્રમ	વિગત	૧૯૬૬	૧૯૭૬	૧૯૮૬
૧.	ખેતી અને પશુપાલનની આવક	૫૪૯૭૮ (૧૧૪૫)	૧૧૭૭૮૦ (૨૪૫૪)	૧૩૭૧૫૫ (૪૧૫૬)
૨.	મજૂરીની આવક	૨૦૫૨૩ (૪૨૮)	૩૫૫૧૫ (૭૪૦)	૨૨૬૩૦ (૬૮૬)
૩.	નોકરીની આવક	—	૧૨૬૩૦૦ (૨૬૨૭)	૩૭૭૬૦૦ (૧૧૪૪૨)
૪.	ગૃહઉદ્યોગ અને વેપાર ઇંધાની આવક	—	—	૩૮૩૦૦ (૧૧૬૧)
૫.	અન્ય	૧૩૮૨૪ (૨૮૮)	૧૪૫૦ (૩૦)	૧૨૬૦૦ (૩૬૧)
	કુલ આવક	૮૯૩૨૫	૨૮૦૮૪૫	૫૮૮૫૮૫
	કુટુંબદીઠ વાણિજીક આવક	૧૮૬૧	૫૮૫૧	૧૭૮૩૬
	કુટુંબદીઠ માસિક આવક	૧૫૬	૪૮૮	૧૪૮૬
	માથાદીઠ વાણિજીક આવક	૨૩૪	૬૬૭	૨૪૩૨
	માથાદીઠ માસિક આવક	૨૦	૫૬	૨૦૩

ઉપરના કોઠાના અભ્યાસ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ૧૯૬૬ની તપાસ વખતે કુટુંબદીઠ વાણિજીક આવક ૧૮૬૧ હતી તે ૧૯૮૬માં વધીને ૧૭૮૩૬ જેટલી થઈ હતી. કુટુંબદીઠ માસિક આવક ૧૫૬ રૂા.ની હતી જે વધીને ૧૪૮૬ રૂા. જેટલી થઈ હતી. જ્યારે માથાદીઠ વાણિજીક આવક ૨૩૪ રૂા.થી વધીને ૨૪૩૨ રૂા. જેટલી થવા પામી હતી. અને માથાદીઠ માસિક આવક રૂા.૨૦ થી વધીને ૨૦૩ રૂા. જેટલી થઈ હતી. અહીં તપાસના જુદા જુદા ત્રણે તબક્કાઓને ધ્યાનમાં લેતાં ૧૯૬૬ અને ૧૯૭૬ના સમકાળામાં કુટુંબદીઠ અને માથાદીઠ માસિક તેમજ વાણિજીક આવકમાં ત્રણપણો વધારો થયો હતો. જ્યારે ૧૯૭૬ થી ૧૯૮૬ના દાયકામાં કુટુંબદીઠ વાણિજીક અને માથાદીઠ વાણિજીક આવકમાં સવાત્રણ ઞ પણો વધારો થયો હતો એજ રીતે કુટુંબદીઠ માસિક અને માથાદીઠ માસિક આવકમાં પણ સવાત્રણ ઞ પણો વધી હતો. પરંતુ

છેલ્લા ૨૦ વર્ષોની તુલનાએ ૧૯૬૬ અને ૧૯૮૬ના બે દાયકામાં આવકમાં દસ ગણો વધારો થયો હતો.

ટૂંકમાં આ વધેલી આવકને આપણે છેલ્લા ૨૦ વર્ષોના, અને ૧૯૬૬ થી ૭૯ અને ૧૯૭૯ થી ૮૬ના બે દાયકાઓને ધ્યાનમાં લઈ જો ચકાસીશું તો આ વધેલી આવક બંને વખતના ખેતઉત્પન્નના ભાવો અને વપરાશી ચોજવસ્તુઓના ભાવોની સરખામણીએ આવકમાં કોઈબાસ ફેરફાર થયો નથી તેમ કહીએ તો જાણી અસ્થાને નહિ ગણાય.

ઉપર મુજબ નમૂનાના કુટુંબોની જુદા જુદા સાધનોમાંથી પ્રાપ્ત થતી આવકને વિગતવાર જોયા પછી પ્રસ્તુત અભ્યાસના ૧૯૬૬, ૧૯૭૯ અને ૧૯૮૬ના વર્ષોમાં અભ્યાસમાં આવરી લીધેલા કુટુંબોના સંદર્ભમાં તેમના વપરાશી ખર્ચ વિશે જોઈએ.

વપરાશી ખર્ચની વિગતો

ક્રમ	વિગત	વર્ષ		
		૧૯૬૬	૧૯૭૯	૧૯૮૬
૧.	અનાજ-કઠોળ	૪૪૨૬૦ (૬૨૩)	૯૫૭૯૫ (૧૯૬૬)	૧૦૩૦૯૫ (૩૧૨૫)
૨.	શાકભાજી/ ફળફળાદિ	૧૬૯૫ (૩૫)	૧૯૧૩૫ (૩૯૯)	૧૭૫૨૦ (૫૩૧)
૩.	માંસ/ઈંડાં	૨૭૦ (૬)	૩૭૨૫ (૭૮)	૨૨૦૦ (૬૭)
૪.	દૂધ/ધી	૨૩૧૦ (૪૮)	૨૨૨૮૫ (૪૬૪)	૧૦૨૩૦
૫.	ખાંડ-ગોળ	૩૫૦૫ (૭૩)	૧૨૬૮૫ (૨૬૪)	૯૪૪૫ (૩૧૦)
૬.	તેલ	૨૭૦૦ (૫૬)	૧૩૮૯૦ (૨૮૯)	૧૧૬૪૦ (૩૫૩)
૭.	ચંદા-કોફી	૧૧૩૫ (૨૪)	૨૬૦૦ (૫૪)	૩૩૦૦ (૧૦૦)
૮.	ગરમમસાલા	૨૨૩૫ (૪૭)	૬૩૦૦ (૧૩૧)	૩૯૭૫ (૧૨૦)
૯.	બીડી/સીગરેટ/તમારું	૨૦૨૦ (૪૩)	૪૫૫૫ (૯૫)	૬૪૩૫ (૧૯૫)

ક્રમ	વિગત	૧૯૬૯	૧૯૭૯	૧૯૮૯
૧૦.	બાતણ	૬૩૦ (૧૩)	૬૯૯૦ (૧૪૬)	૧૨૮૨૦ (૩૮૮)
૧૧.	વીજળી	-	-	૭૨૪૫ (૨૨૦)
૧૨.	મુસાફરી/અન્ય	૫૬૯૦ (૧૧૯)	૧૦૫૦૦ (૨૧૯)	૨૬૭૬૦ (૮૧૧)
૧૩.	કપડાં/ખર્ચ	૧૨૫૮૦ (૨૬૩)	૩૫૦૦૦ (૭૨૯)	૩૫૫૫૦ (૧૦૭૭)
૧૪.	શિક્ષણ	૧૬૬૫ (૩૫)	૯૮૯૫ (૨૦૬)	૮૭૧૫ (૨૬૫)
૧૫.	દવાદાર	-	-	૫૨૭૫ (૧૬૦)
૧૬.	સામાજીક/ધાર્મિક	૫૧૦૦ (૧૦૬)	૧૧૫૧૦ (૨૪૦)	૪૩૫૦ (૧૩૨)
૧૭.	કુલ	૮૫૭૯૫	૨૫૪૮૬૫	૨૬૮૫૫૫
૧૮.	કુટુંબદીઠ વાણિક	૧૭૮૭	૫૩૧૦	૮૧૩૮
	" માસિક	૧૪૯	૪૪૨	૬૭૮
૧૯.	માથાદીઠ વાણિક	૨૨૫	૬૩૨	૧૧૦૯
	" માસિક	૧૯	૫૩	૯૨

વપરાશી ખર્ચ :

૧૯૬૯ અને ૧૯૭૯ના વર્ષમાં તપાસેલ નમૂનાના કુટુંબોનું કુટુંબદીઠ વાણિક વપરાશી ખર્ચ ૧૭૮૭ રૂા. થી વધીને ૫૩૧૦ રૂા. થયું હતું. જ્યારે ૧૯૭૯ થી ૧૯૮૯ના દાયકામાં ૫૩૧૦ રૂા. થી વધીને ૮૧૩૮ રૂા. જેટલું થયું હતું. છેલ્લા એક દાયકામાં ખર્ચ દોઢગણા કરતાં વધારે હતું જ્યારે ૧૯૭૯ થી ૧૯૮૯ના ગાળામાં ખર્ચ સાડાચાર ગણા કરતાં વધારે વધ્યું હતું. એજ રીતે કુટુંબદીઠ માસિક ખર્ચ જોઈએ તો ૧૯૬૯નો તપાસ વખતે ૧૪૯ રૂા. ૧૯૭૯નો તપાસ વખતે ૪૪૨ રૂા. અને ૧૯૮૯નો તપાસ વખતે ૬૭૮ રૂા. જેટલું થયું હતું. માથાદીઠ વાણિક ખર્ચ પણ ૧૯૬૯માં ૨૨૫ રૂા. હતું જે બે દાયકા માં વધીને ૧૯૮૯માં ૧૧૦૯ એટલે કે ચાર ગણું થયું હતું.

નમૂનાના કુટુંબોની વધતી જતી આવકની અસર તેમના વપરાશીખર્ચ પર પણ દેખાતો હતો. રોકડમાં વસ્તુઓની ખરીદી વધી હતી. જીવન નિર્વાહ ખર્ચમાં અનાજકોળ અને ફળફળાદિનો ઉપયોગ સ્વઉત્પન્નમાંથી કરતા હતા. નિર્વાહ ખર્ચમાં મોટાભાગનું ખર્ચ અનાજ, કોળ, કપડાં, પગરખાં પાછળ સૌથી વધારે થતું હતું.

ઘોડિયા જાતિની આવક અને ખર્ચનો દ્રષ્ટિએ જોતાં જુદા જુદા ઘંઘા-માંથી પ્રાપ્ત થતી આવકનું પ્રમાણ વધવા પામ્યું હતું. જેટલી આવક વધી હતી તેના પ્રમાણમાં ખર્ચમાં કોઈ વધારો થયો નહતો. તેમની વધતી જતી આવકમાં વૃદ્ધિ થવાનું પાછળ શિક્ષણ ક્ષેત્રે આવેલું પરિવર્તન અને ખાસ કરીને ફળઝાડની ક્લમોસું વધતું જતું વાવેતરે અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો છે. જેટલા પ્રમાણમાં આવક વધી તેટલા પ્રમાણમાં ખર્ચ વધ્યું નહતું. તેમની કુટુંબદીઠ આવક તપાસના ત્રણ વર્ષોમાં અનુક્રમે રૂ. ૧૮૬૧, ૫૮૫૧ અને ૧૭૮૩૬ રૂ.ની હતી. તેની સામે વપરાશી ખર્ચનું પ્રમાણ કુટુંબદીઠ વાર્ષિક ૧૭૮૭, ૫૩૧૦ અને ૮૧૩૮ રૂ. જેટલું થતું હતું. એટલે કે અહીં બચતનું પ્રમાણ વધવા પામ્યું હતું. લોકોની વધતી જતી બચતને પરિણામે તેઓ થોડું મૂડીરોકાણ પણ કરતા થયા હતા. ઘોડિયા જાતિનું સામાજિક-આર્થિક જીવન ગરીબાઈની રેખાની સમક્ષ જોવા મળ્યું હતું. વધતી જતી આવક અને તેની સામે થતી બચતને લીધે તેમને જીવનનિર્વાહના ખર્ચ માટે દેવું કરવું પડતું નહતું. સામાજિક ખર્ચાઓને પહોંચી વળવા એ નવા મૂડીરોકાણ માટે તેમને દેવું કરવું પડતું હતું.

તપાસના ત્રણ વર્ષોને ધ્યાનમાં લેતાં દેવાદાર કુટુંબોનું કુટુંબદીઠ દેવું વધવા પામ્યું હતું. તેમાં મુખ્યત્વે વધતા જતા ખેતીખર્ચને પહોંચીવળવા, શિંયાઈ માટેની સુવિધા હોખી કરવા પાછળનું ખર્ચ મુખ્ય હતું. આ શિવાય નવા મકાન બાંધકામ અને સામાજિક ખર્ચને પહોંચી વળવા દેવું કરવાની ફરજ પડતી હતી.

દેવું :

પ્રસ્તુત તપાસ વખતે તપાસના ત્રણ તબક્કામાં દેવાવિણાયક માહિતી મેળવવામાં આવી હતી. જેની વિગતો નીચેના કોઠામાં દેવાદાર કુટુંબદીઠ દેવું અને હેતુવાર દેવું દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

દેવાદાર કુટુંબદોઠ દેવું

ક્રમ	વિગત	૧૯૬૯	વર્ષ ૧૯૭૯	૧૯૮૯
૧.	દેવાદાર કુટુંબો	૨૦	૨૯	૨૭
૨.	શાહુકાર, વેપારી	૧૧૧૫ (૧૫.૬)	૨૦૦૦ (૩.૪)	૨૨૯૬૦ (૧૫.૬)
૩.	સરકાર	-	-	૪૬૦૦ (૩.૧)
૪.	સહકારીમંડળી	૪૨૭૫ (૫૯.૯)	૩૮૬૦૦ (૬૫.૧)	૨૨૦૦ (૧.૫)
૫.	બેંક	-	-	૬૪૯૧૫ (૪૪.૦)
૬.	રણાવહાલાં, અન્ય	૧૭૫૦ (૨૪.૫)	૧૮૭૦૦ (૪૧.૫)	૫૨૭૦૦ (૩૫.૮)
૭.	કુલ દેવું	૭૧૪૦ (૧૦૦.૦)	૫૯૩૦૦ (૧૦૦.૦)	૧૪૭૩૭૫ (૧૦૦.૦)
	દેવાદાર કુટુંબદોઠ દેવું	૩૫૭	૨૦૪૪	૫૪૫૮

ભુતવાર દેવું :

૧.	ધરખર્ચ (નિવાહિખર્ચ)	૨૩૨૫ (૩૨.૬)	૬૪૦૦ (૧૦.૮)	૧૧૬૬૦ (૭.૮)
૨.	સામાજીકકર્ચ	૬૯૫ (૯.૭)	૧૧૬૦૦ (૧૯.૬)	૧૧૦૦૦ (૭.૫)
૩.	મકાન બાંધકામ	-	૪૦૦૦ (૬.૭)	૧૬૦૦૦ (૧૦.૯)
૪.	ખેતીખર્ચ	૪૧૨૦ (૫૭.૭)	૩૭૩૦૦ (૬૨.૯)	૧૦૪૫૦૦ (૭૦.૬)
૫.	વેપાર ઘંઘો	-	-	૪૨૧૫ (૨.૯)
	કુલ	૭૧૪૦ (૧૦૦.૦)	૫૯૩૦૦ (૧૦૦.૦)	૧૪૭૩૭૫ (૧૦૦.૦)

ઉપરના કોઠામાં દ્રષ્ટિપાત કરતાં સ્પષ્ટ તરી આવે છે કે ૧૯૬૯, ૧૯૭૯ અને ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે કુલ કુટુંબોમાંથી દેવાદાર કુટુંબોનું પ્રમાણ વધવા પામ્યું હતું. દેવાદાર કુટુંબદોઠ દેવું ૧૯૬૯માં ૩૫૭ રૂા. હતું. જે વધીને ૧૯૭૯માં ૨૦૪૪ રૂા. અને ૧૯૮૯ની તપાસવખતે ૫૪૫૮ રૂા. જેટલું થયું હતું.

દેવાદાર કુટુંબોનું હેતુવાર દેવું જોઈએ તો ૧૯૬૬ની તપાસ વખતે મોટાભાગના કુટુંબોને જીવનિર્વાહ અને ખેતીખર્ચ ને પહોંચી વળવા દેવું કરવાની ફરજ પડતી હતી. જ્યારે ૧૯૭૬ અને ૧૯૮૬ની તપાસ વખતે જીવનનિર્વાહખર્ચ માટે દેવું કરવા પડતું દેવાનું પ્રમાણ ઘટ્યું હતું. અને તેને બદલે હવે ખેતીને પ્રાધાન્ય આપીને ખેતી પાછળના ખર્ચમાં વધારો જોવા મળ્યો હતો. ખેતી એ જીવનનિર્વાહનું મુખ્ય સાધન હોવાથી ખેતી વિકાસની સુવિધાઓ હોખી કરવામાં સૌનું લક્ષ્ય જ દોરાયું હતું. ખેતી વિકાસ માટે બેંક અને સહાવહાલાં ની મદદ લીધી હતી.

૧૯૬૬ અને ૧૯૭૬ની તપાસ વખતે દેવાદાર કુટુંબોને બેંકનું દેવું નહતું. તે વખતે આ વિસ્તાર માટે કામ કરતી સહકારી મંડળી અને સહાવહાલાં તેમના માટે મૂડીપ્રાપ્ત કરવાનાં મુખ્ય સ્ત્રોતરૂપે હતા. હવે તેનું સ્થાન આજે વધતી જતી ગ્રામીણ બેંકોએ લીધું છે. ઘોડિયા જાતિમાં શિક્ષણના પ્રસાર અને વધતી જતી રોકડ આવકના લીધે લોકો સ્વયં બચતનો પણ ઉપયોગ કરતા થયા છે. તે બેંકોનો ખ્યાલ છેલ્લા ૧૦ વર્ષ દરમિયાન કરેલી મૂડી રોકાણ અને મૂડીરોકાણના સ્ત્રોત પરથી આવે છે.

છેલ્લા દાયકામાં કરેલ મૂડી રોકાણ :

તપાસેલ કુલ કુટુંબોના સંદર્ભમાં જોઈએ તો મૂડીરોકાણ કરનાર કુલ કુટુંબોનું પ્રમાણ છેલ્લા દાયકામાં ૩૫.૪ ટકા થી વધીને ૪૫.૬ ટકા જેટલું થયું છે. મૂડીરોકાણ કરનાર કુટુંબદીઠ મૂડી રોકાણ જોઈએ તો ૧૯૭૬ની તપાસ સમયે ખેતીમાં ફૂલો, જમીન સુધારણા પાછળ ૩૫૭૦ રૂા., નવામકાનના બાંધકામ પાછળ ૧૪૧૮ રૂા. મૂડીરોકાણ કર્યું હતું. છેલ્લા દાયકામાં ૧૯૭૬ થી ૧૯૮૬ના વર્ષોમાં મૂડીરોકાણ કરનાર કુટુંબોએ નવામકાન બાંધકામ, અન્ય અસ્કયામત હોખી કરવામાં અને ખેતી વિકાસ માટે મૂડીરોકાણ કર્યું હતું.

મૂડીરોકાણ કરનાર કુટુંબોએ સૌથી વધુ મૂડીરોકાણ સ્વયંબચતમાંથી કુલ મૂડીરોકાણના ૫૬.૮ ટકા રકમ કાઢી હતી. જ્યારે બેંક અને પી.એફ લોન અનુક્રમે ૧૪.૭ ટકા અને ૧૪.૫ ટકા જેટલી મેળવી હતી. આ સિવાય સહાવહાલાં પાસેથી ૧૧.૨ ટકા રકમ મેળવી હતી. જ્યારે શાહુકાર-વેપારી પાસેથી માત્ર ૨.૮ ટકા રકમ લીધી હતી. એટલે કે શાહુકાર વેપારીનો ઓછો ઉપયોગ કર્યો હતો.

છેલ્લા દસ વર્ષ દરમિયાન કરેલ મૂડીરોકાણ

ક્રમ નં.	વિગત	વર્ષ	
		૧૯૭૬	૧૯૮૬
૧.	ખેતીમાં રોકાણ (કૃષી-જમીનસુધારણા)	૬૦૭૦૦ (૩૫૭૦)	૫૬૨૫૦ (૩૬૫૦)
૨.	નવામકાનનું બાંધકામ	૨૪૧૦૦ (૧૪૧૮)	૩૦૦૦૦૦ (૨૦૦૦૦)
૩.	પશુધનની ખરીદી	૧૫૦૦ (૮૮)	-
૪.	અન્ય	-	૬૭૦૦૦ (૬૪૬૭)
	કુલ મૂડીરોકાણ	૮૬૩૦૦ (૫૦૭૬)	૪૫૬૨૫૦ (૩૦૪૧૭)
	મૂડીરોકાણ કરનાર કુટુંબ સંખ્યા	૧૭ (૩૫.૪)	૧૫ (૪૫.૬)

મૂડીરોકાણનો સ્ત્રોત :

૧.	શાહુકાર	-	૧૩૦૦૦ (૨.૮)
૨.	સગા સંબંધી	-	૫૧૦૦૦ (૧૧.૨)
૩.	પી.એફ.લોન	-	૬૬૦૦૦ (૧૪.૫)
૪.	બેંક લોન	-	૬૭૦૦૦ (૧૪.૭)
૫.	સ્વયં બચત	-	૨૫૬૨૫૦ (૫૬.૮)
	કુલ		૪૫૬૨૫૦ (૧૦૦.૦)

ઉપરના કોઠામાં નમૂનાના કુટુંબોએ છેલ્લા દાયકામાં કરેલ મૂડી-રોકાણ અને મૂડીરોકાણના સ્ત્રોત અંગેનો વિગતો જોયા પછી તેમની કુટુંબદીઠ અસરકારકતા અંગે હવે જોઈએ.

અરક્યામત :

સ્થાવર મિલકતમાં જોઈએ તો જમીન, મકાન , ઝાડ (ઝાડોમાં વિષેશ ક્લમ અને ખેરનાં ઝાડો તેમજ વાંસનો સમાવેશ થાય છે.) પશુધન, ખેતીના માલિકીના ઓજારો, ચંદ્રો, ધરવખરીનાં સાધનો અને ધરેણાં તેમજ રોકડ અરક્યામતોનો સમાવેશ થાય છે.

૧૯૬૯ની તપાસ વખતે નમૂનાના કુટુંબોની કુટુંબદીઠ ૧૩૯૩૮ રૂા.ની અરક્યામત હતી. ૧૯૭૯ની તપાસ વખતે કુટુંબદીઠ અરક્યામત વધીને ૨૮૫૮૯ રૂા.ની થઈ હતી. જ્યારે ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે ૫૩૧૨૦ રૂા.ની અરક્યામત થઈ હતી. એટલે કે અહીં અરક્યામતમાં સતત વધારો જોઈ શકાયો હતો.

નમૂનાના કુટુંબોની સ્થાવર મિલકતનું પ્રમાણ નીચેના કોઠામાં દર્શાવ્યું છે. કોઠો જોવાથી વધુ વિગતે ખ્યાલ આવશે.

સ્થાવર મિલકતનું પ્રમાણ

ક્રમ	વિગત	૧૯૬૯	૧૯૭૯	૧૯૮૯
૧.	જમીનની કિંમત	૨૭૮૫૫૦	૭૦૬૨૦૦	૪૪૧૬૦૦
૨.	મકાનની કિંમત	૧૪૬૭૦૦	૧૭૭૩૦૦	૪૭૮૮૦૦
૩.	ઝાડની કિંમત	૯૬૯૩૫	૭૬૬૩૫	૧૮૪૪૫૦
૪.	પશુધનની "	૭૧૧૯૫	૧૭૦૩૧૫	૧૬૮૪૫૦
૫.	માલિકીના ચંદ્રો ઓજારોની કિંમત	૪૩૫૭૦	૧૩૮૩૪૫	૨૧૧૮૪૫
૬.	ધરવખરીનાં સાધનો ની કિંમત	૨૦૦૯૦	૫૮૮૭૦	૨૦૬૮૬૫
૭.	ધરેણાં/રોકડ શેર	૧૧૯૪૦	૪૪૫૯૦	૬૦૯૬૦
૮.	કુલ	૬૬૮૯૮૦	૧૩૭૨૨૫૫	૧૭૫૨૯૭૦
	કુટુંબદીઠ અરક્યામત	૧૩૯૩૮	૨૮૫૮૯	૫૩૧૨૦
	માથાદીઠ અરક્યામત	૧૭૫૬	૩૪૦૬	૭૨૪૪

ઉપર મુજબ કાકડવેલ ગામના નમૂનાના કુટુંબોના સર્વેક્ષણ પરથી મેળવેલ માહિતીના આધારે કરેલા વિશ્લેષણને ધ્યાનમાં લઈ તપાસના ત્રણ તબક્કામાં તેની તુલનાત્મક સ્થિતિ વિષે ઉલ્લેખ જોઈએ.

કાંકડવેલ ગામમાં દેખાતાં પરિવર્તનો

પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં સર્વેક્ષણ કરેલ કુટુંબોના કેટલાક મુખ્ય પાસાઓને તુલનાત્મક રીતે જોવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો. એ રજૂ કરેલ તુલનાત્મક પાસાઓને આધારે એક વસ્તુ ચોક્કસ ક્ષિત થાય છે કે ૧૯૬૯ અને ૧૯૭૯, ૧૯૭૯ અને ૧૯૮૯ એમ બે વખતના સર્વેક્ષણ વખતે, છેલ્લા બે દાયકાઓમાં થોડિયાઓની આર્થિક પરિસ્થિતિમાં ઘણું પરિવર્તન જોવા મળ્યું છે.

૧૯૬૯ની પ્રથમ તપાસ વખતે ગામમાંથી કુલ ૫૩ કુટુંબોને સર્વેક્ષણમાં આવરી લીધા હતાં. તેજ રીતે ૧૯૭૯ની તપાસવખતે ૧ કુટુંબે સ્થળાંતર કર્યું હોવાથી અને ૪ કુટુંબોના વડા ગુજરી ગયા હોવાથી તેમાંના ૪૮ કુટુંબોનો સંપર્ક કરી માહિતી મેળવવામાં આવી હતી. તેજ રીતે ૧૯૮૯ના વખતે ૧૯૭૯ની તપાસ વખતે પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સાંકળી લીધેલ કુટુંબોનો સર્વેક્ષણ અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો. ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે તેમાંના ૩૩ કુટુંબો હયાત હતા. એટલે અહીં ૧૯૬૯ અને ૧૯૭૯ની તપાસ વખતના ૪૮ કુટુંબો અને ૧૯૮૯ની તપાસ વખતના ૩૩ કુટુંબોને ધ્યાનમાં લઈ તુલનાત્મક સ્થિતિ દર્શાવવામાં આવી છે.

- (૧) ૧૯૬૯ની તપાસ સમયે પ્રસ્તુત તપાસમાં કુલ ૫૩ કુટુંબો પૈકીના ૧૯૭૯ની તપાસ સમયે ૪૮ કુટુંબોની કુલ સભ્ય સંખ્યા ૩૮૧ની હતી. ૧૯૭૯માં આ સભ્ય સંખ્યા વધીને ૪૦૩ની થઈ હતી. ૧૯૮૯ની તપાસ સમયે તેમાંના હયાત ૩૩ કુટુંબોની સભ્ય સંખ્યા ૨૪૨ની હતી. ૧૯૬૯ અને ૧૯૭૯ની તપાસના સમય કરતાં ૧૯૮૯માં કુટુંબની સભ્ય સંખ્યામાં ઘટાડો થયો હતો. ૧૯૬૯માં કુટુંબ ૬૬ ૮ માણસોનું હતું જે ૧૯૮૯માં ઘટીને ૭.૩ માણસોનું થયું હતું.
- (૨) ૧૯૬૯ની તપાસ સમયે કુલ સભ્ય સંખ્યામાં ૨૨.૮ ટકા શિક્ષણ પામેલા હતા. ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે કુલ કુટુંબોની સભ્ય સંખ્યાનો દ્રષ્ટિએ ૩૬.૪ ટકા શિક્ષણ પામેલા હતા. છેલ્લા બે દાયકામાં શિક્ષણનું પ્રમાણ પણ વધ્યું હતું.
- (૩) કુલ કામકરનારની સંખ્યા જોઈએ તો ૧૯૬૯ કરતાં ૧૯૭૯ની તપાસ વખતે કામ કરનારાઓ ઉપર કામનહી કરનારનું ભારણ વધારે હતું. જ્યારે ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે કામકરનારની સંખ્યામાં વધારો થયો હતો.

- (૪) નમૂનાના કુલ કુટુંબોમાંથી ૧૯૬૯ની તપાસ વખતે ૩૨ સંયુક્ત કુટુંબો અને ૧૬ વિભક્ત કુટુંબો હતા. ૧૯૭૯ની તપાસ વખતે સંયુક્ત કુટુંબોની સંખ્યા ઘટી હતી. અને વિભક્ત કુટુંબો વધ્યા હતા. તેવીજ રીતે ૧૯૮૯માં પણ સંયુક્ત કુટુંબોની સંખ્યા વધુ હતી. ઘોડિયા સમાજમાં શિક્ષણ ક્ષેત્રે આવેલા પરિવર્તનને કારણે તેમજ શિક્ષણનું પ્રમાણ વધતાં તેમના કુટુંબોનું વિભાજન નહિવત જોવા મળ્યું હતું.
- (૫) ઘોડિયા સમાજમાં વધતા શિક્ષણની અસરો અને બાહ્યસમાજના સંપર્કમાં આવવા છતાં તેઓના મૂળ રહેણાંકોમાં કોઈ ખાસ ફેરફાર જોવા મળ્યો નહતો. ગામમાં અને નમૂનામાં કુટુંબોના ધરો કાચા, સીંકીની દિવાલવાળા અને વિલાયતી નળિયાનાં છાજવાળા જોવા મળ્યા હતા. ગામમાં કુલ કુટુંબોમાંથી માત્ર આઠથી નવ ધરો ઈટન્સીમેન્ટની દિવાલવાળા અને વિલાયતી નળિયાની છાજવાળા હતા. તપાસ હેઠળના કુટુંબોમાં પાકા ધરોની સંખ્યામાં કોઈ ફેરફાર જોવા મળ્યો નહતો.
- (૬) ૧૯૬૯ અને ૧૯૭૯ની તપાસ સમયે ઘોડિયા જાતિના કુટુંબો પાસેથી જમીનનું પ્રમાણ એક સરખું જ જોવા મળ્યું હતું. તેમાં કોઈ ખાસ વિભાજન થયેલું નહતું. તેજ રીતે ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે પણ કુલ તપાસેલ કુટુંબોના સંદર્ભમાં જમીનના કદમાં ખાસ ફેરફાર જોવા મળ્યો નહતો.
- (૭) કુટુંબદીઠ ધરવખરીમાં સાધનોની દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો વાસણોની સંખ્યા ૧૯૬૯ની તપાસવખતે કુટુંબદીઠ ૨૦ની હતી તે વધીને ૧૯૭૯માં ૨૩ની થઈ હતી. જ્યારે ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે ૩૯ની થઈ હતી. દરેક કુટુંબોમાં તાંબા-પિત્તળના વાસણોની સંખ્યા ઘટી હતી અને સ્ટીલનાં વાસણોની સંખ્યા વધી હતી. એજ રીતે ફનિયરના સાધનોમાં પણ વધારો થયો હતો. કાથીની ભરેલો ખાટલાઓની જગ્યાએ પાટીના ભરેલા ખાટલાનો વપરાશ થવા લાગ્યો હતો. મોજાઓના સાધનોમાં કેટલાક ધરોમાં રેડિયો, ટેપરેકર્ડર પણ આવ્યાં હતાં. ગામમાં ચારથી પાંચ કુટુંબો પાસે ટી.વી. સેટ પણ આવ્યા હતા. આ ઉપરાંત સાયકલ, મોટરસાયકલ અને સ્કૂટરો પણ કેટલાક કુટુંબો પાસે જોવા મળ્યા હતા.

(૮) નમૂનાના કુટુંબો પાસેના કુલ પશુધનની વિપતો જોઈએ તો સર્વેક્ષણ કરેલા કુટુંબોના સંદર્ભમાં પશુધનની સંખ્યામાં કોઈ ખાસ ફેરફાર જોવા મળ્યો નહતો.

(૯) પ્રસ્તુત તપાસમાં આવરી લીધેલ કુટુંબોના વ્યવસાય અને તેમાંથી પ્રાપ્ત થતી આવકમાં પરિવર્તન જોઈ શકાતું હતું. ૧૯૬૬ની તપાસ વખતે ખેડૂત કુટુંબો ખેતી-પશુપાલન અને મજૂરી કરી જીવનનિર્વાહ કરતા હતા, ૧૯૭૬ની તપાસ વખતે તેમાં નોકરીનો વ્યવસાય ઉમેરાયો હતો. ૧૯૮૬ની તપાસવખતે મુખ્ય વ્યવસાયમાં નોકરી અને ખેતી ત્યારબાદ બે એક કુટુંબો ગૃહઉદ્યોગ કરતા થયા હતા. તેમાં ઈલેક્ટ્રીક મોટરથી ચાલતો હલર/ધંટી નો સમાવેશ થાય છે. બે એક કુટુંબો છૂટક કરિયાણાનો વેપાર પણ કરતા થયા હતા. ઘોડિયા આદિવાસી સમાજમાં પ્રસરેલા શિક્ષણને લીધે આવકમાં વૃદ્ધિ થઈ હતી.

(૧૦) વ્યવસાય ક્ષેત્રે થયેલા પરિવર્તનને કારણે આવકમાં વધારો થયો હતો. ૧૯૬૬માં કુટુંબદીઠ વાષિક આવક ૧૮૬૧ રૂા. જેટલો હતો. ૧૯૭૬ માં કુટુંબદીઠ આવક વધીને ૫૮૫૧ રૂા. જેટલો થઈ હતો. ૧૯૬૬ અને ૧૯૭૬ના સમયગાળામાં આવકમાં સવાત્રણ ધણો વધારો નોંધાયો હતો. ૧૯૭૬ થી ૧૯૮૬ના દાયકામાં પણ કુટુંબદીઠ આવક ૫૮૫૧ રૂા. થી વધીને ૧૭૮૩૬ રૂા. જેટલો થવા પામી હતો. ૧૯૬૬ થી ૧૯૮૬ના બે દાયકાના સમયમાં આવક વૃદ્ધિ લગભગ ૧૦ ગણી થઈ હતી. માથાદીઠ વાષિક આવક પણ એટલીજ વધી હતી. જો કે અહીં એટલું સ્પષ્ટ છે કે જે તે વર્ષના ઉત્પન્ન ભાવો અને મળતા મજૂરીના દરોના પ્રમાણમાં આવકવૃદ્ધિનું પ્રમાણ ઘણું ઓછું આંકી શકાય. એક દ્રષ્ટિએ આવકવૃદ્ધિનો દર ધણો ઊંચો જોઈ શકાય છે. પરંતુ વધતાજતા ભાવોના સંદર્ભમાં આવકવૃદ્ધિનું પ્રમાણ નહિવત જ કહી શકાય. વળી છેલ્લા દાયકામાં નોકરીઆતોની સંખ્યા અને નોકરીનો રોકડ આવકને લીધે પણ આવક વૃદ્ધિ જોઈ શકાય છે. પરંતુ આજે વધતી જતી આવકનો સામે કૂદકે ને ભૂરાકે વધતો જતો ભાવવધારો જોતાં આ આવક અપૂરતોજ ગણાવી શકાય.

અહીં એટલું તો સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે કે વધતા જતા ભાવોની સામે લોકોએ થોડી કરકસરની વૃદ્ધિ દાખવી છે. વધતી જતી આવકના સંદર્ભમાં લોકોનું જીવનધોરણ, રહેણી-કરણી અને ખાદ્ય-ખોરાકોમાં પરિવર્તન જોઈ શકાય છે. જેટલી આવક વધે છે તેટલા પ્રમાણમાં ખર્ચ કરતા નથી તેઓ થોડી બચત પણ કરે છે.

(૧૧) નમૂનાના કુટુંબોનું વપરાશીખર્ચ તપાસના ત્રણ ભાગકામાં એટલે કે બે દાયકામાં વધ્યું છે ખરું પરંતુ જેટલા પ્રમાણમાં આવક વધી તેટલા પ્રમાણમાં ખર્ચ કરતા નથી. ૧૯૬૬ની પ્રથમ તપાસ વખતે કુલ કુટુંબોની કુટુંબદીઠ આવક અને કુટુંબદીઠ વપરાશી ખર્ચ જોતાં નહિવત બચત કરતા હતા. જ્યારે ૧૯૭૬ અને ૧૯૮૬ની તપાસ સમયે પ્રાપ્ત થતી આવક અને ખર્ચના પ્રમાણમાં બચતનું પ્રમાણ વધ્યું હતું. વધેલી આવકનો ઉપયોગ સામાજિક ખર્ચાઓ અને નવામકાનના બાધિકામ તેમજ ખેતી વિકાસ પાછળ ઉપયોગ કર્યો હતો.

(૧૨) ઘોડિયા સમાજ બિન આદિવાસી સમાજના સંપર્કમાં આવતાં, તેમનામાં શિક્ષણનો વ્યાપ વધતાં સૌ કોઈ પોતાના મોભા પ્રમાણે સામાજિક ખર્ચા કરતા થયા છે. દિન-પ્રતિદિન સામાજિક ખર્ચાઓ વધતા ગયા છે. બીજીબાજુ ખેતીખર્ચમાં પણ વધારો થયો છે. જેથી વધતા જતા ખર્ચને પહોંચી વળવા શાહુકાર વેપારીને બદલે સહકારીમંડળી, સરકાર અને બેંકો પાસેથી ધોરણ મેળવીને તેમજ સ્થાવરભાવનાં પાસેથી રોકડ રકમ મેળવી દેવું કરવાની ફરજ પડે છે. દેવું કરનાર કુટુંબોનો સંખ્યા છેલ્લા બે દાયકામાં કુલ કુટુંબોના સંદર્ભમાં વધવા પામી છે. ૧૯૬૬ વખતે કુલ કુટુંબોમાંથી ૨૦, કુટુંબો, ૧૯૭૬ વખતે ૨૯ કુટુંબો અને ૧૯૮૬ ની તપાસ સમયે ૨૭ કુટુંબો દેવાદાર હતા. દેવાદાર કુટુંબોનું દેવું પણ આ વર્ષોમાં વધવા પામ્યું હતું. તપાસના ત્રણ ભાગકામાં અનુક્રમે કુટુંબદીઠ દેવું ૩૫૭ રૂા., ૨૦૪૪ રૂા., અને ૫૪૫૮ રૂા. જેટલું હતું. દેવું કરનાર કુટુંબોએ મોટે ભાગે પો.એક. લોન, બેંક લોન અને સગાંઓ પાસેથી રકમ મેળવી હતી.

(૧૩) તપાસના ત્રણ વર્ષોમાં નમૂનાના કુટુંબોની આવક-ખર્ચ અને દેવું વધવાની સાથે સાથે તેમની પાસેથી સ્થાવર મિલકતનું પ્રમાણ

પણ વધ્યું હતું. ૧૯૬૯માં કુટુંબદીઠ અસ્કયામત ૧૩૯૩૮ રૂા.ની હતી. જે વધીને ૧૯૭૯માં ૨૮૫૮૯ રૂા.ની થઈ હતી. ૧૯૮૯ની તપાસવખતે નવામકાનના બાંધકામ, ખેતી વિકાસ માટે ફવા અને ગૃહઉદ્યોગ માટેના સાધનો તેમજ મોજશોખના સાધનોની અસ્કયામતનો ઉમેરો થયો હતો. આ ઉપરાંત ખેતીમાં આંબાની ક્ષામનોના વાવેતરમાં થયેલો વધારો પણ એક અસ્કયામતજ હતો. રોકડ અસ્કયામત અને ચાંદીના દાગીનાનો સમાવેશ પણ સ્થાવર મિલકતમાં થતો હતો. છેલ્લા બે દાયકામાં મૂડીરોકાણ કરનાર કુટુંબોની સંખ્યા પણ વધવા પામી હતી. તપાસેલ કુલ કુટુંબોના સંદર્ભમાં જોઈએ તો ૧૯૭૯ની તપાસ વખતે કુલ કુટુંબોમાંથી ૧૭ કુટુંબોએ ખેતીમાં, જમીન સુધારણા અને નવામકાનના બાંધકામ પાછળ રોકાણ કર્યું હતું. ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે પણ મૂડીરોકાણ કરનાર કુલ કુટુંબોની સંખ્યા વધી હતી. મૂડીરોકાણ કરનાર કુટુંબોએ ખેતી માટે સિંચાઈની સુવિધા, આવક વધારવાના સાધનો અને નવામકાન બાંધકામ પાછળ ખર્ચ કર્યો હતો. ૧૯૭૯માં મૂડીરોકાણ કરનાર કુટુંબોની સંખ્યા કુલ કુટુંબોમાંથી ૩૫.૪ ટકા હતી જ્યારે ૧૯૮૯માં ૪૫.૪ ટકા થઈ હતી. છેલ્લા દાયકામાં કુટુંબદીઠ મૂડીરોકાણ પણ વધ્યું હતું.

ટૂંકમાં ઘોડિયા જાતિના નમૂનાના કુટુંબોનાં શિક્ષણના વ્યાપને લીધે પોતે પોતાની રીતે સ્વનિર્ભર થતા જાય છે. આ ગામમાં લોકોએ સરકારી યોજનાઓનો લાભ નહિવત જ લીધો છે. લોકો સરકારી યોજનાઓથી વંચિત છે. કેટલાકને બહું ઓછો ખ્યાલ છે. પરંતુ સરકારી યોજનાઓનો લાભ લઈ સરકારી દેવામાં પડવા માગતા નથી. તેવું પણ જાણવા મળ્યું છે. એકંદરે ઘોડિયા જાતિમાં વિકાસ તરફી વલણમાં સુધારો જોવા મળ્યો હતો. ઘોડિયા જાતિના સામાજિક આર્થિક, રહેણીકરણી અને જીવન-ધોરણમાં અનેક ધણું પરિવર્તન છેલ્લા બેદાયકાઓમાં થયેલું જોવા મળે છે.

આ ઉપરાંત સમગ્ર જીવનપર એક દ્રષ્ટિપાત કરતાં નાનાં-મોટાં અનેક પરિવર્તનો જાણે-અજાણે આવ્યાં છે. વિકાસયોજનાને કારણે પણ આર્થિકક્ષેત્રે એક નહોતો બીજી રીતે આવેલ પરિવર્તનો સ્પષ્ટ દેખાય છે. તેનું પ્રમથ સોપાન શિક્ષણ છે. શિક્ષણનો વ્યાપ ઘણો

વધેલો છે. જેને પરિણામે નોકરીઓનાં દ્વાર તેમના માટે ધણી ખૂલ્યાં છે અને આ તકનો પૂરેપૂરો લાભ મળ્યો છે. સાંસ્કૃતિક જીવન વ્યવહાર અને વર્તનમાં ઘણો મોટો ફર્ક ૧૯૬૬ની તુલનામાં ૧૯૮૯માં દેખાય છે. જાગૃતિનાં સ્પષ્ટ દર્શન અનેક વિધ ક્ષેત્રે જોવા મળે છે. સામાજિક ઘોરણો પરંપરાગત સમાજવ્યવસ્થાની દ્રષ્ટિએ આજે નવા દ્રષ્ટિકોણ સાથે જોવા મળે છે. જેને પરિણામે સામાજિક વ્યવસ્થાના પરંપરાગત મૂલ્યોને બદલે બાહ્યસ્થાનની આસર નીચે નવીન જીવન મૂલ્યો દાખલ થાય છે. રીતરિવાજોમાં પરિવર્તન દેખાય છે. બિનઆદિવાસી સમાજની હરોળમાં આવવા પરંપરાને બદલે બાહ્યસ્થાન જેવા વહેવારો થવા લાગ્યો છે. ધાર્મિકક્ષેત્રે પણ પરંપરાગત ધર્મને સ્થાને મોક્ષમાર્ગ અને અન્ય સંપ્રદાયોને પરિણામે નવીન જીવનદ્રષ્ટિ સાથે ફર્ક વર્તાય છે.

જીવન વ્યવહારના દરેક પાસામાં સચેત કે અચેતન પણ પરિવર્તનની થોડીઘણી ઝલક દ્રષ્ટિગોચર થયા વગર રહેતી નથી. પછી તે શિક્ષણ, પહેરવેશ, ધરબાંધણી, ખેતી, ધાર્મિકબાબતો, ભાષા, ધરવખરો કે પારસ્પારિક સંબંધો હોય પણ કયાંક ને કયાંક વખોળના પહેલા સાથે બદલાતી ભૂમિકાઓ અને પરિવર્તન દેખાય છે, તેમાંય રાજકીયક્ષેત્ર પ્રમાણમાં ઘણી જાગૃતિ દેખાય છે. તે પંચાયત, સહકારી કે રાજ્યકક્ષા સુધીની રાજકીય વ્યવસ્થામાં વધુમાં વધુ સહભાગી થવા માંડ્યા છે. અને તેને પરિણામે જાત્યવારો માં વહેંચાતા પણ જાય છે. આવા અનેક વિધ પરિવર્તનો દેખાય છે જેને આંખે નાનાંમોટાં પરિવર્તનો જીવન વ્યવહારમાં આવ્યાં છે તેમ કહીએ તો પણ ખોટું નથી.

૧૯૬૯-૧૯૭૯ અને ૧૯૮૯ના વર્ષમાં સર્વેક્ષણ કરેલ કુટુંબોની તુલનાત્મક

પરિસ્થિતિ - કાકડવેલ

ક્રમ નં.	વિગત	૧૯૬૯	વર્ષ ૧૯૭૯	૧૯૮૯
૧.	કુલ સર્વેક્ષણ કરેલ કુટુંબ સંખ્યા	૫૩	૪૮	૩૩
૨.	સર્વેક્ષણમાં આવરી લીધેલ સભ્ય સંખ્યા	૩૯૨	૪૦૩	૨૪૨
૩.	પુનઃતપાસમાં આવરી લીધેલાં કુટુંબોની સંખ્યા	૪૮	૪૮	૩૩
૪.	સભ્ય સંખ્યા	૩૮૧	૪૦૩	૨૪૨
૫.	કુટુંબ કદ	૮	૮.૩	૭.૩
૬.	કુલ કામકરનારા	૨૩૮	૧૮૬	૧૩૫
૭.	કુલ શિક્ષિત ટકા	૨૨.૮	૪૫.૯	૩૬.૪
૮.	કુટુંબનો પ્રકાર સંયુક્ત	૩૨	૨૯	૨૪
	વિભક્ત	૧૬	૧૯	૯
૯.	ધરનો પ્રકાર: કાચું	૪૬	૪૫	૩૧
	પાકું	૨	૩	૨
૧૦.	કુટુંબદીઠ સરેરાશ જમીનનું કદ (એ.ગુ.)	૫.૦૯	૫.૦૬	૫.૧૬
૧૧.	કુટુંબદીઠ ઘરવખરી-વાસણો	૨૦	૨૩	૩૯
૧૨.	કુટુંબદીઠ કનિયરનાં સાધનો	૧૩	૨૧	૧૭
૧૩.	કુટુંબદીઠ પશુધનની સંખ્યા	૬	૬	૫
૧૪.	કુટુંબદીઠ સરેરાશ વા ખિંક આવક	૧૮૬૧	૫૮૫૧	૧૭૮૩૬
૧૫.	માથા દિઠ વા ખિંક આવક	૨૩૪	૬૯૭	૨૪૩૨
૧૬.	કુટુંબદીઠ વા ખિંક ખર્ચ	૧૭૮૭	૫૩૧૦	૮૧૩૮
૧૭.	માથાદીઠ વા ખિંક ખર્ચ	૨૨૫	૬૩૨	૧૧૦૯
૧૮.	દેવાદાર કુટુંબો	૨૦	૨૯	૨૭
૧૯.	દેવાદાર કુટુંબદીઠ દેવું	૩૫૭	૨૦૪૪	૫૪૫૮
૨૦.	કુટુંબદીઠ અસ્કથા મત	૧૩૯૩૯	૨૮૫૮૯	૫૩૧૨૦

ક્રમ નં.	વિગત	૧૯૬૯	વર્ષ ૧૯૭૯	૧૯૮૯
૨૧.	માથાદોઠ અરકયામત	૧૭૫૬	૩૪૦૬	૭૨૪૪
૨૨.	હેલ્લા દાયકામાં મૂડી રોકાણ કરનાર કુટુંબોની સંખ્યા	-	૧૭ (૩૫.૪)	૧૫ (૪૫.૪)
૨૩.	કુટુંબદોઠ મૂડીરોકાણ (મૂડીરોકાણ કરનાર કુટુંબદોઠ)	-	૫૦૭૬	૩૭૪૧૭

ઉપરના કોઠામાં દર્શાવેલ ૧૯૮૯ની તપાસ વખતે સર્વેક્ષણ કરેલ
કુટુંબોની જમીનના કદ પ્રમાણેની માહિતી જુદા જુદા કોઠાઓમાં પાછળ
પરિશિષ્ટમાં દર્શાવેલ છે.

પરિશિષ્ટ

૧૯૮૯ના વર્ષમાં સર્વેક્ષણ કરેલા કુટુંબોની
જમીનના કદ પ્રમાણે વર્ગીકરણ

કોઠા નં. ૧

જમીનનું કદ અને ગોસ્ટ પ્રમાણે ફુટબોલ ક્ષેત્રનું કદ

ક્રમ	જમીનનું કદ	ફુટબોલ ક્ષેત્રનું કદ	ઠાકોર ગરાસિયા	વાઘીયા રજપૂત ગરાસિયા	ગરાસિયા	ધાડયા-વાઢવા સીલમી ગરાસિયા	જામ-પાંચ-કલમી બડીયા મહેલ	દેવાઈ વસણ-પૂર ગરાસિયા	લેયા ફલ
૧.	૦ થી ૨.૫	૭	૫	૧	૧	-	-	-	૭
૨.	૨.૬ થી ૫.૦૬	૧૩	૧	-	૧	૨	૧	૧	૧૩
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	-	-	-	૧	૧	૨	૮
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦૦	૨	-	૧	-	૧	-	-	૨
૫.	૧૦ થી ઉપર	૩	-	-	-	-	૧	૧	૩
કુલ		૩૩	૬	૨	૪	૧	૨	૩	૩૩

કોષ્ટક નં. ૨

મકાનનો પ્રકાર અને ગોરડાની સંખ્યા

ક્રમ	જમીનનું કદ	કુટુંબ સંખ્યા	મકાનનો પ્રકાર				ગોરડાની સંખ્યા				દિવાલનો પ્રકાર				ઘાસપાન				ઘાસપાન વિલાસની નળિયા		ઘાસપાન વિલાસની નળિયા	
			કાચું	પાકું	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
૧.	૦ થી ૨.૫	૭	૭	-	-	૨	૫	-	-	-	૪	૨	-	-	૧	૧	૩	-	-	-	-	૨
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩	૧૨	૧	૩	૩	૬	૧	-	-	૪	૧	૧	૪	-	-	૧૨	-	-	-	-	૧
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	૮	-	૨	૫	૧	-	-	-	૪	૧	-	૧	૨	-	૭	-	-	-	-	૧
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	૨	-	-	-	-	૨	-	-	૧	-	-	-	૪	-	૨	-	-	-	-	-
૫.	૧૦ થી ૭૫૨	૩	૨	૧	-	-	-	૧	૧	૧	૧	-	૧	૧	-	-	૩	-	-	-	-	-

૬.	કુલ	૩૩	૩૧	૨	૭	૧૬	૫	૧	૧	૧	૧૪	૪	૨	૬	૭	૧	૨૮	૪				
૮	કલ	૬૪.૦	૬.૦	૨૧.૦	૧૫.૦	૩.૫	૪૨.૪	૧૩.૧	૬.૧	૧૮.૨	૨૧.૨	૩.૦	૮૪.૬	૧૨.૧								

કોડ નં-૩

મહાનગર દોલકા જાલિયા કોલે (વો-ફે)

ક્રમ	જમીનનું કદ	કુલ	૩૦X૨૦	૩૦X૪૦	૨૦X૪૫	૩૦X૩૦	૪૫X૪૦	૩૦X૨૦	૪૦X૩૦	૩૦X૨૫	૪૦X૪૦	૪૫X૪૦	૨૦X૨૫	૨૦X૩૦	૨૦X૨૫	૨૦X૨૫
------	------------	-----	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

સંખ્યા

૧.	૦ થી ૨.૫	૭	૧	૧	૧	૧	૧	૨	-	-	-	-	-	-	-	-
૨.	૨.૬ થી ૫.૦૦	૧૩	-	-	૧	૩	-	-	૫	૨	૧	૧	-	-	-	-
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	-	-	-	૧	-	-	૨	૨	-	-	૨	૧	-	-
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	-	૧	-	-	૧	-	-	-	-	-	-	-	-	-
૫.	૧૦ થી ૧૫૨	૩	-	૧	-	-	૧	-	-	-	-	-	-	-	-	૧

ક. કુલ	૩૩	૧	૩	૨	૫	૩	૨	૨	૭	૪	૧	૧	૨	૧	૧	૧
--------	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

કોડ: 112

કુલ સભ્ય સંખ્યા અને કુટુંબી સરેરાશકદ

ક્રમ	જમીનનું કદ	કુટુંબ સંખ્યા	પુરુષ	સ્ત્રી	કુલ	ટકા	કુટુંબી સરેરાશ કદ
૧.	૦ થી ૨.૫	૭ ૨૧.૨	૨૨	૨૨	૪૪	૧૮.૨	૬.૩
૨.	૨.૬ થી ૫.૦૦	૧૩ ૩૯.૪	૪૮	૩૯	૮૭	૪૦.૧	૭.૫
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮ ૨૪.૨	૨૪	૨૦	૪૪	૧૮.૨	૫.૫
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨ ૬.૧	૬	૬	૧૫	૬.૨	૭.૫
૫.	૧૦ થી ઉપર	૩	૧૭	૨૫	૪૨	૧૭.૩	૧૪.૦

કુલ	૩૩	૧૨૦	૧૨૨	૨૪૨	૧૦૦.૦	૭.૩
	૧૦૦.૦૦	૪૯.૬	૫૦.૪	૧૦૦.૦		

નમુનાના કુર્બાની સરઘ ચાંપતીનું વચગ્રુધ પ્રસાદો વગીકરણ

[illegible]

પરિણત - અપરિણત સંબંધોની માહિતી

ક્રમ	જમીનનું કદ	કુટુંબ સંખ્યા	કુલ સંસ્થાપના	પરિણત		અપરિણત		વિદ્યર પુરુષ	વિદ્યવા સ્ત્રી	કુટુંબનો સંયોજન	મકાન વિભક્ત
૧.	૦ થી ૨.૫	૭	૨૨	૨૨	૧૦	૧૧	૧૨	૧	-	૪	૩
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩	૪૮	૪૮	૨૨	૨૨	૨૭	૪	-	૧૦	૩
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	૨૪	૨૦	૧૨	૧૧	૦૭	૧	૧	૫	૩
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	૬	૬	૩	૪	૨	૨	૧	૨	-
૫.	૧૦ થી ઉપર	૩	૧૭	૨૫	૧૦	૭	૧૪	-	૧	૩	-

ક. કુલ	૩૩	૧૨૦	૧૨૨	૫૭	૫૭	૫૫	૬૨	૮	૩	૨૪	૯
		૪૯.૬	૫૦.૪	૪૭.૫	૪૬.૭	૪૫.૮	૫૦.૮	૬.૭	૨.૫	૭૨.૭	૨૭.૩

કુટુંબના વડાનું નામ

ક્રમ	જમીનનું કદ	કુટુંબ સંખ્યા	હાકોર ગરા- સિયા	વાઘીયા ગરા- સિયા	રાજમ ગરા- સિયા	ગરાસિયા ઘાડયા- ડિયા	નાટવા ચીલમી ગરા- સિયા	ખમ-પોચખ-ડીયા મહેના	અકમી મહેના	સેવા લસણપુર
૧.	૦ થી ૨.૫	૭	૫	૧	૧	-	-	-	-	-
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩	૧	-	૧	૨	૧	૩	૧	૧
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	-	-	-	૧	૧	-	૨	૧
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	-	૧	-	૧	-	-	-	-
૫.	૧૦ થી ૭૫૨	૩	-	-	-	-	-	૧	-	-

ક. કુલ ૩૩ ૬ ૨ ૨ ૪ ૧ ૨ ૨ ૪ ૩ ૩ ૧

ક્રમ	અમીનું કદ	આણી પૈ. રકી	પ્રાથમિક પૈ. રકી	માધ્યમિક પૈ. રકી	ઉચ્ચતર પૈ. રકી	સનાતક પૈ. રકી	અનિર્ણયિત પૈ. રકી	બી.એડ. પૈ. રકી	મા.ટી.એ. પૈ. રકી	પ્રકીર્ણક
૧.	૦ થી ૨.૫	૧૦	૧૫	૧	૨	૧	-	-	૧	૨
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૬	૩૬	૧૦	૧	૩	૧	-	૩	-
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૧૧	૧૫	૭	-	૧	૧	-	-	-
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૩	૪	૧	-	૧	-	-	૨	-
૫.	૧૦ થી ઉપર	૪	૭	૧	-	૫	૨	૧	-	-
ક. કુલ		૪૪	૭૭	૨૦	૩	૧૨	૮	૩	૫	૧
		૩૬.૭	૬૩.૧	૧૬.૭	૨.૪	૧૦.૦	૬.૬	૨.૫	૧.૦	૧.૦

જોડા નામ (સાકિ)

ક્રમ	જમીનની કદ	બાલમદિર			પ્રાથમિક			માધ્યમિક			ઉચ્ચતર			સનાતક			અનુસનાતક		
		પૈ.	રૂપી	પૈ.	પૈ.	રૂપી	પૈ.	પૈ.	રૂપી	પૈ.	પૈ.	રૂપી	પૈ.	પૈ.	રૂપી	પૈ.	પૈ.	રૂપી	પૈ.
૧.	૦ થી ૨.૫	-	-	૩	૨	-	૧	-	૧	-	૨	-	-	-	-	-	-	-	-
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧	૧	૭	૩	-	૨	-	-	-	-	-	-	૨	૪	૧	-	-	-
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૧	-	-	૨	૧	૧	૧	૧	૧	-	-	-	-	-	-	-	-	-
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	-	-	૧	૪	-	-	-	-	-	૧	-	-	-	-	-	-	-	-
૫.	૧૦ થી ઉપર	-	૧	૯	૧	૩	-	-	-	-	૧	-	-	-	-	-	-	-	-
<hr/>																			
ક.	કુલ	૨	૨	૧૩	૧૭	૪	૪	૫	૫	૨	૧	૪	૪	૩.૩	૪	૩.૨	૧	૧.૦	-
		૧.૭	૧.૫	૧૦.૧	૧૩.૮	૩.૩	૪.૧	૪.૧	૪.૧	૧.૭	૧.૦	૩.૩	૩.૨	૧.૦	-	-	-	-	-

પ્રથમની માહિતી

ક્રમ	જમીનનું કદ	કુટુંબ સંખ્યા	મકાન સંખ્યા	મહુડા	ઝાડની માલિતી	ગાય ભેંસ પાડા	પાડી બકરા	બળદ	વાણરડા	વાણરડી	મરખા	કુલ
૧.	૦ થી ૨.૫	૭	-	૨૫	૧૦	-	૨	૮	૭	૧	-	૧૨
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩	-	૬૬	૮૦	-	૫	૨	૨૩	૪	-	૬૮
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	-	૭૫	૯૦	-	૨	૨૫	૧૪	૨	૧	૫૫
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	-	૪૦	-	૧૦૦	-	૧	૩	૪	૨	૨૩
૫.	૧૦ થી ઉપર	૩	-	૧૬૨	૩૦	૧૫૦	-	-	૬	૪	૩	૨૯
કુલ		૩૩	-	૩૬૮	૨૧૦	૨૫૦	૧૯	૨૨	૧	૬	૪૮	૨૦૯

(૨૬)

માલિકોનાં સંકીર્ણ-પેન્ડો મોજારો

ક્રમ	જમીનનું કદ	જાણ લાકડાનું લોહનું	કરભ	સમાર વાવ- સિંચો	નાનાં ઓજારો	ગાડું	ફૂલ કાચો	પાકો	ઓછા એજિન	છે. ગોબર ગેસ મોટર પ્લાન્ટ
૧.	૦ થી ૨.૫	૫	-	૪	૩	૨૮	૧	-	૧	-
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩	૧	૬	૧૦	૭૭	૬	૧	૧	૧
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૧૨	-	૫	૮	૫૬	૨	૧	૧	-
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૪	-	૨	૩	૧૩	૧	-	-	-
૫.	૧૦ થી ઉપર	૪	-	૪	૩	૩૩	૨	-	૨	૧
કુલ		૩૮	૧	૨૦	૨૮	૨૦૭	૧૫	૨	૪	૨

કોલોન નં. ૧૧

વારણાસી અને કનિયારની માત્રા બિન

ક્રમ	જમીનની કદ	અડધ પિત્તળ	સ્ટીલ	તીબાની	એલ્યુમિનિયમ	પિત્તળ	સ્ટીલ	માટીની	કાચની	અન્ય	કુલ
૧.	૦ થી ૨.૫	૬	૨	-	૩૪	૧૫	૧૧૭	૨૪	૨૯	૧૮	૨૪૫
૨.	૨.૬ થી ૫.૦૦	૧૬	૫	-	૭૨	૩૬	૧૯૮	૫૨	૬૦	૪	૪૪૩
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૫	૧૨	-	૩૯	૧૯	૧૦૨	૨૮	૨૪	૧૨	૨૪૧
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	૨	-	૧૦	૬	૩૬	૮	૧૩	૬	૮૩
૫.	૧૦ થી ઉપર	૯	૨	૨	૩૦	૨૧	૧૬૫	૧૯	૨૭	૧૦	૨૮૫
		૩૮	૨૩	૨	૧૮૫	૨૭	૬૧૮	૧૩૧	૧૫૩	૫૦	૧૨૨૭
		(૩૯)									

ક. કુલ

કલિવિરમી માં જિતી

ક્રમ	જમીનનું કદ	ખાટલા કાથીના પાટીના	જિંથકો	દેબસ	પરથી	ત્રિપોઈ	બાકડો	ખાટ કલ	કડા પડિ- ચાળ	દિવાલ પડિ- ચાળ	રેડિયો	ટેપ	સીવવાનો ચૂંચો
૧.	૦ થી ૨.૫	૧૩	૮	-	૬	૪	૧	૨	૪	૩	૨	૧	૩
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૨૮	૧૫	-	૧૩	૮	-	૬	૮	૩	૩	-	૨
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૧૪	૯	-	૮	૧૦	૧	-	૫	૩	૨	-	-
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૫	૪	-	-	૩	-	૧	૨	૧	૧	-	-
૫.	૧૦ થી ઉપર	૭	૧૧	૧	૪	૭	૧	૫	૫	૮	૨	૧	૧
કુલ		૬૭	૪૭	૧	૩૧	૩૨	૩	૯	૨૬	૧૫	૧૦	૨	૬

કલિયરની સ્થાન

ક્રમ	જમીનનું કદ	કાનસ	ચીમની	ટોપ્સા ટોપ્સા	દળવાની ઘટી	લ્હાર ઘટી	પાયામસ	પેટા ઘટી	મોટર સાયક્લ	કિલો
૧.	૦ થી ૨.૫	-	૭	૨૪	૬	-	૪	૬	૨	૧૧૩
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	-	૧૩	૪૫	૧૩	-	૫	૮	૧	૧૨૩
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	-	૮	૩૨	૭	-	૨	૪	-	૧૨૧
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	-	૨	૭	-	-	૨	૩	૧	૩૫
૫.	૧૦ થી ઉપર	૧	૩	૧૨	૨	૧	૫	૬	૨	૧૦૬
કુલ		૧	૩૩	૧૨૭	૨૮	૧	૧૮	૩૩	૬	૫૬૮ (૫૭)

પાના નં. ૧૨

મુખ્યમંત્રીના કુટુંબોનો જમીનનું પ્રમાણ દર્શાવતો કોઠો

ક્રમ	જમીનનું કદ	કુટુંબ સંખ્યા	જમીન		પિયત		સરેરાશ જમીનનું કદ
			એકર	ગંઠા	એકર	ગંઠા	
૧.	૦ થી ૨.૫	૭	૧૩	- ૧૪	૨	- ૧૦	૧.૩૭
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩	૫૦	- ૩૮	૮	- ૦૦	૩.૩૬
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	૪૯	- ૪૮	૧૧	- ૦૦	૬.૦૭
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	૧૮	- ૨૦	૬	- ૦૦	૯.૧૦
૫.	૧૦ થી ઉપર	૩	૪૬	- ૦૬	૮	- ૦૦	૧૫.૧૫
કુલ		૩૩	૧૭૮	- ૧૬	૩૫	- ૧૦	૫.૧૬

સામાન્ય કાગળ

ક્રમ	જમીનનું કદ	કુલ ચોરસ ફીટ	ખેતી	ખેત મજૂરી	નાંકરી	વેપાર	દરમી	ગૃહ
							કામ	ઉદ્યોગ
૧.	૦ થી ૨.૫	૭	૭	૪	૩	૧	૨	-
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩	૧૩	૮	૮	૨	-	-
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	૮	૫	૨	-	-	૩
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	૨	૧	૧	-	-	-
૫.	૧૦ થી ઉપર	૩	૩	૧	૨	-	-	૨
ક. કુલ		૩૩	૩૩	૧૯	૧૬	૩	૨	૨
ટકા		૧૦૦.૦	૧૦૦.૦	૫૭.૬	૪૮.૫	૯.૧	૬.૧	૬.૧

કોલ નં-૨૪
કમાનારનહિ કમાનાર

ક્રમ	જમીનનું કદ	કુલ સંખ્યા	કમાનાર પૈરબા સ્ત્રી	નહિકમાનાર પૈરબા સ્ત્રી	કિલ પૈરબા સ્ત્રી
૧.	૦ થી ૨.૫	૭	૧૧	૭	૨૨
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩	૨૩	૧૮	૪૯
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	૧૩	૮	૨૦
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	૫	૪	૬
૫.	૧૦ થી ઉપર	૩	૧૨	૫	૧૭
ક. કિલ	૩૩	૭૮	૫૭	૪૨	૧૨૦
ટકા		૬૫.૦	૪૬.૭૯	૩૫.૦	૧૦૦.૦
		૧૩૫	૧૦૭	૨૪૨	
		(૫૫.૮)	(૪૪.૨)	(૧૦૦.૦)	

કોલોન નં. ૧૫
કૃષિ ઉત્પાદન

ક્રમ	જમીનનું કદ	કૃષિ સેપ્તયા	ખેતી	પશુપાલન	કૃષિ ઉત્પાદન	ધરમાં વાપરેલ વેચેલ	કૃષિ ઉત્પાદન ખર્ચ	ચોખ્ખી ચી વડે
૧.	૭ થી ૨.૫	૭	૭૭૪૦૦	૨૫૨૦	૧૯૯૨૦	૧૩૫૮૫	૬૩૩૫	૧૩૭૧૫
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩	૫૭૭૨૦	૯૦૯૦	૬૬૮૮૦	૪૦૩૮૫	૨૬૪૯૫	૪૬૮૯૦
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	૪૩૩૭૫	૮૫૪૦	૫૧૯૧૫	૨૭૧૫૫	૨૪૭૬૦	૩૯૧૯૦
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	૧૭૯૬૦	૧૫૬૦	૧૯૫૨૦	૮૯૬૦	૧૦૫૬૦	૧૪૫૧૦
૫.	૧૦ થી ઉપર	૩	૪૪૯૪૫	૪૫૨૦	૪૯૪૬૫	૧૮૫૫૦	૩૦૯૧૫	૩૦૯૫૦
કુલ		૩૩	૧૮૧૪૦૦	૨૬૨૩૦	૨૦૭૭૦૦	૧૦૮૬૩૫	૯૯૦૬૫	૧૪૫૨૫૫
૭.	કુલ બદીલ ઉત્પાદન			૭૯૫	૬૨૯૪	૩૨૯૨	૩૦૦૨	૪૪૦૨
૮.	ટકા		૮૭.૪	૧૨.૬	૧૦૦.૦	૫૨.૩	૪૭.૭	

સામાન્ય કુટુંબોના કુલ વપરાશોનું

ક્રમ	જમીનનું કદ	અનાજ કુલ	શાકભાજી	મસિના-ફેફા	ફેફા-પા	ખાંસ-પા	પેશ	અભા-કાંકરી	ગરમ મસાલા	દારૂ	બેડી તમારું	બીજા
૧.	૦ થી ૨.૫	૧૮૬૫	૧૭૦	૮૭	૧૬૪૦	૧૭૮૦	૨૨૨૦	૬૨૦	૮૪૦	૭૫૦	૧૩૫૦	૨૪૬૦
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૩૭૪૮૦	૩૦૧૦	૬૭૦	૩૭૪૦	૩૬૪૦	૪૬૨૦	૧૩૫૦	૧૪૪૦	૭૬૦	૨૪૬૦	૪૫૨૦
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૨૦૪૧૦	૧૫૨૦	૫૫૦	૨૨૩૦	૧૬૭૫	૨૦૦૦	૫૮૦	૮૦૦	૫૨૦	૧૩૧૫	૨૪૮૦
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૬૭૫૦	૫૬૦	૧૫૦	૮૦૦	૬૨૦	૮૨૦	૨૩૦	૨૩૦	૨૦૦	૩૪૫	૮૨૦
૫.	૧૦ થી ઉપર	૧૮૫૮૦	૧૩૦૦	-	૧૮૨૦	૧૭૨૦	૧૮૮૦	૫૧૦	૬૬૫	-	૮૬૫	૨૪૪૦
૬.	કુલ	૧૦૩૦૮૫	૮૧૭૦	૨૨૦૦	૧૦૨૩૦	૮૪૪૫	૧૧૬૪૦	૩૩૦૦	૩૮૭૫	૨૨૩૦	૬૪૩૫	૧૨૮૨૦
૭.	૮૬૧ ૧૮૭	૩૮.૧	૩.૦	૧.૦	૩.૭	૩.૪	૪.૩	૧.૨	૧.૫	૧.૦	૨.૩	૪.૭
૮.	કુટુંબદીઠ વાંચિક વપરાશોનું	૩૧૨૪	૨૪૮	૬૭	૩૧૦	૨૮૨	૩૫૩	૧૦૦	૧૨૦	૬૮	૧૮૫	૩૮૮
૯.	માથાદીઠ વાંચિક	૪૨૬	૩૪	૮	૪૨	૩૮	૪૮	૧૪	૬૬	૮	૨૭	૫૩
૧૦.	કુટુંબદીઠ માંચિક	૨૬૦	૨૧	૬	૨૬	૨૨	૨૮	૮	૧૦	૬	૧૬	૩૨
૧૧.	માથાદીઠ માંચિક	૭૫	૩	૧	૩	૩	૪	૧	૧	૧	૨	૪

સામાજિક કાર્યના કાર્યકરોના વાર્ષિક રિપોર્ટ (૨૦૧૭-૧૮)

ક્રમ	જામોતનું કદ	વોજળી	ફાઇનલ	મુસાફરી	કપડાં	શિક્ષણ	દવાદારી	સામાજીક ધામિક	અન્ય	કુલ ખર્ચ
૧.	૦ થી ૨.૫	૧૭૭૫	૧૮૫૦	૨૮૬૦	૬૨૩૦	૬૪૦	૧૦૭૦	૮૫૦	૩૮૦૦	૫૨૩૨૦
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૨૦૬૦	૩૨૨૦	૪૪૮૦	૧૩૦૮૦	૧૩૦૦	૨૧૫૦	૧૬૮૦	૧૮૫૦	૮૩૫૫૦
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૧૬૭૦	૧૮૩૦	૨૬૧૦	૭૦૪૦	૩૫૫	૮૬૫	૮૧૦	૬૦૦	૫૦૧૭૦
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૬૪૦	૮૫૮	૯૦૦	૨૬૬૦	૨૦૦	૩૬૦	૨૩૦	૨૨૦૦	૧૮૬૬૫
૫.	૧૦ થી ઉપર	૧૧૦૦	૧૫૦૦	૩૬૫૦	૬૫૩૦	૬૨૨૦	૭૩૦	૬૭૦	૩૭૦૦	૫૫૦૮૦

૬.	કુલ	૭૨૪૫	૮૩૫૦	૧૪૬૧૦	૩૫૫૫૦	૮૭૧૫	૬૨૭૫	૪૩૫૦	૧૨૧૫૦	૨૭૦૦૮૫
૭.	ટકા	૨.૭	૩.૫	૫.૪	૧૩.૧	૩.૨	૧.૮	૧.૬	૪.૪	૧૦૦.૦
૮.	કુલના ૧૦% વાળી	૭૨૪.૫	૮૩૫.૦	૧૪૬૧.૦	૩૫૫૫.૦	૮૭૧.૫	૬૨૭.૫	૪૩૫.૦	૧૨૧૫.૦	૨૭૦૦૮.૫
૯.	માથાની ૧૦% વાળી	૭૨૪.૫	૮૩૫.૦	૧૪૬૧.૦	૩૫૫૫.૦	૮૭૧.૫	૬૨૭.૫	૪૩૫.૦	૧૨૧૫.૦	૨૭૦૦૮.૫
૧૦.	કુલના ૧૦% માસિક	૭૨૪.૫	૮૩૫.૦	૧૪૬૧.૦	૩૫૫૫.૦	૮૭૧.૫	૬૨૭.૫	૪૩૫.૦	૧૨૧૫.૦	૨૭૦૦૮.૫
૧૧.	માથાની ૧૦% માસિક	૭૨૪.૫	૮૩૫.૦	૧૪૬૧.૦	૩૫૫૫.૦	૮૭૧.૫	૬૨૭.૫	૪૩૫.૦	૧૨૧૫.૦	૨૭૦૦૮.૫

કૃષિ આવક કૃષિ ખર્ચની તુલના

ક્રમ	જમીનની કદ	કૃષિ ચોખ્ખી આવક	કૃષિ વપરાશીખર્ચ
૧.	૦ થી ૨.૫	૧૪૦૮૧૫	૫૨૩૨૦
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૬૮૧૫૦	૯૩૫૫૦
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૭૦૫૬૦	૫૦૧૭૦
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૫૨૪૧૦	૧૨૬૬૫
૫.	૧૦ થી ઉપર	૧૫૬૫૫૦	૫૫૦૮૦
૬.	કૃષિ	૫૮૮૫૮૫	૨૭૦૭૮૫
૭.	કૃષિખાદ્યોન વા ખાદ્ય	૧૭૮૩૬	૮૨૦૫
૮.	કૃષિખાદ્યોન મા સિક	૧૪૮૬	૬૮૬
૯.	માથાદાન વા ખાદ્ય	૨૪૩૨	૭૧૭૮
૧૦.	માથાદાન મા સિક	૨૦૩	૯૩

ભુવેવાર દેવું

ક્રમ	જમીનનું કદ	મકાન બાંધકામ	ધરખર્ચ	સામાજીક માટે	વેપારીય માટે	ફવા માટે	ગેસવાઈટ માટે	બેંક ખર્ચ	કુલ
૧.	૦ થી ૨.૫	૬૦૦૦	૫૬૦	૨૦૦૦	૧૨૧૫	-	૬૦૦	૧૮૦૦	૧૨૬૭૫
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૬૦૦૦	૫૨૦૦	૬૦૦૦	-	૩૭૦૦૦	-	૫૫૦૦	૬૦૪૦૦
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૪૦૦૦	૩૮૦૦	-	-	૩૫૦૦૦	-	૬૨૦૦	૪૮૦૦૦
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	-	૮૦૦	-	-	-	-	-	૦૦૭
૫.	૧૦ થી ઉપર	-	-	૩૦૦૦	૩૦૦૦	૧૫૦૦૦	-	૪૦૦૦	૨૫૦૦૦
૬.	કુલ	૧૬૦૦૦	૧૧૦૬૦	૧૧૦૦૦	૪૨૪૫	૦૦૦૦૭	૬૦૬	૧૧૦૬૦	૧૦૮૦૪૧
૭.	૮૪૧	૧૦.૯	૭.૫	૭.૫	૨૦૨	૫૨૦	૪.૦	૧૧.૬	૧૦૦.૦
૮.	દેવાદાર કુટુંબ દીઠ ભુવેવાર દેવું	૫૯૩	૪૧૦	૪૦૭	૧૫૬	૩૨૨૨	૨૨	૨૪૬	૭૫૪૫

કાગીત નં. ૨૨

નમનાના કુટુંબીય કરેલ મૂડીરોકાણ

ક્રમ	જમીનનો કદ	કુટુંબ સંખ્યા	મૂડીરોકાણ કર્યું છે. હા ના	નવાકામનું બાંધકામ	જમીન સુધારણા	ફવામાટે	લગભગીય	કિલો	મૂડીરોકાણ કરનાર કુટુંબની મૂડીરોકાણ
૧.	૦ થી ૨.૫	૭	૪ ૩	૪૨૦૦૦	-	-	૪૦૦૦૦	૮૨૦૦૦	૨૦૫૦૦
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩	૪ ૬	૧૫૬૦૦૦	-	-	૪૦૦૦	૧૬૦૦૦૦	૪૦૦૦૦
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૮	૩ ૫	૨૭૦૦૦	૩૨૫૦	૩૫૦૦૦	-	૬૫૨૫૦	૨૧૭૫૦
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૨	૧ ૧	-	-	-	૨૫૦૦૦	૨૫૦૦૦	૨૫૦૦૦
૫.	૧૦ થી ઉપર	૩	૩ -	૭૫૦૦૦	-	૨૧૦૦૦	૨૮૦૦૦	૧૨૪૦૦૦	૪૧૩૩૩
૬.	કુલ	૩૩	૧૫ ૧૮	૩૦૦૦૦૦	૩૨૫૦	૫૬૦૦૦	૬૭૦૦૦	૪૫૬૨૫૦	૩૦૪૧૭
૭.	ટકા	૧૦૦.૦	૪૫.૪ ૫૪.૬	૬૫.૭	૦.૭	૧૨.૩	૨૧.૩	૧૦૦.૦	
૮.	મૂડીરોકાણ કરનાર કુટુંબ- દીઠ મૂડી રોકાણ			૨૦૦૦૦૦	૨૧૭	૩૭૩૩	૬૪૬૬	૩૦૪૧૭	

કચ્છના મુઠીરોડાવાના સ્ત્રોત

ક્રમ	જમીનનું કદ	થાણિકાર	સ્થાપનાર્થે	લોન	સવરૂપવર્ગ	ભૂકેન્દ્ર	કદ
૧.	૦ થી ૨.૫	-	૮૦૦૦	૩૪૦૦૦	૦૦૦૦૪	-	૦૦૦૦૭
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩૦૦૦	૩૯૦૦૦	૨૨૦૦૦	૦૦૦૦૩૭	-	૦૦૦૦૩૬
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	-	૪૦૦૦	૦૦૦૦૦	૦૦૦૨૩૬	૦૦૦૦૦૯	૦૦૦૨૦૬
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	-	-	-	૦૦૦૦૨	-	૦૦૦૦૨
૫.	૧૦ થી ઉપર	-	-	-	૯૨૦૦૦	૦૦૦૦૯	૦૦૦૨૨૬
૬.	જેલ	૧૩૦૦૦	૫૧૦૦૦	૬૬૦૦૦	૨૫૦૨૫૦	૦૦૦૦૬૬	૦૦૦૬૫૪
૭.	૮૬	૨૮	૧૧૨	૧૪૬	૭૬૫	૬૧૪૬	૦૧૦૦૧
૮.	મુઠીરોડાવા કરનાર કુટુંબના મુઠીરોડાવા મુદ્ર સ્ત્રોત						
		૮૬૭	૩૪૦૦	૪૪૪૪	૫૯૨૬૫	૬૩૪૪૨	૦૬૪૦૯

સમાનના કુટુંબોનો સ્થાવર મિલકત

કોડ નંબર

ક્રમ	અમીનની કદ	અમીનની કિંમત	મકાન	કાડ	મજીલે	માલિકીનો નામ	વાણીજી	કાનિયર	પરચાઈ	શેર	કુલ અનામત
૧.	૦ થી ૨.૫	૩૦૬૦૦	૭૨૦૦૦	૦૫૩૫૫	૨૧૫૦૦	૫૪૫૭	૫૫૩૭૫	૫૦૭૨૫	૧૧૩૦૦	-	૨૬૬૯૫૫ (૩૦૯૯૩)
૨.	૨.૬ થી ૫.૦	૧૩૧૦૦૦	૦૦૫૬૨૧	૦૦૨૦૪	૫૦૪૬૬	૫૬૬૭૭	૫૨૨૨૫	૨૭૩૨૦	૧૩૯૦૦	૨૦૦	૫૭૭૨૦૫ (૪૪૪૨૪૬)
૩.	૫.૧ થી ૭.૫	૧૧૪૦૦૦	૦૦૩૦૭	૦૦૬૭૪	૫૦૬૧૪	૩૬૬૬૬	૬૭૨૬	૧૦૨૦૧	૧૩૯૫૦	૩૦૦	૩૫૩૦૨૦ (૪૪૪૨૪૬)
૪.	૭.૬ થી ૧૦.૦	૫૦૦૦૦	૨૦૦૫૨	૨૩૦૦૨	૧૨૬૧૬	૦૬૨૭	૨૦૪૨	૫૨૪૭૬	૫૦૫૫	-	૧૪૭૭૬૪ (૭૩૩૪૩)
૫.	૧૦ થી ૩૫૨	૧૧૫૦૦૦	૧૦૫૦૦	૫૬૬૫	૨૬૨૬૬	૫૪૦૦૬	૦૫૭૭	૬૩૬૬૬	૧૪૩૦૦	૦૦૫	૫૬૬૭૫૪
૬.	કુલ	૦૦૬૬૪૪	૦૦૭૭૦૪	૦૫૪૪૭૬	૦૫૪૭૬૬	૫૪૭૭૬૬	૩૬૬૬૬	૧૭૦૦૦	૫૪૭૭૫	૨૦૧૦	૧૭૫૨૨૦૦
૭.	કુટુંબોની અસલ સ્થાવર	૧૩૩૭૨	૧૪૫૧૦	૫૫૫૫	૫૦૫૫	૦૨૨૬	૬૨૦૬	૫૧૦૩	૧૭૬	૬૦	૫૩૧૨૦
	ટકા	૨૫.૨	૨૭.૩	૧૦.૫	૬.૭	૧૨.૬	૨.૧	૬.૭	૩.૪	૦.૧	૧૦૦.૦